

Zneužívání návykových látek na základních školách pohledem rodičů

Bc. Kristýna Drobná

Diplomová práce
2021

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně

Fakulta humanitních studií

Ústav pedagogických věd

Akademický rok: 2020/2021

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(projektu, uměleckého díla, uměleckého výkonu)

Jméno a příjmení: Bc. Kristýna Drobná
Osobní číslo: H180057
Studijní program: N7507 Specializace v pedagogice
Studijní obor: Sociální pedagogika
Forma studia: Kombinovaná
Téma práce: Zneužívání návykových látek na základních školách pohledem rodičů

Zásady pro vypracování

Zpracování rešerše a studium odborné literatury.

Vymezení terminologie a teoretických východisek z oblasti zneužívání návykových látek, školního prostředí a vztahu mezi rodiči a dětmi.

Příprava metodiky empirické části, zpracování projektu výzkumu a stanovení výzkumného problému.

Realizace kvantitativního výzkumu formou dotazníkového šetření.

Zpracování a vyhodnocení získaných dat, včetně jejich interpretace.

Prezentace výsledků výzkumu, jejich shrnutí a doporučení pro praxi.

Forma zpracování diplomové práce: **Tištěná/elektronická**

Seznam doporučené literatury:

- HAINÝ, Martin, 2001. O rodičích, dětech a drogách. Praha: Grada. ISBN 80-247-0135-9.
CHRÁSKA, Miroslav, 2007. Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-1369-4.
ILLES, Tom, 2002. Děti a drogy: fakta, informace, prevence. Praha: ISV. ISBN 80-85866-50-1.
NEŠPOR, Karel, 2007. Návykové chování a závislost. Praha: Portál. ISBN 978-80-736-7267-6.
PROCHÁZKA, Miroslav, 2012. Sociální pedagogika. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-3470-5.

Vedoucí diplomové práce: **doc. PhDr. Mgr. Jaroslav Balvín, CSc.**
Ústav pedagogických věd

Datum zadání diplomové práce: **15. ledna 2021**

Termín odevzdání diplomové práce: **23. dubna 2021**

L.S.

Mgr. Libor Marek, Ph.D.
děkan

doc. Mgr. Jakub Hladík, Ph.D.
ředitel ústavu

Ve Zlíně dne 15. ledna 2021

PROHLÁŠENÍ AUTORA DIPLOMOVÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním diplomové práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby¹⁾;
- beru na vědomí, že diplomová práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k nahlédnutí;
- na moji diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3²⁾;
- podle § 60³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – diplomovou práci – nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování diplomové práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky diplomové práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze diplomové práce jsou totožné;
- na diplomové práci jsem pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

Ve Zlíně 9.3.2021

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací;

(1) Vysoká škola nevydávalečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlášení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výtisky, opisy nebo rozmnoženiny.

(3) Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.

2) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:

(3) Do práva autorského také nezahrnuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, ušije-li několi za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vyrobené zátkem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacímu zařízení (školní dílo).

3) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:

(1) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst.

3). Odpovídá-li autor takového díla udělit svolení bez vášného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat náhrady či výjimečného projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.

(2) Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užit či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.

(3) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jím dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přiměřeně k vyšší výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.

ABSTRAKT

Předložená diplomová práce pojednává o problematice zneužívání návykových látek na základních školách pohledem rodičů žáků. Práce je rozdělena do dvou částí. Teoretická část práce se věnuje základním pojmům, teoretickým východiskům a zabývá se specifiky zneužívání návykových látek na základních školách. Dále je v práci nastíněna problematika zneužívání návykových látek z pohledu rodiče, včetně informovanosti rodičů o nebezpečí a rizicích spojených s užíváním návykových látek u dětí a dospívajících. Praktická část práce se zabývá metodologií kvantitativního výzkumu, který byl realizován prostřednictvím dotazníkového šetření. Dotazník byl zprostředkován rodičům dětí, které navštěvují základní školu. V závěru práce se nachází shrnutí výsledků výzkumu a doporučení pro praxi.

Klíčová slova: návykové látky, závislost, drogy, prevence, děti, rodina, škola

ABSTRACT

The diploma thesis deals with the problem of substance abuse at primary schools from the parent's perspective. The thesis is divided into two parts. A theoretical part deals with basic concepts, theoretical basis and deals with specifics of substance abuse at primary schools. In thesis we also deal with problem of substance abuse from the parent's perspective, and awareness of parents about the dangers and risks associated with the use of addictive substances in children and adolescents. A practical part deals with methodology of quantitative research, which was realized through survey. The survey was mediated for parents of children, which go to primary school. In conclusion of the thesis contains summary of research results and recommendations for practice.

Keywords: addictive substances, addiction, drugs, prevention, children, family, school

Děkuji panu doc. PhDr. Mgr. Jaroslavu Balvínovi, CSc., za jeho odborné rady a připomínky, které mi pomohly k vypracování této diplomové práce. Také bych chtěla poděkovat své rodině za podporu a trpělivost, kterou mi během studia poskytovali.

Prohlašuji, že odevzdaná verze diplomové práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

OBSAH

ÚVOD.....	10
I TEORETICKÁ ČÁST	12
1 K TEORETICKÝM VÝCHODISKŮM A ZÁKLADNÍM POJMŮM	13
1.1 ZKOUMANÉ TÉMA V LITERATUŘE DOMÁCÍ, ZAHRANIČNÍ A CIZOJAZYČNÉ.....	13
1.2 VZTAH TÉMATU K SOCIÁLNÍ PEDAGOGICE	14
1.3 K ZÁKLADNÍM POJMŮM.....	15
2 SPECIFIKA UŽÍVÁNÍ NÁVYKOVÝCH LÁTEK V ZÁKLADNÍCH ŠKOLÁCH.....	20
2.1 OSOBNOST ŽÁKA ZÁKLADNÍ ŠKOLY V JEHO VÝVOJI VE VZTAHU K RIZIKŮM VZNIKU ZÁVISLOSTÍ.....	22
2.2 POSTOJ ŠKOLY K OTÁZKÁM UŽÍVÁNÍ NÁVYKOVÝCH LÁTEK U DĚTÍ A DOSPÍVAJÍCÍCH	26
2.3 PREZENTACE PREVENTIVNÍCH PROGRAMŮ VE ŠKOLÁCH A ŠKOLSKÝCH ZAŘÍZENÍCH.....	29
3 PROBLEMATIKA ZNEUŽÍVÁNÍ NÁVYKOVÝCH LÁTEK Z POHLEDU RODIČE.....	37
3.1 VLIV RODINY NA OSOBNOST DÍTĚTE Z HLEDISKA ZNEUŽÍVÁNÍ NÁVYKOVÝCH LÁTEK.....	37
3.2 INFORMOVANOST RODIČŮ O NEBEZPEČÍ A RIZICÍCH SPOJENÝCH S UŽÍVÁNÍM NÁVYKOVÝCH LÁTEK U DĚTÍ A DOSPÍVAJÍCÍCH	40
3.3 POSTOJE RODIČŮ DÍTĚTE K OTÁZKÁM ZNEUŽÍVÁNÍ NÁVYKOVÝCH LÁTEK JAKO VÝCHODISKO K VÝZKUMU	43
II PRAKTICKÁ ČÁST.....	46
4 CHARAKTERISTIKA VÝZKUMU.....	47
4.1 CÍL VÝZKUMU A VÝZKUMNÝ PROBLÉM	47
4.2 VÝZKUMNÉ OTÁZKY	47
4.3 VÝZKUMNÁ METODA	48
4.4 CHARAKTERISTIKA DOTAZNÍKOVÉHO ŠETŘENÍ.....	48
4.5 VÝZKUMNÝ SOUBOR	49
5 ANALÝZA DAT.....	50
5.1 ANALÝZA DAT.....	50
6 DISKUSE	71
6.1 DOPORUČENÍ PRO PRAXI.....	74
ZÁVĚR	76
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY.....	77
SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK.....	80

SEZNAM GRAFŮ	81
SEZNAM TABULEK.....	82
SEZNAM PŘÍLOH.....	83

ÚVOD

Tématem předložené diplomové práce je zneužívání návykových látek na základních školách, a to konkrétně pohledem rodičů žáků. Obecně lze zneužívání návykových látek, včetně jejich propagace a úmyslného rozšiřování, označit za závažný celosvětový problém. Měli bychom se proto zamyslet nad tím, zda bychom mohli alespoň nepatrným způsobem přispět k osvětě tohoto problému.

Obzvláště alarmující je fakt, že nárůst uživatelů návykových látek se stále více dotýká mladších věkových skupin. Již žáci základních škol se běžně setkávají s účinky tzv. „měkkých drog“, mezi které řadíme např. tabák, konopí či kofein. Pomyslná cesta k tvrdším drogám však není příliš daleká. Dnešní uspěchaná doba nám všem klade poměrně vysoké nároky. Stále častěji se dostáváme do zátěžových situací a není tak divu, že se občas potřebujeme uvolnit, uklidnit. Ne každý se však s takovým tlakem společnosti a vyčerpaností umí vypořádat a úlevu tak někteří jedinci nacházejí ve sklenici s alkoholem nebo krabičce cigaret. Kromě toho, že se tyto situace mohou kdykoliv a velmi snadno vymknout kontrole, spatřujeme zde také stinnou stránku tohoto problému, a to je vliv na naše děti, pro které jsme vzorem.

Cílem naší diplomové práce je zjistit, jaký je pohled rodičů dětí, které navštěvují základní školy, na problematiku zneužívání návykových látek. Dále nás zajímá celkové povědomí a informovanost rodičů o nebezpečí a rizicích spojených s užíváním návykových látek.

V první kapitole teoretické části diplomové práce se soustředíme na naše téma v literatuře domácí, zahraniční a cizojazyčné. Upřesníme si zde vztah tématu k sociální pedagogice a seznámíme se se základními pojmy, významnými pro naši práci. V druhé kapitole se zabýváme samotnými specifiky zneužívání návykových látek v prostředí základních škol. Nastiňujeme vývoj osobnosti žáka základní školy, dále zmiňujeme postoje školy k uvedené problematice a prezentujeme důležitost preventivních programů, odehrávajících se na půdě školských zařízení. Třetí kapitola naší práce se dotýká problematiky zneužívání návykových látek právě z pohledu rodičů dětí.

V praktické části diplomové práce se věnujeme již samotné charakteristice našeho výzkumu. Nejprve zde uvádíme hlavní a dílčí cíle výzkumu a zabýváme se popisem konkrétní metody výzkumu, včetně výzkumného souboru. Pro předloženou práci jsme se rozhodli zvolit kvantitativní metodu výzkumu, konkrétně techniku dotazníkového šetření. Následně se dostáváme k analýze dat, které se nám podařilo získat prostřednictvím

dotazníkového šetření. Závěr praktické části věnujeme diskusi, kde bude naší snahou vyhodnotit cíle a také předložit výsledky naší práce spolu s doporučením pro praxi.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 K TEORETICKÝM VÝCHODISKŮM A ZÁKLADNÍM POJMŮM

V této části práce je naším cílem představení zkoumaného tématu v literatuře nejen domácí, ale též zahraniční a cizojazyčné. Dále se budeme věnovat vztahu mezi tématem naší práce a sociální pedagogikou, závěrem si představíme základní pojmosloví, která jsou pro předloženou práci stěžejní.

1.1 Zkoumané téma v literatuře domácí, zahraniční a cizojazyčné

Domácí literatura

Problematice zneužívání návykových látek a závislostí se v domácí literatuře věnuje významný český psychiatr Karel Nešpor. V rámci prevence u dětí a dospívajících by podle Nešpora mělo být snahou, co největší oddálení kontaktu s návykovou látkou. Jako důvod si uvedme rizika, která souvisí se zralostí lidského organismu a psychiky. V tomto věku jsou relativně vyšší. (Nešpor, 2018, s. 75)

Konkrétně sociální práci s uživateli drog prezentuje ve své publikaci Matoušek (2010, s. 213), který se zabírá základní problematikou drogových závislostí na úrovni státu i sociální práce. Matoušek se pozastavuje nad protidrogovou politikou státu, jež se zaměřuje především na snižování poptávky, dostupnosti a rizik. Své uplatnění v ní nachází právě sociální práce, neboť působí ve všech výše zmíněných oblastech. Dle Matouška spočívá činnost sociálních pracovníků rovněž v rámci léčby, resocializace, omezování škod a potlačování nabídky.

Zahraniční literatura

Ze zahraniční literatury si uvedme zajímavou publikaci *Drogová závislost a rodina* od autorky Mariny Barnard, z roku 2011. V této knize nacházíme výsledky výzkumů, které se zabírají zneužíváním návykových látek a jejich vlivem na rodinný systém. V textu knihy kromě odpovědí respondentů, nalézáme též odborný, emocionální a autentický pohled na drogovou problematiku. (Barnard, 2011)

Další publikací, kterou bychom zde chtěli zmínit, je kniha s názvem *Nezdravá závislost* od americké autorky Dianne Doyle-Pita. Kniha je odbornou příručkou, ve které se nacházejí rady pro práci a léčbu drogových závislostí. Mimo to, v knize nalézáme porozumění pro osoby závislé, abychom dokázali oddělit jedince od nemoci bez výčitek a obviňování. Autorka Dianne Doyle-Pita se problematice závislostí na návykových látkách věnuje již od

dob svých studií. Pracovala též jako poradkyně pro osoby závislé a napsala několik publikací na toto téma. (Dianne Doyle-Pita, 2000)

Cizojazyčná literatura

Anglický autor Angus Bancroft vydal v roce 2009 publikaci, která nese název *Drugs, Intoxication and Society*. Zabývá se v ní drogovou problematikou ve společnosti a odpověďmi na otázku, proč lidé užívají drogy. V této knize autor charakterizuje užívání drog z širšího úhlu pohledu. Kromě historického hlediska užívání alkoholu a drog zde nacházíme zajímavé informace o kontrole a regulaci drog a farmaceutických korporacích. (Bancroft, 2009)

1.2 Vztah tématu k sociální pedagogice

Přestože sociální pedagogika prozatím není příliš zažitým oborem, o němž by bylo často hovořeno, její pole působení je v dnešní době velmi široké. Historické kořeny tohoto oboru zmiňuje ve své knize Miroslav Procházka (2012, s. 11), který uvádí že, „*sociální pedagogika jako poměrně nová disciplína stojí ve své podstatě na dvou základech. Jedním je tradice filozofického myšlení, jež se soustřeďuje na výpovědi o složitém vztahu společnosti a člověka, druhým je tradice sociální práce, příklady péče, solidarity a starosti o druhé, jež doprovází praxi mezilidského soužití ve všech historických epochách.*“

Uvést jednotnou definici sociální pedagogiky, by bylo velmi nepřesné, neboť autoři ve svých publikacích uvádí různá pojetí tohoto oboru. Podle Blahoslava Krause (2008, s. 46) se sociální pedagogika z hlediska širšího pojetí této disciplíny zaměřuje na „*každodennost života jedince, na zvládnutí životních situací bez ohledu na věk, akcentuje ochranu jedince před rizikovými vlivy a iniciuje takové změny v sociálním prostředí, které se snaží uvádět do souladu individuální potřeby a zájmy jedince s možnostmi společnosti.*“

Další definici uvádí slovenská autorka Zlatica Bakošová (2006, s. 46), která sociální pedagogiku vymezuje jako „*součástí věd o člověku, patří do soustavy věd o výchově a považujeme ji jako hraniční disciplínu mezi pedagogikou a sociologií. Sociální pedagogika jako životní pomoc je pozitivní pedagogika, jejímž cílem je v systému komplexní péče poskytnout pomoc dětem, mládeži a dospělým v různých typech prostředí hledáním optimálních forem pomoci a kompenzováním nedostatků.*“

Oldřich Matoušek (2003, s. 210) naopak hovoří o sociální pedagogice jako o disciplíně „*kteřá se zabývá rozpoznáváním sociálních činitelů ohrožujících vývoj člověka a uplatňováním postupů, jež vyvažují jejich nepříznivé působení.*“

Sociální pedagogika plní v dnešní době řadu úkolů, které je možné uplatnit rovněž v problematice závislostí na návykových látkách. Kraus (2008, s. 49-50) tyto úkoly charakterizuje následovně:

- popis a analýza prostředí,
- poskytování pomoci,
- reflexe globálních problémů ve společnosti,
- tvorba zdravého životního stylu,
- rozpracování forem a metod sociálně výchovné činnosti,
- snaha uplatnit poznatky v praxi,
- hledání identity a vnitřního zakotvení.

V oblasti terapií a resocializace se uplatňují sociální pedagogové i sociální pracovníci, kteří by měli být pro výkon těchto činností připraveni. Jako příklad si můžeme uvést práci s osobami závislými. V České republice existuje několik státních i nestátních institucí, kde terapie drogových závislostí probíhá. Jde např. o K-centra či DROP IN. Sociální pedagogové se uplatňují také jako streetworkerové neboli pracovníci na ulici. Zde přicházejí do kontaktu s rizikovými osobami či přímo s drogově závislými. Náplní takové práce je především předávání důležitých informací o možnostech léčby, poskytování odborného poradenství a ne méně důležité motivace k léčbě. (Kraus, 2008, s. 155)

1.3 K základním pojmům

V teoretické části práce se budeme setkávat s řadou pojmů, a proto si nyní chceme některé z nich definovat.

Psychoaktivní a návyková látka

Látky, které se podílí na určitých změnách v psychickém stavu, se souhrnně nazývávají psychoaktivní látky. Pokud tato některá látka vyvolá závislost, hovoříme o ní jako o látce návykové. Mezi psychoaktivní látky, vedoucí k duševním poruchám z důvodu jejich zneužívání, řadíme alkohol, marihuanu, opioidy, kokain, dále halucinogeny,

psychostimulancia, organická rozpouštědla a v neposlední řadě též různé léky, které mají sedativní a hypnotický účinek. (Malá a Pavlovský, 2010, s. 51-52).

Termín „návyková látka“ lze dohledat také v zákoně. Přesněji řečeno v § 130 č. 40/2009 Sb., trestního zákona, v němž stojí, že „návykovou látkou se rozumí alkohol, omamné látky, psychotropní látky a ostatní látky způsobilé nepříznivě ovlivnit psychiku člověka nebo jeho ovládací nebo rozpoznávací schopnosti nebo sociální chování.“

Závislost

Závislost rozlišujeme na psychickou a fyzickou. Podle Malé a Pavlovského (2010, s. 51) dochází k závislosti na návykové látce po různě dlouhé době užívání, a to v souvislosti s druhem užívané látky. U alkoholu hovoříme o letech zneužívání, oproti tomu u heroínu jde o týdny. V případě fyzické závislosti se po vysazení či rychlém snížení návykové látky dostávají nepříjemné tělesné příznaky. Jde např. o pocení, třes a křeče. Přítomnost fyzické závislosti obvykle trvá dny či týdny. Naopak psychická závislost, kterou charakterizuje touha po znovu navození příjemných duševních stavů, setrvává mnohem déle. Problematikou závislosti ve společnosti se zabývá též Bancroft (2009, s. 105), který o závislosti uvažuje, jako o způsobu racionalizace něčeho, co je však zdánlivě iracionální. Závislost na návykových látkách podle Bancrofta většinou racionální vysvětlení nemá. Stres, beznaděj apod. nepovažuje za relevantní důvody zneužívání návykových látek.

Droga

Za drogu považujeme takovou látku, která poté, co vnikne do organismu, ovlivní v něm jednu či více funkcí. V běžném životě se obvykle o drogách hovoří jako o omamných a svým způsobem zakázaných látkách, které jsou ve společnosti označovány za problematické. V širším pojetí je droga posuzována také jako surovina, z níž se připravují léky. Některé země dokonce za drogu považují všechna léčiva. Vlastní definici mají též omamné drogy, o kterých je známo, že mohou mít vliv na prožívání skutečnosti a způsobovat závislost. Omamné drogy je možné rozdělit na přírodní a syntetické. (Novák, 2007, s. 19)

Prevence

Obecně lze prevenci rozdělit do třech základních kategorií. Jedná se o prevenci primární, sekundární a terciární. Hlavní podstatou **primární prevence** je odrazení jedince od užití návykové látky. Podporuje zrání člověka způsobem bezpečného hledání vlastní identity a rozvíjí bio-psycho-sociálně-spirituální celistvost jedince. Na společnost působí

diferencovaně a orientuje se na cílové skupiny. Z biologického hlediska v případě primární prevence hovoříme např. o výživě, fyzickém zdraví a prevenci úrazů. Z pohledu psychologického je primární prevencí otevřená komunikace, intimita ve vztazích, asertivita či vyplnění volného času, neboť za počáteční spouštěče jsou obvykle označovány zvědavost, nuda, negativní sebehodnocení nebo narušené hranice. V rámci **sekundární prevence** je naším cílem včasná diagnostika závislosti a následné zahájení léčby. Léčba se v mnoha případech nezaměřuje pouze na samotného jedince, ale i na jeho rodinu. Sekundární prevencí je včasná intervence, poradenství a léčení. Kromě medicínských přístupů zde nachází své uplatnění také resocializace, poradenství či reedukace. Smyslem **terciární prevence** je předcházet závažnému zdravotnímu a sociálnímu poškození, které bylo způsobeno užíváním drog. Dle Kaliny lze za terciární prevenci označit např. resocializaci a sociální rehabilitaci u osob, které se léčili ze závislosti či u účastníků substituční léčby, kteří abstinují. Dále jsou to intervence u osob, jež drogy stále užívají a odmítají s tím přestat. U terciární prevence se nejvíce uplatňují přístupy z oblasti sociální. Především jde o konkrétní pomoc, např. chráněné bydlení, poradenství a pojištění. (Kalina, 2008, s. 18-23)

Harm reduction

Anglický termín „harm reduction“ je poměrně často dáván do souvislosti právě u drogových závislostí. Slovník speciálněpedagogické terminologie charakterizuje harm reduction jako: „*strategii snižování škod, snižování negativních zdravotních a sociálních spojených s užíváním návykových látek (např. bezplatná výměna jehel, poskytování hygienických pomůcek aj.)*.“ (Kroupová a kol., 2016) Uvedené slovní spojení vysvětluje též Kalina (2015, s. 272), který se zmiňuje o tom, že harm reduction není jen o zdravotní stránce a poškození v rámci užívání drog, nýbrž také o rizicích v souvislosti s rozvojem závislosti v bio-psycho-sociálně-spirituálním modelu. Jinými slovy, při práci s drogově závislými klienty, podáváme informace také o sociálních dávkách, bydlení, poradenství apod. Nezaměřujeme se tedy pouze na zdravotní stav či přenos infekcí.

Rizikové chování

V případě rizikového chování hovoříme o takových projevech chování, které ohrožují nejen samotného jedince, nýbrž mohou mít negativní vliv také na společnost. Může jít o chování méně závažné, ale hovoříme také o chování, které se nachází až na hranici patologie. Jako příklad si uveďme nadměrné užívání alkoholu nebo cigaret, dále nelegální drogy, krádeže a násilí. Ve svém důsledku rizikové chování negativně ovlivňuje psychické

a fyzické zdraví a přináší s sebou také sociální a výchovná rizika pro jedince či společnost. (Bělík, Hoferková a Kraus, 2017)

Alkohol

Alkohol je psychotropní droga, která působí na nervovou soustavu. Jedná se o poměrně jednoduchý a rychlý způsob, jak navodit příjemné pocity, zahnat stres, nudu a povzbudit společenské chování nebo chuť k jídlu. Jeho účinek souvisí hned s několika faktory, jsou jimi např. fyzický a psychický stav, množství, nálada apod. Pro dítě je užití alkoholu více nebezpečné než pro dospělého, neboť tělesné rozměry, hmotnost a objem krve bývají zpravidla menší. Z toho důvodu dosahuje u dítěte stejné množství alkoholu vyšší koncentrace. U dětí je též více problematické odbourávání alkoholu, protože hladina krevního cukru prudce klesá. Snadnější je také vznik závislosti na alkoholu. Je důležité si uvědomit, že u dětí bezpečná míra alkoholu neexistuje. (Machová a Kubátová, 2015, s. 67-68)

Tabák

Svůj původ tabák spatřuje v americkém kontinentu, kde jej užívali tamní obyvatelé. Nyní je rozšířen po celém světě. Tabák obsahuje psychotropní složku nikotin, který je prudkým jedem. Nikotin působí ve specifických receptorech CNS. Na nemoci, které jsou způsobeny tabákem, umírají ročně miliony lidí po celém světě. Proto se jedná o nejvíce rizikovou drogu. Nejčastěji se tabák aplikuje kouřením. Právě tento způsob aplikace se považuje za jeden z hlavních faktorů vzniku a rozvoje závislosti, nežli je tomu sám nikotin. Nikotin obecně zvyšuje bdělost, paměť a soustředění. Užívá se též k potlačení podrážděnosti či agresivity. Na druhou stranu má však nikotin mnoho nežádoucích účinků. Jsou jimi např. poruchy trávicího traktu, soustředěnosti, spánku, dále chronické záněty dýchacích cest, neklid nebo poruchy potence. (Kalina, 2008, s. 364-365)

Opioidy a opiáty

Opioidy neboli opiáty, jsou farmaka, která mohou být původu přírodního, polosyntetického či zcela syntetického. Působí na centrální nervovou soustavu. S jejich účinky bylo možné se setkat již v dávnověku u makové šťávy, čili opia. Mezi účinky řadíme zamlžené vědomí, změny nálady, avšak také zvracení či zácpu. Při opakovaném používání může vzniknout závislost, a to především u opiátů, jež mají rychlý nástup účinků. Typickým představitelem je morfin, který je ve zdravotnictví užíván také jako lék při velkých bolestech. Mezi další

zástupce opiátů patří kodein, metadon, petidin nebo heroin. (Lüllmann, Mohr, Wehling, 2004, s. 321)

Halucinogenní drogy

Halucinogeny způsobují změny vnímání, které mohou přecházet až v halucinace. Mohou to být látky přírodní nebo syntetické. Halucinogenní drogy jsou rozšířeny po celém světě. Velmi často se užívají tzv. jako drogy doplňkové či taneční. Halucinogeny se obvykle aplikují ústně nebo kouřením. Následné účinky závisí v první řadě na užití látky a velikosti dávky, dále také na náladě uživatele a okolí. Rychlost účinku ovlivňuje způsob aplikace látky. Při užití menší dávky se objevuje zostřené vnímání, u dávek vyšších pak sluchové a zrakové iluze. Vnímání času a prostoru je narušeno a myšlení je iracionální. (Kalina, 2008, s. 354)

Stimulanty

Psychostimulancia či stimulační drogy jsou látky, které mají vliv na činnost sympatického nervstva. Z hlediska jejich účinnosti mají stimulanty za následek tělesné a duševní povzbuzení, navození bdělosti, sebedůvěry a energie. Zmíněnou energii však čerpají z organismu, a to využitím energetických zásob. Jakmile jejich účinky odezní, objevuje se spavost a deprese. Aplikace probíhá nejčastěji inhalací, injekčně nebo kouřením. Mezi zástupce řadíme kokain, crack, efedrin, kofein, amfetamin a pervitin. Hlavním nebezpečím je předávkování. U distribuce nelegálních drog není možné zjistit dávkování a čistotu drogy. Uživatel tedy nikdy přesně neví, jaké má droga složení či jak moc je nebezpečná. (Machová a Kubátová, 2015, s. 82-83)

2 SPECIFIKA UŽÍVÁNÍ NÁVYKOVÝCH LÁTEK V ZÁKLADNÍCH ŠKOLÁCH

V následující kapitole se budeme zabývat užíváním návykových látek, ke kterému může docházet na půdě základních škol. Zaměříme se na tuto problematiku nejen z pohledu školských zařízení, nýbrž také z hlediska samotného žáka. Představíme si osobnost žáka základní školy v jeho vývoji, který si již nyní dovoluujeme označit za poměrně strastiplný. Dotkneme se také postojů, které škola vůči této problematice zaobírá. Závěrečným tématem této kapitoly bude pro nás prezentace preventivních programů ve školách a školských zařízeních.

Závislost na psychoaktivních látkách je zátěží nejen pro samotného jedince, nýbrž pro celou společnost. Se zneužíváním návykových látek se pojí mnoho zdravotních a sociálních problémů, včetně např. kriminality. Jedná se též o globální politické téma. V různých státech je patrná snaha společnosti o nalezení efektivních prostředků pro boj s tímto problémem. Problematickou oblastí je především míra legitimacy a také dostupnost psychoaktivních látek. (Škoda a Fischer, 2014, s. 81)

Podle Kelnarové (2013, s. 126) je velmi nežádoucí, že nárůst uživatelů návykových látek se stále zvyšuje, přičemž je evidentní posun prvního setkání s drogou mezi mladší generace. Tento problém se však netýká jen velkých měst, nýbrž i vesnic. Závislost na návykových látkách je velkým problémem, pro jehož zvládnutí je nutná multidisciplinární spolupráce.

Vzhledem k provedeným výzkumům je zřejmé, že čím dříve dojde k seznámení člověka s alkoholem či cigaretami, zvyšuje se pravděpodobnost, že se následně dostane až k nelegálním drogám. Rozvoj problémů s drogami je většinou pozvolný. Člověk s nimi experimentuje, seznamuje se s jejich účinky a stavy, které způsobují. Stává se, že jedna taková zkušenost dotyčné osobě stačí, nicméně ne vždy zůstane pouze u několika zkušeností. Člověk si ze začátku nemusí uvědomovat, že má nějaký problém. Později však zjistí, že konzumaci drog věnuje stále více času. Nejde kvůli nim do školy či do práce a vzniká začarovaný kruh. (SANANIM, 2007, s. 15-17)

Jak jsme si již uvedli, v dnešní době dochází k pronikání drog do ještě nižších věkových skupin. Počet žáků, u nichž je nutná již prevence sekundární, roste především u druhého stupně základních škol. Velkým rizikovým faktorem u dětí a mládeže je náklonnost k pasivnímu využití volného času. Tento rizikový faktor má však řadu příčin. Jde například

o nedostatek zařízení pro volnočasové aktivity, včetně nedostatku zkušených instruktorů. Dále je to financování těchto aktivit u sociálně slabších rodin. Nicméně však hovoříme také o jisté pohodlnosti a konzumnímu způsobu života. (Machová a Kubátová, 2015, s. 92)

Jak uvádí Šuba (in Janiaková, 2003, s. 187), v posledních letech můžeme zpozorovat nárůst počtu žáků základních škol, kteří mají zkušenosti s experimentováním s drogami „měkkými“ i „tvrdými“. Riziko vzniku závislostí v nižším věku se tak stále zvyšuje. Podle Nešpora a Csémyho (1992, s. 65) jsou alkoholem a drogami ohroženější děti, které mají horší postavení v kolektivu vrstevníků, a to kvůli špatnému prospěchu či z jiných důvodů. Neprospěch ve škole může mít několik příčin. Jako příklad si uveďme problémy v rodině, zanedbanou výchovu, v souvislosti se školou pak hovoříme o školní nezralosti, nižším nadání dítěte, trémě a úzkostem při zkoušení nebo přeúčeném leváctví.

Neměli bychom opomenout také na specifika působení návykových látek u mládeže. Závislost obvykle vzniká rychleji u dospívajících než u dospělých. Riziko otrav je v tomto období mnohem vyšší, což způsobují menší zkušenosti, nižší tolerance a větší tendence riskovat. U dětí a dospívajících, jež jsou závislí na návykových látkách, je možné se setkat se znaky zaostalosti v jejich psychosociálním vývoji. I kdyby dítě s návykovou látkou pouze experimentovalo, může se dostat do větších potíží v určitých oblastech života, např. ve škole nebo v rodině. Děti a dospívající také často zneužívají široké spektrum návykových látek a současně užívají více látek najednou, což může způsobit další komplikace. U dětí a dospívajících jsou časté recidivy. (Nešpor, 2018, s. 73-74)

Pomyslná hranice mezi žáky, kteří jsou tzv. bezproblémoví oproti těm, kteří jsou riziku vystaveni více, není tolik zřetelná, jak bychom si nejspíše mysleli. U nikoho totiž nelze úplně vyloučit výskyt nějakého problému. Je však možné, vzhledem k ochranným faktorům a raným příznakům, tento výskyt minimalizovat či alespoň omezit jeho projevy. (Skalík in Kalina, 2003, s. 320)

Poměrně častým problémem je také soutěživá atmosféra ve školských zařízeních, která může mít, z hlediska špatného prospěchu, značně negativní vliv na sebevědomí dítěte. Je proto žádoucí se zamyslet nad silnými stránkami dítěte a upevnit jeho sebevědomí pocity úspěchu. Důležité je si také uvědomit možnosti dítěte a nenutit jej do něčeho, na co nestačí. (Nešpor a Csémy, 1992, s. 67)

2.1 Osobnost žáka základní školy v jeho vývoji ve vztahu k rizikům vzniku závislostí

Předtím, než přejdeme k samotné osobě žáka základní školy, představíme si předškolní věk dítěte, který je velmi důležitým východiskem pro tvorbu osobnosti dítěte v pozdějším, tedy školním, věku.

V předškolním věku se významným způsobem vyvíjí psychická odolnost dítěte. Jde o období mezi třetím až šestým rokem dítěte. V tomto období je hlavním cílem naučit se fungování ve společnosti mimo rodinu. Oproti období batolete, kdy bylo dítěti téměř vše dovoleno, se nyní učí sebekontrolu. Společnost ostatních dětí začíná dítě vyhledávat okolo třetího roku života. S dětmi si již dokáže hrát a také se učí rozeznávat pocity druhých a reagovat na ně. Dále se dítě učí kontrole vlastních impulzů. Cesta, která vede u dítěte k osamostatnění se, je složena z praktických dovedností a schopností se domluvit. (Horáková Hoskovcová a Suchochlebová Ryntová, 2009, s. 31-32)

K předškolnímu věku se váže neustálé vyptávání se. Dítě se zajímá o své okolí a snaží se zjistit, co je skutečné. S dítětem je již v tomhle věku důležité hovořit o podstatě zdraví, jeho ochraně a podpoře. Dále by mělo dítě vědět, že existují také určitá nebezpečí, např. ostré předměty, alkohol, léky apod., proti kterým by se mělo učit bránit a nespolehat pouze na rodičovskou ochranu. (Nešpor a Csémy, 1992, s. 23)

Období, kdy dítě vstupuje do školy, začíná po jeho šestém roce. Pro mnoho dětí jde o poměrně velkou změnu, která se spolu s dalšími nároky na vzdělání a pracovní výkonnost zvyšuje. Od dětí je nyní očekáváno, že se v průběhu celé vyučovací hodiny budou soustředit, sedět v lavici a respektovat daná školní pravidla. V dnešní době je relativně brzy kladen důraz na výuku, v rámci níž se požaduje již vyšší rozumová vyspělost dítěte, přiměřená motivace, zájem a určitá míra koncentrace. Nároky na děti se stále zvyšují a jsou stejné pro všechny děti, a to bez větších ohledů na jejich osobní vlastnosti a schopnosti nebo rodinné prostředí. Mnoho dětí tak po nástupu do školy nebo v jeho průběhu projevuje známky nepřizpůsobivosti. Setkáváme se s nesoustředěností, potížemi s výukou, některé děti se hůře podřizují kolektivnímu vedení. Úspěchy i neúspěchy mají v tomto období značný vliv na postavení dítěte v kolektivu. (Langmeier a Krejčířová, 2006, s. 103-104)

V rozmezí od šesti do jedenácti let, tedy zhruba od první do páté třídy, máme období tzv. mladšího školního věku. Pomineme-li již zmíněný nástup do školy, z oblasti psychického prožívání se jedná o poměrně klidné období. Na jeho konci se však objevuje puberta a

prepuberta. V tomto období je kladen důraz na komunikaci s dítětem. Rodiče by měli vědět, s kým se jejich dítě kamarádí, ideálně tyto kamarády hlouběji poznat. Dítě je stále ještě závislé na názoru rodičů, avšak již vnímá postoje a názory svých kamarádů. Vztah mezi rodičem a mladším školákem by měl být otevřený. Stále se mezi nimi vytváří vztah. (Horáková Hoskocová a Suchochlebová Ryntová, 2009, s. 78)

V období mladšího školního věku by již měla začít specifická prevence, neboť užívání či experimentování s návykovými látkami v tomto věku není nijak vzácné. Můžeme se dokonce setkat již s případy závislostí na návykových látkách. Prevence by měla obsahovat konkrétní rizika, která jsou spojena s užíváním návykových látek, a s kterými se může dítě setkat. (Nešpor, 2001, s. 38)

Dále bychom chtěli zmínit období dospívání. Toto přechodné období může být pro mnoho jedinců dosti náročné. Jedlička (2017, s. 49) jej vysvětluje jako dobu emoční lability, vnitřních zmatků a hledání. Jde o překlenutí času mezi obdobím dětské závislosti na rodičích, mezi již prožitou a známou minulostí a zároveň nejistotou v budoucnosti jedince. Rozpoznávání jiných společenských očekávání a odlišností, které se pojily s rolí dítěte a do kterých nyní vstupují a naplňují je dospělí, nastává již v prepubertě, čili v období mladšího školního věku. Podle Langmeiera a Krejčířové (2006, s. 142-147) jde o období zhruba od 11 do 15 let. Tito autoři dále hovoří o skupině tělesných a psychických změn, které jsou svým průběhem do určité míry souběžné a vzájemně závislé. U dospívajících dochází k odlišnostem, jak od dětí, tak také od dospělých. Není nijak ojedinělé, že si dospívající vytváří své vlastní zvláštní znaky, také se jinak vyjadřují, oblékají a upravují. Kromě emoční nestability, změnám v náladě, impulzivité či nepředvídatelných reakcí, se dospívání může projevit též ve škole. Uvedené emoční výkyvy mohou být zátěží pro učení a způsobit tak zhoršení školního prospěchu. Na školní prospěch je přitom právě v tomto období kladen větší důraz. Jako další potíže, jež s sebou dospívání může přinášet, si uveďme vyšší únavu, horší spánek nebo poruchy chuti k jídlu. Dospívající však často těmto projevům nerozumí. Zabývají se tak svými vnitřními konflikty, vytvářejí si svůj vlastní soukromý svět, čímž utíkají od reality.

V tomto věku by v zájmu dospívajícího i rodiče měla být patrná snaha o rozvoj dobrých, nikoliv špatných, stránek jeho osobnosti. V tomto ohledu je významný vztah dospívajícího s vrstevníky. Za nejrizikovější činitele považujeme takové přátele, kteří užívají drogy nebo ve velké míře pijí alkohol. Rodiče by proto měli dospívajícího povzbudit k nalezení dobrých přátel a také dbát na kvalitní zájmy a záliby. (Nešpor, 2001, s. 40)

Rizikové chování a rizikové faktory vzniku závislostí u dětí a dospívajících

Na jednu stranu nabízí dnešní doba dětem a dospívajícím nepřeborné množství příležitostí k sebeuplatnění, na stranu druhou se denně potýkají s řadou jevů, které můžeme z morálního hlediska označit za problematické, nevhodné, deviantní až sociálně patologické. Představy o životě narušuje stále se zvyšující tlak společnosti, která vyžaduje vysokou výkonnost, v médiích jsou prezentovány různé formy agresivity a sektářství, dochází k propagaci psychotropních látek vedoucích k závislostem. (Jedlička, 2015, s. 57)

Vznik závislosti na návykové látce se odvíjí se od mnoha faktorů. Bohužel nelze nikterak spolehlivě předpovědět, zda se člověk stane závislým na návykové látce. Příčiny mohou mít spojitost s fyzickými a psychickými dispozicemi, dále s rodinným prostředím, zkušenostmi, věkem, zdravotním stavem či psychikou. Zaměříme-li se na výzkumy, zjistíme, že po alkoholu a jiných návykových látkách často sahají lidé, jež trpí úzkostmi, depresemi či si prošly nějakým traumatickým zážitkem. (SANANIM, 2007, s. 18-19)

Machová a Kubátová (2015, s. 185) hovoří o tzv. syndromu rizikového chování v dospívání. Prostřednictvím rizikového chování dochází k uspokojování některých vývojových potřeb dospívajícího. Příkladem si uveďme zvýšení sebevědomí nebo komunikativnost. V tomto stádiu vývoje si jedinec tolik nepřipouští ohrožení své budoucnosti, neboť je vzdálená a nejasná.

V rámci rozvoje rizikového chování je raná adolescence považována za kritické období. Dle MŠMT je primární prevencí rizikového chování žáků předcházení rizik, které jsou orientovány především na tyto rizikové projevy v chování:

- šikana, kyberšikana, násilí, agrese, vandalismus, extremismus, xenofobie, rasismus,
- závislosti, užívání návykových látek, gambling,
- záškoláctví,
- poruchy příjmu potravy,
- rizikové sporty,
- působení sekt,
- sexuální rizikové chování.

(Sobotková a kol., 2014, s. 116)

O vzniku závislosti hovoří také Kalina (2015, s. 18), podle kterého je potřeba se zaměřit na životní dilemata. Náš život je tvořen mnoha protiklady, které mezi sebou mají vztah. Podle Kaliny jde např. o lásku a nenávist či světlo a temnotu. Vztah mezi těmito protiklady je protichůdný. Vzbuzuje jisté napětí, neklid a je zdrojem hledání, v němž je možné nalézt hluboké lidské potřeby. Jedná se o potřebu uklidnění, vyhnutí se fyzické a psychické bolesti a současně její zmírnění, pokud nastane. Dále potřebu energie, výkonnosti, odstranění vnitřních zábran, dosažení jisté euforie a radosti. V neposlední řadě také potřebu transcendence, dosažení jednoty nejen se sebou samým, ale i s druhými. Zmíněné potřeby, neboli též vektory, jsou z jedné části nevědomé a z druhé části si je uvědomujeme a reflektujeme.

Chceme-li však hovořit o konkrétních příčinách užívání drog, musíme se smířit s tím, že neexistuje pouze jedna příčina, která by byla pro všechny společná. Jde o velmi individuální záležitost, neboť u každého člověka mohou převažovat příčiny jiné. S užíváním drog jsou však často spojovány jisté skupiny vlastností, které je možné za příčiny považovat. Hajný (2001, s. 11) je uvádí takto:

- užívání nelegálních drog je zakázáno, legální drogy jsou určeny pouze dospělým,
- s drogami se pojí něco nového, tajemného a dosud nepoznaného,
- snaha přizpůsobit se skupině či nátlak od ostatních členů,
- uspokojení potřeb dítěte v danou chvíli (uvolnění se, zapomenutí, nic necítit apod.).

Vliv vrstevnických skupin na děti a dospívající

Za jeden z hlavních podnětů, jež na dítě působí, považujeme vrstevníky. Mohou jimi být kamarádi z party, z hlediska školy a třídy pak spolužáci.

Vztahy mezi vrstevníky jsou utvářeny již od raného dětství, nicméně jejich zásadní význam převažuje v období puberty a adolescence. Jedná se o etapy života, pro které je typická snaha mladých lidí docílit větší samostatnosti. Více než k rodině, kde dospělí požadují kázeň a poslušnost, se přiklánějí právě k vrstevníkům. Mezi vrstevníky totiž dochází k vzájemnému uznávání, společným zážitkům a empatii. (Jedlička, 2015, s. 40)

Samotnou kapitolu tvoří srovnávání s vrstevníky, které je patrné již u předškolních dětí. K tomuto faktu velmi často přispívají dospělí, kteří místo spolupráce mezi dětmi spíše vyvolávají soutěživé situace. Jestliže u dítěte předškolního věku spatříme, že se srovnává

s někým jiným, měli bychom mu dopomoci k tomu, aby se pokusil vyhledávat srovnatelné vzory. (Horáková Hoskocová a Suchochlebová Ryntová, 2009, s. 33)

Dle Hajného (2001, s. 56) jsou pro začátky užívání drog rizikové situace, kdy se dítě či dospívající snaží vyrovnat svým vrstevníkům, upoutat jejich pozornost a přijmout jejich názory. Největší vliv vrstevníků se objevuje v období dospívání. Rizikový život kamarádů představuje vyšší riziko také pro dítě. Tlak, který ze skupiny vrstevníků na dítě působí, se projevuje různě. Rozhodně mu není nijak snadné odolat. Dítě, které si je samo sebou nejisté, přirozeně usiluje o nalezení cesty k dosažení dobrého postavení ve skupině vrstevníků.

Prostřednictvím vrstevníků však také dochází k uspokojování mnoha potřeb. Ztotožnění se s vrstevnickou skupinou považujeme za významný vývojový mezník a označujeme jej jako projev celkového rozvoje osobnosti dítěte. Jedná se též o počátek procesu, kdy dochází k postupnému odpoutávání dítěte od závislosti na jeho rodině. Vrstevníci jsou pro dítě stále důležitější a v budoucnosti pak nahrazují rodiče. (Vágnerová, 2012, s. 339-340)

Vágnerová (2012, s. 339) také upozorňuje, že v případě, kdy dojde k izolaci dítěte od vrstevnické skupiny, může být jeho další rozvoj poměrně negativně ovlivněn. Později by pro takového jedince mohlo být problematické navazovat kontakty, které by sloužily k rozvoji přátelských a partnerských vztahů. Dále by u dotyčného jedince mohlo z hlediska vztahů docházet k neadekvátnímu chování, nepřiměřeným reakcím a nesprávné interpretace chování druhých.

Přestože je pro adolescenci typická větší orientace na vrstevníky, neměli bychom tento jev chápat jako úplné odcizení mladého člověka od rodiny. Faktem je, že pro mnoho dospívajících jsou zcela běžné hádky s rodiči ohledně stylu oblékání, úklidu či přípravy do školy, nicméně většina z nich má vůči své rodině respekt a citové pouto. (Jedlička, 2015, s. 42)

2.2 Postoj školy k otázkám užívání návykových látek u dětí a dospívajících

Termín „postoj“ definuje Perloff (in Gálik, 2012, s. 17) jako „*naučené hodnocení objektu nebo činu, které má valenci a intenzitu, ovlivňující chování.*“ Postojem subjektivně hodnotíme podstatu dané věci. Měli bychom zmínit, že postoje jsou naučené, tedy se s nimi nerodíme. Postoje jsou také hodnocením, kdy něčemu přiřazujeme hodnotu či

emoci. V zásadě mají postoje vliv na naše chování, ovlivňují to, jak vnímáme okolní svět a jak o něm přemýšlíme. Za základní veličiny, které postoj udávají, považujeme intenzitu a valenci. Intenzita nám určuje, v jaké míře je naše hodnocení pozitivní či negativní. Oproti tomu nám valence ukazuje, jakým směrem se naše hodnocení ubírá. (Gálik, 2012, s. 17-18)

Dovolíme si tvrdit, že škola se významným způsobem podílí na tvorbě postojů a myšlenkových procesů u dítěte. Jde o prostředí, které téměř denně navštěvují, setkávají se zde se svými spolužáky a učiteli. Na dítě má bez jakýchkoliv pochyb škola obrovský vliv. Hajný (2001, s. 92) je dokonce přesvědčen, že celková atmosféra ve škole a třídě, přístup učitelů, řešení výchovných problémů a způsob, jakým je výuka vedena, může přispět k problémům s drogami. Možnosti speciálních preventivních programů a prezentací jsou omezené, jde tedy více o dlouhodobou každodenní práci se žáky. Hajný dále zmiňuje chyby, ke kterým bohužel ve školním prostředí často dochází a negativním směrem mohou v dítěti ovlivnit zvládání běžných školních činností, včetně učení. Příkladem si uvedme pocity neúspěšnosti a nepochopení, náročnost, křivdu, nudu či přetěžování.

Machová a Kubátová (2015, s. 91) v souvislosti s tím, čemu by pedagogové měli věnovat pozornost, hovoří o tzv. skrytém kurikulu. Tím jsou myšleny normy a postoje, které se žáci náhodně učí uvnitř vzdělávacích institucí, tedy od personálu školy či spolužáků. Tyto normy a postoje se však ve výchovně-vzdělávacích programech nenacházejí, ani se s nimi nepočítá. Obzvláště v rámci drogové prevence se jedná o mnohem významnější skrytou složku. V práci učitele se tak kromě osnov a standardů ve výuce promítá také to, jak se on sám s návykovými látkami vyrovnává, dále jeho vztahy s ostatními, v neposlední řadě též jeho schopnost či ochota opustit v oblasti zdravého životního stylu od toho, co není v souladu s jeho zásadami, které ve výuce propaguje.

Z hlediska postojů pedagogů k dítěti se jedná o poměrně složitou problematiku, kterou není snadné přesně vymezit či tematizovat. Jedná se o komplikované aktivity, do nichž spadá např. ochrana dítěte před nežádoucími vlivy. Škola si klade za cíl rozvíjet potenciál dítěte a podporuje jeho osobní růst. V úvahu přitom bere možnosti dítěte a formuje či rozšiřuje jeho aktivity a dovednosti. (Jedlička, 2015, s. 46)

Na základě zkušeností je podle Hajného (2001, s. 94) zřejmé, že první znamení, že něco není v pořádku, se nejčastěji začne projevovat právě ve škole. Vnímaví pedagogové si jistě povšimnou změn v chování žáka, změnu kamarádů, stranění se spolužáků, nepozornosti, určitých nepokojů a apatie. Záleží nám však také na tom, jaké jsou jejich reakce, pokud si těchto signálů všimnou. V případě, že se problémy dotýkají školního řádu, očekáváme, že

o něm pedagog informuje rodiče. Může se však stát, že v případě celkových změn v chování třídy se pedagog spíše zaměřuje na udržení pozornosti třídy ve výuce a chování jednoho žáka si vysvětluje spíše jako momentální výpadek či si jej spojuje s pubertou.

Vnější vlivy a okolnosti také způsobují, že v dnešní době nemá škola dostatek informací o svých žácích. Pedagogům a výchovným pracovníkům tak chybí komplexní obraz o dětech, jež vychovávají. Školy dále postrádají informace o rodině a prostředí, ve kterém se dítě pohybuje. Za problematický bod považujeme také schopnost efektivní komunikace. I z těchto důvodů by bylo velmi žádoucí se zaměřit na větší prosazení profese sociálního pedagoga. (Kraus, 2008, s. 118)

V této souvislosti bychom proto chtěli připomenout význam sociální práce ve škole. Hopf (in Kraus, 2008, s. 114-115) za úkoly a cíle sociální práce ve škole považuje:

- ochranu před vznikem odchylek v chování žáků ve škole,
- prostřednictvím cílených akcí a nabízených činností podporovat a rozvíjet sociální kompetence u dětí a mládeže,
- na základě dohody s žáky a učiteli se zajímat o různé skupiny žáků,
- být zprostředkovatelem mezi školními činnostmi a mimoškolní prací,
- upozornit rodiče znevýhodněných žáků na existenci různých pomocných a podpůrných programů.

Se sociální prací ve škole role sociálního pedagoga úzce souvisí. Jeho práce by měla nést znaky empatie, autentického vystupování, pochopení, naslouchání a důvěrné atmosféry pro svěřování problémů žáků. Sociální pedagog podporuje pozitivní vlastnosti osobnosti a motivuje ke zvládnutí školních povinností. (Kraus, 2008, s. 115-116)

Skalík se zabývá také vysokými nároky a požadavky, které jsou od pedagogických pracovníků očekávány. Tato očekávání Skalík jmenuje takto: „*zajistit vysokou úroveň znalostí a dovedností žáků, měli by přispívat k jejich výchově, měly by se podílet na sexuální výchově a výchově k partnerství, měli by se podílet na spolupráci s rodiči, měli by také působit v oblasti prevence sociálně patologických jevů, měli by zachycovat (někdy i diagnostikovat) počátky problémů, měli by být dětem na blízku s radou a pomocí, měli by být do jisté míry jejich „kamarádi“, atd.*“ Vzhledem k pracovním podmínkám pedagogů jich rozhodně není málo. Veřejnost však požaduje často ještě více. Otázkou je, zda je reálné tohle všechno od pedagogů očekávat. (Skalík in Kalina, 2003, s. 317)

Ve snaze školy by tak mělo být vytvoření vhodných pracovních podmínek pro učitele, kteří se podílejí na řešení problémů svých žáků. Především bychom chtěli vyzdvihnout vytvoření důvěrného a bezpečného prostředí, kde by tito učitelé pracovali. Pokud učitel řeší aktuální problém s žákem, není vhodné naléhat na okamžité oznámení a vyřešení tohoto problému. Jestliže dojde k nátlaku ze strany rodičů, škola by měla učitele podpořit. (Skalík in Kalina, 2003, s. 319)

2.3 Prezentace preventivních programů ve školách a školských zařízeních

Poskytování poradenských služeb, do kterých řadíme oblast prevence, je v kompetenci školských zařízení, a to dle § 7 vyhlášky č. 197/2016 Sb., o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních. Nyní si uveďme pro nás nejdůležitější pasáže této vyhlášky:

„Ředitel základní, střední a vyšší odborné školy zabezpečuje poskytování poradenských služeb ve škole školním poradenským pracovištěm, ve kterém působí zpravidla výchovný poradce a školní metodik prevence, kteří spolupracují zejména s třídními učiteli, učiteli výchov, případně s dalšími pedagogickými pracovníky školy. Poskytování poradenských služeb ve škole může být zajišťováno i školním psychologem nebo školním speciálním pedagogem.“

„Ve škole jsou zajišťovány poradenské služby v rozsahu odpovídajícím počtu a vzdělávacím potřebám žáků školy zaměřené zejména na:

- poskytování podpůrných opatření pro žáky se speciálními vzdělávacími potřebami,*
- sledování a vyhodnocování účinnosti zvolených podpůrných opatření,*
- prevenci školní neúspěšnosti,*
- podporu vzdělávání a sociálního začleňování žáků z odlišného kulturního prostředí a s odlišnými životními podmínkami,*
- včasnou intervenci při aktuálních problémech u jednotlivých žáků a třídních kolektivů,*
- předcházení všem formám rizikového chování včetně různých forem šikany a diskriminace,*
- průběžné vyhodnocování účinnosti preventivních programů uskutečňovaných školou,“*

Preventivní programy, které školy užívají ve své výuce, charakterizujeme jako ucelené postupy, zahrnující prevenci v tom nejširším slova smyslu. Školy dnes mají ve výběru programů široké možnosti. Programy jsou realizovány na základě spolupráce s externími organizacemi či jsou zahrnuty přímo do průběhu výuky skrze různé aktivity, které prevenci zahrnují. (Gillernová a Krejčová, 2012, s. 122)

Do oblasti prevence ve školství řadíme tzv. systém školské primární protidrogové prevence, jenž spadá do působnosti MŠMT ČR. Mezi její základní principy patří v prvé řadě vychovávání dětí a mládeže k zdravému stylu života a dále také k rozvoji osobnosti a pozitivnímu sociálnímu chování. Tento systém zajišťují krajské, okresní a školní metodici prevence, jež jsou metodicky řízeni MŠMT ČR. Zaměřuje se na různorodé sociálně patologické jevy, včetně drogové problematiky u dětí a mládeže. Protidrogovou prevenci lze zařadit mezi preventivní programy školských zařízení. (Machová a Kubátová, 2015, s. 90)

Podle Nešpora a Csémyho (1992, s. 65) rozlišujeme dvě kategorie preventivní strategie. Snahou první z nich je **snížení dostupnosti návykových látek**, u druhé pak hovoříme o **snížení poptávky návykových látek**. Tyto dvě skupiny se mohou vzájemně posilovat. Měli bychom si však uvědomit, že některé formy prevence nemusí být účinné. Dokonce nevhodně pojatá přednáška může mít v některých případech opačný účinek a vyvolat o drogy zájem.

Preventivními programy ve škole se z autorů zabývá také Hajný (2001, s. 97), který předpokládá, že efektivní preventivní program by měl splňovat základní podmínky:

- Měl by být dlouhodobý. Žák se jej účastní opakovaně, ideálně po několik měsíců.
- Zapojují se do něj sami studenti a podílejí se na tvorbě aktivit.
- Pole působnosti v dané problematice je široké. Žáci jsou informováni nejen o účincích drog, rizikových faktorech, zdravotních rizicích, ale také rozvíjejí své sebevědomí, sebehodnocení, komunikační dovednosti a tvořivost.
- Program je propojen s rodiči, kteří o něm vědí, rozumí mu, a mohou se také podílet na jeho tvorbě.
- Program má podporu ze stran rodičů i pedagogů.
- Program se odráží v průběžném školním děním. Je propojen s vyučujícími předměty, sportovními akcemi apod.

- Lektoři, kteří program vedou, jsou kvalifikovaní odborníci s pedagogickými předpoklady a dovednostmi.

Specifika efektivní prevence nastiňuje ve své publikaci také Nešpor (2018, s. 220). Kromě výše uvedených kritérií dále uvádí:

- Program odpovídá věkovým kategoriím, není příliš velký a je interaktivní.
- Programu se účastní většina žáků.
- Součástí programu jsou legální i nelegální návykové látky.
- Program se zabývá snižováním dostupnosti návykových látek, včetně poptávky.
- Program bere v úvahu komplikace a poskytuje prostor a možnosti pro jejich zvládnutí.

Kvalitní a účinná prevence ve školách a školských zařízeních si vyžaduje soustavné vzdělávání pedagogů. Aby byla práce pedagoga s dětmi v rámci protidrogové prevence dostatečně efektivní, je důležité, aby se pedagog uměl orientovat v drogové problematice a ve školských strategiích prevence. Taktéž je žádoucí jeho zájem o nové trendy či metodické přístupy práce s dětmi. Dobrý pedagog by si měl být vědom svých kompetencí a měl by si umět poradit s tím, jaký zvolit přístup v případě nouze. V neposlední řadě bychom neměli opomenout také spolupráci mezi pedagogy a metodiky prevence. (Machová a Kubátová, 2015, s. 91)

O důležitosti výborných schopností a dovedností odborného pracovníka, se zmiňuje také Kalina (2003, s. 232), podle kterého by takový pracovník měl být nejen profesionálem v oblasti závislostí, ale také poradcem nebo psychoterapeutem. Za klíčové považuje znalosti z vývojové psychologie dětí a dospívajících, dále ze sociální práce a práce s rodinou. Osobnost odborného pracovníka by měla být zralá, stabilní a pro děti, dospívající i rodiny především přijatelná.

Knotová (2014, s. 26) v této problematice spatřuje problém také v nedostatku školských poradenských pracovišť ve školách, kdy poskytování poradenských služeb je pouze v režii výchovných poradců a školních metodiků prevence. Následně může docházet k tomu, že tyto pracovníci nemají dostatek času a občas ani dostatečné odborné znalosti pro řešení širokého spektra problémů, které s sebou přináší dnešní výchovně-vzdělávací proces.

Neměli bychom však opomenout, že náplň práce školních metodiků prevence je pro školu velmi významná a důležitá. Metodici prevence realizují a koordinují prevenci ve školním

prostředí, také se uplatňují v metodické činnosti, která se soustřeďuje na zlepšení podmínek pro realizování prevence rizikového chování, včetně jejího odborného vedení. (Bělík, Hoferková a Kraus, 2017)

Se školami, jejichž součástí poradenské pracoviště je, jsou velmi pozitivní zkušenosti. Kromě zmíněných výchovných poradců a metodiků prevence tvoří tým také školní psychologové a speciální pedagogové. Zádrhel však spatřujeme v legislativě, kde není dostatečně řešena oblast financí pro tyto odborníky a také nejsou zajištěny optimální podmínky pro rozvoj poradenských služeb ve školách. (Knotová, 2014, s. 26)

Dále je třeba si uvést, že v rámci školní intervence a poradenství je pozice pedagoga poměrně složitým a nejednoznačným tématem. V případě sociálně patologických jevů a drogové problematiky závisí více na zkušenostech, osobních vlastnostech či postavení pedagoga, než na jeho vymezené roli a povinnostech ve škole. Ve vzdělávání vybraných pedagogů bychom tedy na tuto skutečnost měli brát zřetel a současně se pokusit o odpovídající vymezení jejich rolí. (Skalík in Kalina, 2003, s. 318)

Spolupráce s dětmi a dospívajícími

Stále častěji se dnes u dětí a mládeže setkáváme s nevhodným chováním, jako je vulgarita, drzost, nechota, agresivita, vztek, lhaní, ponižování, krádeže nebo sebepoškozování. Děje se tomu v rodině, ve škole i na veřejnosti. Tyto projevy negativně ovlivňují vzájemnou spolupráci, pomoc a porozumění mezi nimi a dospělými. (Navrátil a Mattioli, 2011, s. 9)

Z hlediska spolupráce s dětmi a dospívajícími, je důležité se zaměřit na vytvoření zprostředkovaného vztahu, který by měl daného jedince zaujmout a být pro něj bezpečným a pravdivým. Mělo by dojít k uspokojení jeho přirozených potřeb, avšak měl by zde být prostor také pro chyby, slabost a nedostatky. Podstatná je také volba prostředí pro spolupráci, které by mělo být v první řadě důvěrné. (Kalina, 2003, s. 233-234)

Přestože se zabýváme spoluprací s dětmi a dospívajícími, měli bychom podotknout, že není vhodné vztahovat poradenskou péči výhradně na děti samé. Je nutné si uvědomit, že se setkáváme s větším okruhem osob, k nimž by měla naše péče směřovat. V první řadě si uveďme rodinu jako celek a dále též neopomeňme sociální skupiny, v nichž je dítě začleněno. (Pešová a Šamalík, 2006, s. 15)

O důležitosti bezpečného prostředí, kde spolupráce s dítětem či dospívajícím probíhá, se zmiňují také autoři Pešová a Šamalík (2006, s. 15). Pro menší děti je vhodné mít připraveny např. hračky, které mohou pomoci s navázáním vztahu s úzkostnějším dítětem.

Pešová a Šmalík také hovoří o uspořádání sezení. Při některých formách spolupráce můžeme využít stůl pro zpracovávání různých úkolů či řešení testů. Jsou však také situace, kdy nám může být stůl při komunikaci překážkou a vytváří dojem nějaké bariéry nebo překážky.

Formu práce s dospívajícími můžeme rozdělit do dvou kategorií, a to na individuální a skupinovou. Podle Kaliny (2003 s. 234) má každá z nich své výhody i nevýhody. Pokud dospívajícího motivujeme k systematické léčbě v rámci terapeutické komunity, volíme zpravidla skupinovou formu práce. Skupinová forma práce může být pro adolescenty více přirozená a přijatelná, nežli forma individuální, a to především z důvodu zařazení se do společnosti, získání pocitu, že někam patří a možnosti se identifikovat. Práce s adolescenty s sebou přináší i rizika, jako např. malou motivaci, vliv vrstevníků, nespravedlnost či nejasnost v cílech.

Na rozdíl od dospívajících, u dětí bývá motivace a spolupráce mnohem více ovlivněna působením rodiny. Rodina má při práci s dítětem jistý vliv a moc, s čímž je nutné počítat. Je tedy vhodné se zaměřit na pomoc rodině jako celku, nikoliv jen na pomoc samotnému dítěti. Vazby, které dítě vůči rodičům má, bývají velmi silné. Děti také mívají tendence se v určitém období vyrovnávat svým rodičům či pečující osobě. Taková spolupráce bývá náročnější, neboť rodiče mohou mít jiné nároky a představy na vývoj nebo chování dítěte, přičemž jeho schopnosti a možnosti mohou být odlišné. Ochota rodičů spolupracovat s sebou přináší naději na úspěch. I malá změna v celku, v našem případě v rodině, se může výrazně projevit v chování dítěte. (Kalina, 2008, s. 255)

V oblasti spolupráce s dětmi a dospívajícími existují jistá úskalí, která spatřujeme především v tom, že mladí lidé často spolupracují jen tzv. „naoko“, kdy přesvědčují své okolí o tom, že chtějí s užíváním návykových látek přestat, avšak vnitřně doufají, že droga bude stále součástí jejich života. Mají představy o tom, že budou moci drogy užívat alespoň rekreačně či přes víkendy a svou závislost budou mít pod kontrolou. Realita je však taková, že svou situaci nedokáží hodnotit realisticky a nevidí to, co jejich okolí. Měli bychom si uvědomit, že zde již neexistují nějaké kompromisy a naším cílem je tedy úplná abstinence. (Šuba in Janiaková, 2003, s. 192)

Spolupráce s rodiči

Podle Čapka (2013, s. 20) je možné běžného rodiče charakterizovat jako člověka, který se ve škole, kterou jeho dítě navštěvuje, objeví zpravidla třikrát až čtyřikrát za rok.

Východiskem těchto návštěv jsou setkání s učitelem, který mu předá informace o prospěchu a chování dítěte. Někteří rodiče se také jednou ročně zúčastní školní akademie, kde má dítě vystoupení. Výjimkou jsou pak rodiče, kteří se nějakým způsobem podílí např. na školní samosprávě či organizaci školního výletu. Jak uvádí Čapek, angažovanost rodičů by mohla, a také měla, být mnohem větší. Školy mnohdy vůbec netuší, jakým přínosem by pro ně mohli rodiče být.

Pol a Rabušicová (in Čapek, 2013, s. 28) uvádí několik způsobů spolupráce, které mohou být ve vztahu škola a rodiče uplatněny. Jako první si uvedme vítání a přijímání rodičů, což pomáhá k vytváření přátelské atmosféry. Dalším způsobem jsou tzv. dvousměrné písemné zprávy, které slouží k informování rodičů o jejich dítěti. Rodiče se následně k této zprávě vyjádří a zprávu vrátí zpět škole. Dále to mohou být individuální konzultace, rodičovské schůzky a sdružení rodičů, které také posiluje vztah mezi učiteli a rodiči. Jako efektivní se nám jeví pravidelné vydávání školní publikace, např. časopisu, kde se rodiče mohou dozvědět, co se ve škole děje.

Jak uvádí Kalina (2008, s. 255), existují také různá úskalí spolupráce s rodiči, která spočívají např. v neangažovanosti, tedy přenechávání své odpovědnosti na druhých. Pokud spolupracujeme pouze s dítětem, mohou se dobré výsledky dostavit velmi brzy, nicméně taková spolupráce není z hlediska budoucnosti příliš nadějná. Jakmile se takové dítě vrátí zpět do prostředí, rodiny, kde jeho změnu nepodporují či na ni nejsou připraveni, dítě se dříve či později uchýlí k původním vzorcům chování.

To, čemu bychom se raději měli při spolupráci a komunikaci se školou raději vyvarovat, blíže specifikuje Hajný. Ve vztahu k učení Hajný zmiňuje, že rodiče mají obvykle tendence „nechávat to na škole“. Tedy, že dítě by se mělo ve škole učit a neobtěžovat tak s učením rodiče. Ovšem realita většiny škol je taková, že se dítě musí připravovat na výuku a rodiče by mu v tom měli pomáhat. Ve vztahu k možnému užívání návykových látek bychom neměli očekávat, že škola je bezpečné místo, kde dítě dělá pouze ty dobré a správné věci. Škola je odrazem reálného světa a neměli bychom spoléhat na to, že se v ní šikana a drogy nevyskytují. Je třeba si uvědomit, že stejně jako nepředpokládáme, že škola dítě naučí všechno, bude tento fakt platit také u drog. U dobrých i špatných preventivních programů je jejich účinek poměrně limitován. Mezi vrstevníky se vyskytují odlišné normy a to, co pochází ze školy, je většinou kritizováno a znehodnoceno. (Hajný, 2001, s. 94-95)

Školy, v nichž je spolupráce s rodiči žáků na minimální úrovni, mají v rámci intervence a poradenství značně omezené možnosti. Současně z hlediska ukazatelů úspěšnosti

v poradenské péči, není efektivnost takovýchto intervencí příliš velká. Následně dochází k tomu, že školy při řešení problémů častěji přistupují k oznamovacím či donucovacím strategiím. (Skalík in Kalina, 2003, s. 319)

Rodiče občas spatřují problém v nedostatečné informovanosti o problémech dítěte ze stran učitelů. Přitom by někdy pouze stačilo, v rámci třídních schůzek nebo osobních konzultací, požádat učitele o důkladnější informování či o možnost schůzky v přítomnosti dítěte. Tohle však zvykem nebývá. V mnoha případech dochází k tomu, že učitel informuje rodiče žáka o svém podezření nebo sděluje přímo kritiku na dítě a to vše poté rodič tlumočí dítěti. Následně dítě rodiče ovlivňuje tím, co o daném učiteli říká. Učitel si z hlediska postojů dítěte k výuce a též k jeho osobě vytváří o rodině jistý obrázek, kdy jeho představy mohou vést až k tomu, že slova a strategie, které volí, nejsou optimální. (Hajný, 2001, s. 94)

V oblasti prevence mohou mít rodiče od školy různá očekávání. Uvedeme si proto příklady nejčastějších z nich. Nešpor (2001, s. 71) tato očekávání rozlišuje z dvou hledisek - realistického a nerealistického, takto:

Realistická očekávání rodičů od školy

- Škola jako bezpečné místo - žádná dostupnost alkoholu, drog a tabáku.
- Škola využívá smysluplných a účinných postupů.
- Škola podporuje žáky ke zdravému životnímu stylu a vhodným způsobům trávení volného času.
- Škola poskytuje rodičům informace k prevenci, případně kontakty na odborníky.
- Škola je s rodiči v neustálém kontaktu, tím spíše v případě komplikací a problémů.

Nerealistická očekávání rodičů od školy

- Rodiče se o prevenci nemusí zajímat, neboť se o ni postará škola.
- Školu navštěvují pouze bezproblémové děti, které nemají žádné problémy s alkoholem, drogami a tabákem.
- Škola nese zodpovědnost za to, jak děti tráví svůj volný čas.
- Škola nenutí rodiče, aby nikterak přemýšleli nad problematickými záležitostmi, jako jsou např. návykové látky.

- Škola si veškeré problémy s dítětem řeší sama. Nebude zatěžovat rodiče osobními návštěvami apod.

Chceme-li zlepšit spolupráci školy s rodiči, je vhodné se zaměřit právě na realistická očekávání. Důležitá jsou však také očekávání, která má škola ve vztahu k rodičům. Pokud je komunikace se školou dobrá, případná nedorozumění jdou snáze vyřešit. Udržování kontaktu se školou ve formě třídních schůzek či různých akcí by tak pro rodiče nemělo být ničím cizím. (Nešpor, 2001, s. 76)

3 PROBLEMATIKA ZNEUŽÍVÁNÍ NÁVYKOVÝCH LÁTEK Z POHLEDU RODIČE

V závěrečné kapitole teoretické části naší diplomové práce si představíme problematiku oblast zneužívání návykových látek u dětí a dospívajících, z pohledu samotných rodičů. Společně si uvedeme, jak významnou a důležitou roli má rodina a vztahy mezi rodinnými příslušníky v životě dítěte, a dále jaký mají vliv na rozvoj jeho osobnosti. Následně se budeme věnovat informovanosti rodičů v otázkách nebezpečí a rizik, které se vážou k užívání návykových látek u dětí a dospívajících. Závěrem se dotkneme také postojů, které rodiče ve vztahu k naší zkoumané problematice zaujímají.

3.1 Vliv rodiny na osobnost dítěte z hlediska zneužívání návykových látek

Je zřejmé, že rodiče jsou pro dítě vzorem a modelem chování. Na základě vzorů se dítě učí strategiím, jak nakládat se svými problémy. Dítě sleduje dospělé v různých situacích a všímá si jejich chování, které opakuje. Učí se reagovat na náročné situace, komunikovat v nich a řešit konflikty. Každodenní situace tak považujeme za cenné zdroje vzorového chování pro dítě. (Horáková Hoskocová a Suchochlebová Ryntová, 2009, s. 43)

Nelze tedy zpochybnit působnost vlivů rodiny na dítě, které v ní vyrůstá. Jak uvádí Nešpor (2001, s. 46), tyto vlivy mohou být dokonce důležitější a významnější než dědičnost. Z hlediska rodiny je dle Nešpora (2001, s. 46-47) možné rozlišit rizikové a ochranné činitele, které působí v rizicích spojených s problematikou návykových látek negativně či pozitivně takto:

Rizikové činitele

- Nedostatek času na dítě a nedostatečná citová vazba dítěte.
- Přehnaná a neustálá přísnost, zanedbávání dítěte.
- Nedostatečná péče a dohled.
- Dlouhodobé spory mezi rodiči.
- Na výchově dítěte rodiče nespolupracují.
- Rodiče schvalují užívání alkoholu či jiných návykových látek u dětí.
- Nezaměstnanost nebo chudoba rodičů.

- Podceňování a nízká očekávání od dítěte.
- Sexuální zneužívání či týrání v rodině
- Duševní problémy rodičů, nevyrovnanost.

Ochranné činitele

- Dostatek času na dítě a pevná citová vazba dítěte.
- Přiměřená péče a dohled.
- Dobrý vztah mezi rodiči, spolupráce rodičů na výchově dítěte.
- Rodiče neschvalují užívání alkoholu či jiných návykových látek u dětí.
- Očekávání od dítěte jsou přiměřená.
- Dítě vyrůstá ve stabilním prostředí, v rodině je v bezpečí.
- Rodiče jsou vyrovnaní a duševně zdraví.

Na vývoj dítěte má podstatný vliv také důvěra rodičů ve své rodičovské schopnosti. Rodiče, kteří jsou o svých rodičovských schopnostech přesvědčeni a mají sebedůvěru, své děti ochraňují, podporují, dodávají jim odvalu, otevřeně s nimi komunikují a také přispívají k jejich vývoji a kultivaci. Dále u svých dětí oceňují úsilí a schopnosti, což napomáhá ke zlepšení sociálních vztahů, studijnímu rozvoji a také při plánování budoucího povolání. (Horáková Hoskovcová a Suchochlebová Ryntová, 2009, s. 50)

Výchovný styl, který by bylo možné označit za ideální, nese znaky vřelosti, ale také částečné omezenosti. Mohli bychom tedy říci, že děti, které mají dostatek lásky, pozornosti, zájmu a současně se nacházejí v předvídatelném prostředí s jasným řádem, jsou na tom nejlépe. (Nešpor, 2001, s. 20)

Poměrně častým problémem v rodičovské výchově je, že rodiče přenechávají svůj výchovný vliv při řešení problémů u dítěte sociálnímu kolektivu. Jako příklad si uveďme školní třídu nebo partu. Problematický je také nedostatečný zájem ze strany rodičů o vývojové problémy, a to jak osobní tak i sociální. Takový nezájem je pro dítě i dospívajícího velkou zátěží. (Tyrlík a kol., 2012, s. 27)

Ve výchově a také v prevenci problémů s užíváním návykových látek mohou nastat komplikace, jejichž příčinu spatřujeme v problémech na straně rodičů. Pokud se rodiče nedokážou se svými problémy vypořádat, ubližují nejen sobě, nýbrž i svým dětem. Jako

příklad si uveďme problémy s alkoholem či jinými návykovými látkami v rodině, dále závislost na tabáku nebo dlouhodobě neřešený rodinný konflikt. (Nešpor, 2001, s. 55)

Jak jsme si již uvedli, rodiče jsou pro své děti určitými vzory a nositeli jistých hodnot. Právě hodnoty, které rodiče ctí a uznávají, mají významný vliv na dítě samotné. Takové hodnoty pak mohou dítěti pomáhat odmítnout alkohol či jiné návykové látky. Jedná se např. o respekt k fyzickému a psychickému zdraví nebo schopnost se ovládnout a nést zodpovědnost za své chování. Děti si nepochybně všímají také činů svých rodičů. Výhodu mají např. ti rodiče, kteří nadměrně neužívají alkoholické nápoje, nekouří a odmítají rizikové chování. (Nešpor a Csémy, 1992, s. 35)

Jestliže si s drogou zahrává ještě velmi malé dítě, vypovídá to podle Šuby o tom, že v rámci výchovy došlo k nějakému selhání. Takové dítě nemá dostatečný dohled dospělého, rodiče se mu nedostatečně věnují, neznají jeho zájmy a neposkytují mu tolik péče, kolik potřebuje. Naopak u dětí starších má problém s drogami spíše souvislost s problematikou hodnotové orientace rodiny a její identifikace. Pokud má rodič silnou osobnost a o nebezpečí plynoucím z drog s dítětem hovoří, považujeme za více pravděpodobné, že se kontaktu s drogou ubrání. (Šuba in Janíková, 2003, s. 190)

Komunikace o problematice užívání návykových látek na úrovni rodič a dítě

Chceme-li se zabírat komunikací s dětmi, je podle Janáčkové (2009, s. 91) nutné vzít v úvahu věk dítěte a jeho fyziologický vývoj. Janáčková uvádí, že specifika komunikace s dítětem, jsou východiskem z následujících poznání:

- Vyjádření citů a postojů u dítěte je obvykle bezprostřední a bez zábran. V každém věku však využívá odlišné výrazové prostředky.
- City dítěte jsou častěji vyjadřovány chováním nežli slovy. Z tohoto důvodu je chování dítěte mnohdy více agresivní a proměnlivé.
- Na rozdíl od dospělých, chování dítěte je méně stylizováno.
- Pro dítě je snazší vyjádření emocí negativních než pozitivních.

To, čemu bychom se v rámci komunikace s dítětem měli raději vyhnout, objasňuje ve své publikaci Špaňhelová (2009, s. 31-32). V první řadě bychom neměli používat vyhrožování. Výhružky obecně, nejsou vhodným nástrojem vedoucím k dosažení našich požadavků. Podle Špaňhelové k nim však ze strany rodičů často dochází, a to především v prvních letech života dítěte. Rodiče se domnívají, že slovní výhružka dítě přiměje udělat to, co po

něm chtějí. Touto nevhodnou komunikací přitom snižují svou rodičovskou autoritu. V dobré komunikaci bychom neměli používat též manipulaci, mlčení, nadřazenost, ponižování a zamlčování.

Mnoho rodičů často netuší, jak by měli se svými dětmi o drogách hovořit. Především se setkáváme s tím, že se rodiče zaobírají otázkou, zda o tomto tématu mluvit raději s předstihem, tedy preventivně, nebo počkat, až se dítě samo zeptá. (Hajný, 2001, s. 64) Nešpor a Csémy (1992, s. 29) si pro rozhovor o uvedeném tématu doporučují zvolit vhodnou chvíli, kdy je vytvořena přátelská a uvolněná atmosféra. Je možné využít vzbuzeného zájmu dítěte např. z televizního programu či prostřednictvím skutečného příběhu našich známých, kde se daná problematika vyskytuje. Jak uvádí Šuba, podstatné informace bychom měli dětem zprostředkovávat přiměřenou formou ve správný čas. Tím se můžeme vyhnout situacím, kdy se dítě o důležitých tématech dozví v nevhodné formě od svých vrstevníků. Dle Šuby je velmi potřebné, abychom s dětmi o drogách a problémech s nimi spojenými hovořili. Určitá osvěta o problémech s návykovými látkami by měla probíhat již v předškolním věku. (Šuba in Janiaková, 2003, s. 191)

Komunikovat s dítětem může být podle Illese (2002, s. 44-45) náročnější, než se zdá. Illes zmiňuje, že rozhovor mezi rodičem a dítětem by se neměl vztahovat pouze na problémy, nýbrž také na všechny další věci a zájmy. Na otázky, které k dítěti směřujeme, by se mělo dát odpovědět v širších souvislostech, nejen odpovědí ano či ne. Rodiče by si také měli udělat čas na společné aktivity. Důležité je, abychom se zajímali o kamarády dítěte, především se jim nevyhýbat, ale naopak je chtít poznat. Dále můžeme nechat dítě podílet se na vytváření pravidel a řádu v rodině. Daná pravidla pak není vhodné měnit příliš často.

U osob, které mají problémy s návykovými látkami, se často setkáváme s tím, že se snaží vyhýbat komunikaci s ostatními členy rodiny. Obzvláště, pokud se týká jeho problematického chování. Jestliže se k omezené komunikaci přidávají další problémy a komplikace, může postupně dojít až k odcizení a rozpadu rodiny. U závislého pacienta bez rodinného zázemí je přitom léčba komplikovanější. (Nešpor, 2018, s. 172)

3.2 Informovanost rodičů o nebezpečí a rizicích spojených s užíváním návykových látek u dětí a dospívajících

Otázkami informovanosti rodičů o problematice zneužívání návykových látek se zabývá Šuba, který uvádí, že většina rodičů má snahu o této problematice získat informace. Avšak i přes dostatek zájmu a informovanosti ze strany rodičů může dojít ke kontaktu dítěte

s drogou. Podle Šuby je formulování obecných rad pro rodiče poměrně náročné, nicméně rodičům doporučuje, aby svým dětem věnovali čas, zajímali se o jejich svět a v případě, že si neví s nějakým problémem rady, aby se nebáli vyhledat pomoc. Zaváhat totiž může každý, avšak pro nás je podstatné, jak na takové zaváhání bude reagovat rodina. Cesta zpět je podle Šuby mnohem snazší, pokud má dítě ve své rodině pevné zázemí. (Šuba in Janiaková, 2003, s. 193)

Podle Hajného (2001, s. 13) jsou závislostí nejvíce ohroženy ty děti, kterým účinky drog umožňují prožít to, co by bez drogy prožít nemohly. Rizikové je také prostředí, kde je užívání drog jakousi normou či je dokonce oceňováno. Tato uvedená rizika se dnes bohužel týkají většiny mladistvých, a to především v souvislosti s nudou, problémy v dospívání nebo v rámci užívání návykových látek mezi vrstevníky. Rodiče tak mohou být dítěti nápomocní alespoň v těch oblastech, jež se týkají rodiny a jejich úkolů.

V dětském věku je závislost a kontakt s návykovými látkami poměrně složitým problémem, neboť dítě je velmi zranitelné, nemá dostatečné obranné mechanismy a skrze svou nezralost je oproti ostatním mnohem rizikovější. Setkává se zde hned několik faktorů, jako je věk, temperament, intelekt, osobnostní rysy, dále faktory prostředí, v němž dítě vyrůstá, vztahy v rodině, funkčnost a stabilita rodiny, způsob trávení volného času, vrstevníci apod. (Šuba in Janiaková, 2003, s. 185)

Závislost a zneužívání návykových látek s sebou také dříve či později přináší nežádoucí sociální důsledky. Taková situace je zátěží pro celou rodinu. Abnormální vztahy a využívání obranných mechanismů, může vést k narušení společných vazeb a vztahů. Také vzorce chování mohou být poznamenány negativními změnami. Závislost postupem času graduje a dotyčná osoba má potíže s plněním sociálních, psychologických a materiálních funkcí. (Fischer a Škoda, 2014, s. 108)

Je proto důležité tento problém podchytit, co možná nejdříve. V praxi se setkáváme s určitými varovnými signály, které mohou poukazovat na užívání drog. Podle Machové a Kubátové (2015, s. 91) se jedná především o náhlé změny v povaze, vyšší únavu a spavost, zhoršení prospěchu, zvýšené absence ve škole či v zájmových kroužcích, změny v oblékání či v účesu, vyšší požadavky na soukromí, uzavírání se do sebe, změna okruhu přátel, krádeže, tělesné příznaky, nalezení drog či pomůcek k jejich užití. O varovných znameních se zmiňuje též Hajný (2001, s. 23-25), který dále uvádí proměnlivost nálad a nestandardní reakce na různé situace. Dále změny stylu hudby, skrývání a zakrývání tělesných příznaků, častou vyčerpanost, lhaní a předstírání, snížené sebevědomí, izolaci od rodiny nebo

neočekávaně rychle přicházející sexuální aktivity, kdy např. u mladých stydlivých lidí dochází vlivem užívání alkoholu či jiných návykových látek k povzbuzení a potlačení zábran a rozpaků.

Poměrně problematické je pak samotné rozeznávání účinků u jednotlivých drog. Některé z nich mají vliv na koordinaci pohybů. Při užití vyššího množství marihuany je koordinace narušená, u opiátů pak snížena a naopak u pervitinu dochází ke zrychlení reakcí. Často dochází také ke změnám ve velikosti zorniček. Heroin způsobuje jejich zúžení. Povzbuzující látky pak mají na svědomí vyšší agresivitu, k podrážděnosti může docházet v souvislosti s abstinenčními příznaky. Měli bychom si uvědomit, že děti jsou velmi často přeborníky ve schopnosti něco skrývat, pokud opravdu chtějí. Jestliže však u dítěte přímo najdeme drogy či pomůcky k jejich aplikaci jde o situaci, která vyžaduje okamžité řešení. V případě, kdy u dítěte zpozorujeme více varovných signálů či faktorů, je žádoucí, abychom dítěti věnovali větší pozornost a zvážili návštěvu odborníka. (Hajný, 2001, s. 22)

Jak už jsme si zde uvedli, pokud se dítě s problémy s alkoholem či jinými návykovými látkami již potýká, je lepší se o tom dozvědět, co možná nejdříve. Faktem je, že léčba těchto problémů bývá v počátcích významně jednodušší a účinnější. Měli bychom si však uvědomit, že správné posouzení problému s návykovými látkami není snadné ani pro odborného pracovníka. (Nešpor, 2001, s. 80)

V těchto souvislostech se Illes zabývá myšlenkou záludnosti drog a také podceňováním maličkostí, které s drogami souvisejí. Uvádí, že: *„každá zanedbaná skulina, kterou mohou proniknout k mladému člověku, se později krutě vymstí. Zneužívání drog nevede nikam jinam, než k naprosté destrukci osobnosti. Ke ztrátě společenské ceny a individuální jedinečnosti. Je to permanentní zahrávání si s tím nejcennějším - s lidským životem. Je nezbytně nutné mobilizovat všechny síly, abychom uchránili budoucí generace před tímto novodobým morem.“* (Illes, 2002, s. 53)

Jak uvádí Hajný (2001, s. 11-12), experimentování a riskování sice považujeme za součást dospívání, nicméně experimentování s návykovými látkami, ke kterému dochází nejčastěji kolem dvanácti až třinácti let dítěte, s sebou samozřejmě přináší jistá rizika. Velmi snadno může dojít k předávkování, neboť dítě většinou nemá dostatek znalostí o účincích, kvalitě a množství drogy. Většina látek navíc účinkuje v závislosti na aktuálním vnímání, cítění a myšlení. Zkoušení drogy v rizikový moment tak může být příčinou opakovaného užívání. I legální drogy mohou vést k ohrožení života, neboť obrovské nebezpečí představuje také jízda autem nebo motocyklem pod vlivem alkoholu.

Nešpor (2018, s. 75) upozorňuje rodiče, že problém se závislostí na návykových látkách navrací dítě či dospívajícího o pár let nazpět. Konkrétně hovoříme o citové vyzrálosti, sociálních dovednostech nebo schopnosti sebeovládání. Na tento fakt by tedy rodiče neměli zapomínat a zohlednit jej v rámci své výchovné strategie.

3.3 Postoje rodičů dítěte k otázkám zneužívání návykových látek jako východisko k výzkumu

Problematickou oblastí v postojích rodičů jsou dva protipóly. Na jednu stranu přehnaná kontrola, na stranu druhou pak nezáměr o dítě. Někteří rodiče jsou ve výchově dítěte velmi úzkostliví, sledují veškeré aktivity a dění kolem dítěte, včetně vztahů s kamarády, jiní naopak nechtějí do života dítěte více zasahovat a v komunikaci váhají s jakoukoliv otázkou. Původ těchto odlišných jednání rodičů bychom mohli nalézt v jejich minulosti, tedy v tom, jak to tehdy dělali jejich rodiče. Oba tyto extrémy však neshledáváme jako žádoucí. Rodiče, kteří své děti nadměrně kontrolují, mu zároveň znemožňují poznávat nové lidi a jejich kvality a nabádají je tak k zatajování vztahů. Pokud však rodiče o dítě dostatečně nepečují a nevěnují mu pozornost, může docházet k situacím, kdy si dítě neví rady a nezná hranic, za které by už nemělo jít. (Hajný, 2001, s. 56)

V případě drogové závislosti u dětí hovoříme o velmi složitém jevu. Vzhledem k nárůstu a rozmanitosti způsobů, prostřednictvím kterých se k droze dostávají, by největší množství informací mělo být dítěti zprostředkováváno rodiči. Jelikož však většina rodičů, včetně vychovatelů, nemá vlastní zkušenosti s drogami, dopouštějí se často zjednodušených reakcí, a to s minimem trpělivosti a snahy tomuto problému upřímně porozumět. Takové zjednodušování důvodů, proč drogy neužívat a negativní postoje mohou být více škodlivé, než užitečné. (Illes, 2002, s. 5)

Všechno, co se týká drog, považujeme většinou za extrémní. Na jednu stranu jsou tady rodiče, kteří své dítě příliš omezují, mají až přehnané obavy a úzkostlivě jej pozorují. Pak jsou tady však rodiče liberální, kteří si naopak žádné problémy připouštět nechtějí, mají rezignující postoj a bagatelizují poznatky a zkušenosti související s výchovou dětí. (Hajný, 2001, s. 15)

Spolehlivé vymezení chybných postojů, které rodiče ve vztahu k dětem mají, je nelehkým úkolem. I přesto si však některé z nich uvedeme, především ty, které se týkají možného užívání drog. Hajný (2001, s. 96) mezi hlavní chybu řadí bagatelizaci skutečnosti. Rodiče často nedávají určitým záležitostem dostatečný význam a udávají zdůvodnění typu „to je

dnes běžné, dělají to všichni“ nebo „to je pubertou“. Další podstatnou chybou podle Hajného, je naopak reakce přehnaná, která není k situaci adekvátní. Rodiče mají mnohdy tendenci vidět viníky v ostatních a nepřipouští si, že by na situaci mohlo mít podíl také jejich dítě. Je také velmi problematické, pokud rodiče využívají takovýchto situací k dalším hádkám, výčitkám a obviňování.

Zjištění, že je dítě pod vlivem drog, je, dovolíme si tvrdit, pro většinu rodičů velmi šokující. Dle Illese (2002, s. 47) není vhodné podléhat panice, ale spíše se zaměřit na pozitivní východisko. V první řadě, jak uvádí Illes, je nutno se koncentrovat na pojmenování možných příčin, jež by nám mohli pomoci pochopit, proč vlastně dítě po drogách sáhlo, případně, zda jimi řeší nějaký problém. Přístup k takovému dítěti by měl být citlivý. V případě jakéhokoliv zjištění, není vhodné podléhat emocím.

Situacemi, kdy dítě přijde domů pod vlivem návykových látek, se zabývají také autoři Nešpor a Csémy (1992, s. 62), kteří rovněž apelují především na zachování klidu. Nejprve je vhodné zjistit, jakou drogu nebo alkoholický nápoj dítě užilo a o jaké se jednalo množství. Jestliže se dítě chová neadekvátně či hrozí-li nebezpečí, že by mohlo někomu nebo sobě ublížit, je nutné zavolat lékaře. Rozhovor o vážnosti situace je vhodné odložit až na dobu, kdy bude dítě střízlivé. Je také žádoucí, aby se rodiče zamysleli nad tím, jak podobným situacím příště zabránit. Porušení rodinných pravidel o zákazu alkoholu a drog by mělo mít přiměřené a předvídatelné důsledky.

Jak uvádí Hajný (2001, s. 25), v případě zjištění užívání návykových látek u dítěte se rozhodně nevyplácí okamžité vyčítání dalších, mnohdy starších, chyb. Také není vhodné v návalu emocí ihned nařizovat různé tresty a sankce. Rodiče nemusí být v danou chvíli zcela soudní a stanovené tresty tak mohou být nerealistické. Dalším prohřeškem je hledání viníka a obviňování, kdo za situaci vlastně může. Za nevhodné také považujeme strašení špatnou budoucností, které není realistické a dlouhé moralizování.

Přesný postup či návod, kterým bychom se měli v případě dlouhodobého zneužívání drog řídit, bychom hledali nejspíš marně. Osobnost každého uživatele je zcela bez pochyby individuální, včetně motivace, jež vedla k jeho závislosti. Jedním z nejrozumnějších řešení je kontaktování odborníka. Rozhodně však není dobré situaci podceňovat. Z obecného hlediska totiž platí, že zvláště mladý člověk, který je drogově závislý, většinou nedokáže s drogami sám přestat. (Illes, 2002, s. 48)

Postoje rodičů v obtížných situacích mohou být pro děti vzorem pro vyrovnávání se s životními problémy. Jestliže dítě považuje svůj aktuální stav za selhání či malér, který nemá východisko, je důležité mu pomoci spatřit optimističtější hledisko jeho problémů. Tím u dítěte dochází k jisté citové úlevě a dítě se učí hledat konstruktivní možnosti v řešení určitých situací. (Nešpor a Csémy, 1992, s. 67-68)

Faktem je, že pouze minimum dětí a dospívajících se pokusí vyhledat léčbu samo. V naprosté většině dochází k tomu, že o léčbu dítěte usilují rodiče, přičemž je samotným dítětem odmítána. Rodiče se mohou pokusit promluvit o svých starostech s odborníkem sami a tím získat větší nadhled a jistotu. To může být výhodné při následném jednání s dítětem. Nabídku léčby je také vhodné opakovat a nenechat se odradit jejím odmítnutím. Ani pro dítě se nejedná o snadné rozhodnutí. Jakoukoliv ochotu k léčbě ze strany dítěte je pak třeba ocenit. (Nešpor a Csémy, 1992, s. 84-85)

Postoj rodičů, osobní příklad, to, jaké hodnoty rodina preferuje a odmítavý přístup k drogám, považujeme z hlediska drogové problematiky u dětí, za nejvíce podstatná východiska. O rodině také mnoho vypovídá jistý soulad mezi tím, o čem rodiče hovoří, a jak konají. Děti jsou velmi dobrými pozorovateli a mnohdy si více všímají toho, co děláme, než o čem hovoříme. Obzvláště dospívající bývají na tyto rozdíly citlivější. (Šuba in Janiaková, 2003, s. 191)

II. PRAKTICKÁ ČÁST

4 CHARAKTERISTIKA VÝZKUMU

V praktické části naší diplomové práce se věnujeme problematice zneužívání návykových látek na základních školách pohledem rodičů dětí z metodologického hlediska. Prostřednictvím této kapitoly se seznamujeme s metodikou našeho výzkumu. Uvádíme zde cíle, kterých bychom chtěli skrze provedený výzkum dosáhnout, dále zde charakterizujeme námi zvolené metody a techniky sběru dat a v neposlední řadě se zabýváme popisem výzkumného souboru.

4.1 Cíl výzkumu a výzkumný problém

Hlavním cílem předložené diplomové práce je zjistit, jaký postoj zaujímají rodiče k problematice zneužívání návykových látek na základních školách. Dále jsme si pro náš výzkum stanovily tyto dílčí cíle:

- Zjistit, jaký přístup k návykovým látkám mají rodiče žáků základních škol.
- Zjistit, zda jsou si rodiče vědomi rizik spojených se zneužíváním návykových látek u dětí.
- Zjistit, jakým způsobem tráví žáci základních škol svůj volný čas.
- Zjistit, jak rodiče hodnotí spolupráci se školou.
- Zjistit, jaký je názor rodičů na prevenci zneužívání návykových látek ve školách.

4.2 Výzkumné otázky

Na základě námi zvolených výzkumných cílů jsme si stanovily následující výzkumné otázky:

1. Jaký přístup zaujímají rodiče žáků základních škol k návykovým látkám?
2. Uvědomují si rodiče rizika spojená se zneužíváním návykových látek u dětí?
3. Jakým způsobem nejčastěji tráví žáci základních škol svůj volný čas?
4. Jak hodnotí rodiče žáků základních škol spolupráci se školou?
5. Jaký názor zaujímají rodiče žáků základních škol na prevenci zneužívání návykových látek ve školách?

4.3 Výzkumná metoda

Jako výzkumnou metodu sběru dat jsme zvolili kvantitativní výzkum, v němž jsme se z hlediska získání požadovaných dat rozhodli uplatnit dotazníkové šetření. Dotazník jsme si vybrali, neboť je vhodný pro získávání dat u vyššího počtu respondentů. Celý výzkum jsme směřovali na rodiče žáků základních škol v rámci Zlínského kraje.

Hendl (2005, s. 46) uvádí, že *„kvantitativní výzkum využívá náhodné výběry, experimenty a silně strukturovaný sběr dat pomocí testů, dotazníků nebo pozorování. Konstruované koncepty zjišťujeme pomocí měření, v dalším kroku získaná data analyzujeme statistickými metodami s cílem je explorovat, popisovat, případně ověřovat pravdivost našich představ o vztahu sledovaných proměnných.“*

Pro kvantitativní výzkum je charakteristické numerické měření sledovaných jevů a jejich specifických aspektů. Podstatou je vymezení proměnných, které jsou měřitelné. Přestože již dlouhou dobu nachází kvantitativní výzkum své uplatnění v pedagogických a psychologických vědách, povaha jevů, které sledujeme, je v těchto oborech poměrně složitější. Jedná se zejména o oblasti získávání dat a interpretování zjištěných výsledků. (Žumárová in Skutil, 2011, s. 59)

4.4 Charakteristika dotazníkového šetření

Chráška (2007, s. 158) charakterizuje samotný dotazník jako *„soustavu předem připravených a pečlivě formulovaných otázek, které jsou promyšleně seřazeny a na které dotazovaná osoba (respondent) odpovídá písemně.“* Podle Bartošové a Skutila (2011, s. 80) patří dotazník mezi nejvíce rozšířenou pedagogickou výzkumnou techniku. Podstatou dotazníku je snaha o zjišťování dat, které se vážou k respondentovi, zajímají nás tedy jeho názory a postoje k určitým problémům.

Za hlavní výhody dotazníku považujeme poměrně rychlou a jednoduchou administrativu, také je možné oslovení velkého počtu respondentů, čímž získáváme velké množství informací, dále získáváme informace, které bychom jinou technikou nebyli schopni získat, v neposlední řadě spatřujeme výhody v anonymitě respondentů a v lepší kvantifikaci získaných dat u většiny případů. (Bartošová a Skutil, 2011, s. 80)

Náš použitý dotazník byl anonymní a zcela dobrovolný. Celkem obsahoval 21 položek (viz příloha III.). V úvodu dotazníku vysvětlujeme respondentům hlavní stanovisko našeho výzkumu, zmiňujeme se také o anonymitě a účelu získaných informací. Vstupní část

dotazníku byla vyhrazena pro položky typu věk, pohlaví, vzdělání či typ bydlení. Následně jsme se již zaměřili na samotné téma zneužívání návykových látek a prevence.

Převážná většina otázek z našeho dotazníku byla uzavřená. Položky č. 6, 12, 13 a 20 v našem dotazníku byly polouzavřené, respondenti tedy mohli uvést svou vlastní odpověď, jestliže se odlišovala od možností z námi uvedeného výběru. Dále u položky č. 9 bylo možné vybrat z více odpovědí, kdy na tuto možnost byli respondenti předem upozorněni. V poslední otevřené položce našeho dotazníku mohli respondenti vyjádřit jakoukoliv případnou připomínku či názor k této problematice. V závěru našeho dotazníku bylo obsaženo poděkování respondentům za spolupráci a čas strávený nad jeho vyplněním.

Dotazník jsme respondentům zprostředkovali prostřednictvím internetových stránek <http://www.surveio.cz/>. Dotazník byl v elektronické podobě zveřejněn na sociální síti, konkrétně na <https://www.facebook.com/>, a to v podobě přímého odkazu na dotazník. Sběr dat pro náš výzkum se uskutečnil v průběhu měsíce února a března 2021. Celkem bylo vyplněno 140 dotazníků.

4.5 Výzkumný soubor

Pro náš výzkumný soubor jsme zvolili záměrný výběr. Výzkumným souborem pro uskutečněné dotazníkové šetření byli rodiče dětí, které navštěvují 1. - 9. třídu základní školy. Bylo však podmínkou, aby se jednalo o obyvatele Zlínského kraje. Dolní a horní věková hranice pro účast v dotazníkovém šetření nebyla stanovena.

5 ANALÝZA DAT

Prostřednictvím této kapitoly již přecházíme k samotnému vyhodnocení našeho výzkumu. Podrobně si analyzujeme data, která jsme získali prostřednictvím uskutečněného dotazníkového šetření. Každou z otázek dotazníku zde jednotlivě rozebereme a uvedeme si tabulky a grafy s četnostmi.

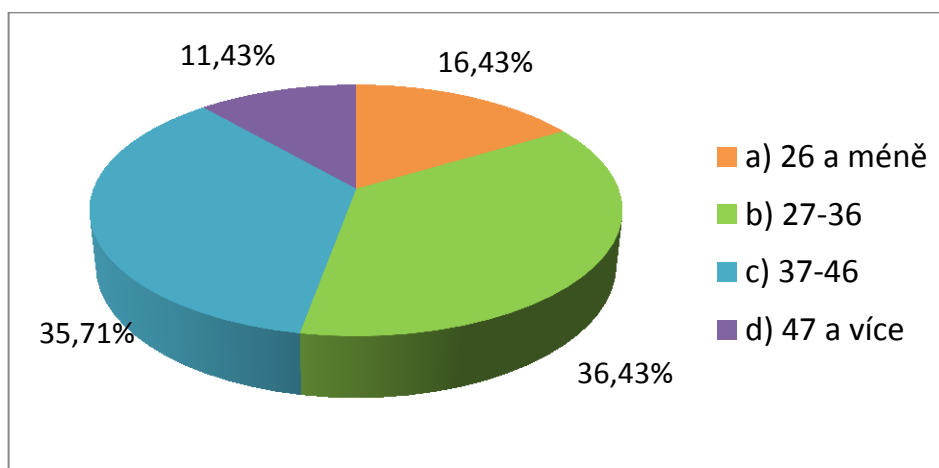
5.1 Analýza dat

Otázka č. 1: Váš věk:

Tabulka 1 *Věk*

Věk	Absolutní četnost	Relativní četnost (v %)
26 a méně	23	16,43
27-36	51	36,43
37-46	50	35,71
47 a více	16	11,43
Celkem	140	100

Graf 1 *Věk*

Komentář

Věk respondentů jsme rozdělili do čtyř věkových kategorií, které nám znázorňuje graf 1. Nejvíce zúčastněných respondentů bylo ve věkové kategorii 27-36 let, celkem se jednalo o 51 respondentů (36,43 %). Hned vzápětí se umístila věková kategorie 37-46 let, která byla zastoupena 50 respondenty (35,71 %). V kategorii 26 let a méně se vyskytovalo 23

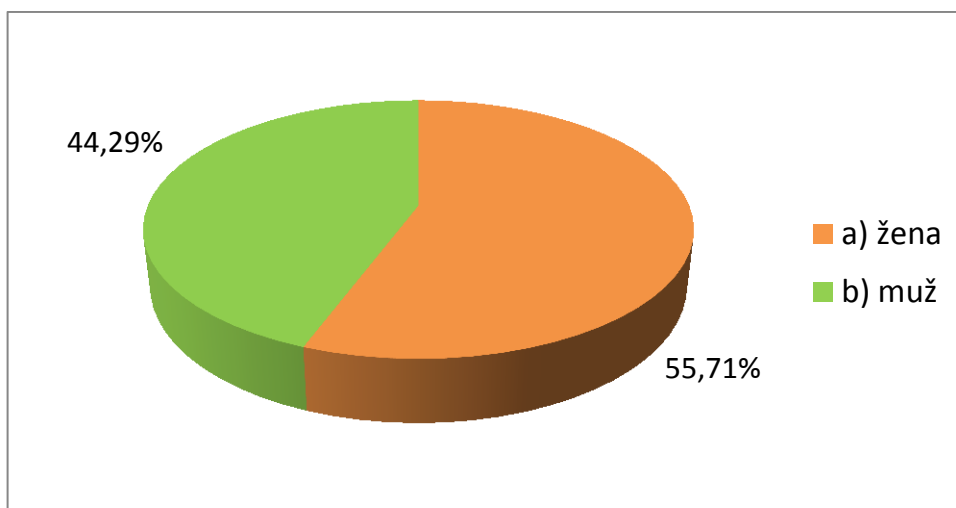
respondentů (16,43 %). Nejméně početnou byla kategorie 47 let a více, která zahrnovala celkem 16 respondentů (11,43 %).

Otázka č. 2: Pohlaví:

Tabulka 2 *Pohlaví*

Pohlaví	Absolutní četnost	Relativní četnost (v %)
Žena	78	55,71
Muž	62	44,29
Celkem	140	100

Graf 2 *Pohlaví*

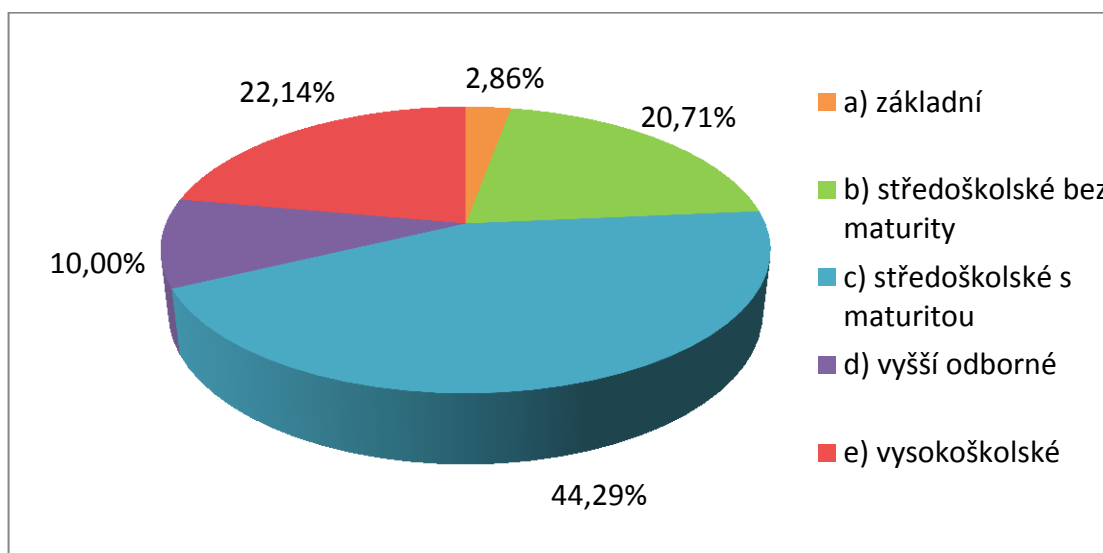

Komentář

Graf 2 nám znázorňuje zastoupení žen a mužů, kteří se zúčastnili našeho výzkumného šetření. Z celkového počtu 140 respondentů tvořil podíl žen 78 respondentů (55,71 %) a oproti tomu byl podíl mužů 62 respondentů (44,29 %).

Otázka č. 3: Vaše nejvyšší dosažené vzdělání:Tabulka 3 *Vzdělání*

Vzdělání	Absolutní četnost	Relativní četnost (v %)
Základní	4	2,86
Středoškolské bez maturity	29	20,71
Středoškolské s maturitou	62	44,29
Vyšší odborné	14	10,00
Vysokoškolské	31	22,14
Celkem	140	100

Graf 3 *Vzdělání***Komentář**

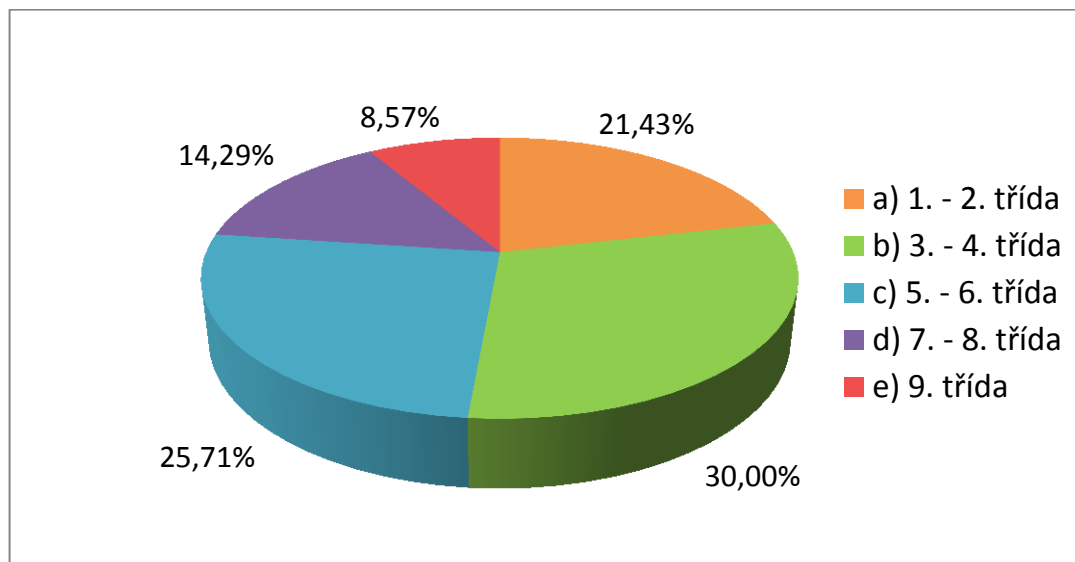
Graf 3 nám představuje nejvyšší stupeň dosaženého vzdělání respondentů. Nejvíce respondentů uvedlo středoškolské vzdělání s maturitou, a to v celkovém počtu 62 respondentů (44,29 %). Středoškolské vzdělání bez maturity označilo 29 respondentů (20,71 %). Vysokoškolského vzdělání pak uvedlo 31 respondentů (22,14 %), vyšší odborné 14 respondentů (10 %) a zbylí 4 respondenti (2,86 %) dále uvedli vzdělání základní.

Otázka č. 4: *Vaše dítě navštěvuje třídu ZŠ:*

Tabulka 4 *Třída ZŠ*

Třída ZŠ	Absolutní četnost	Relativní četnost (v %)
1. - 2. třída	30	21,43
3. - 4. třída	42	30,00
5. - 6. třída	36	25,71
7. - 8. třída	20	14,29
9. třída	12	8,57
Celkem	140	100

Graf 4 *Třída ZŠ*

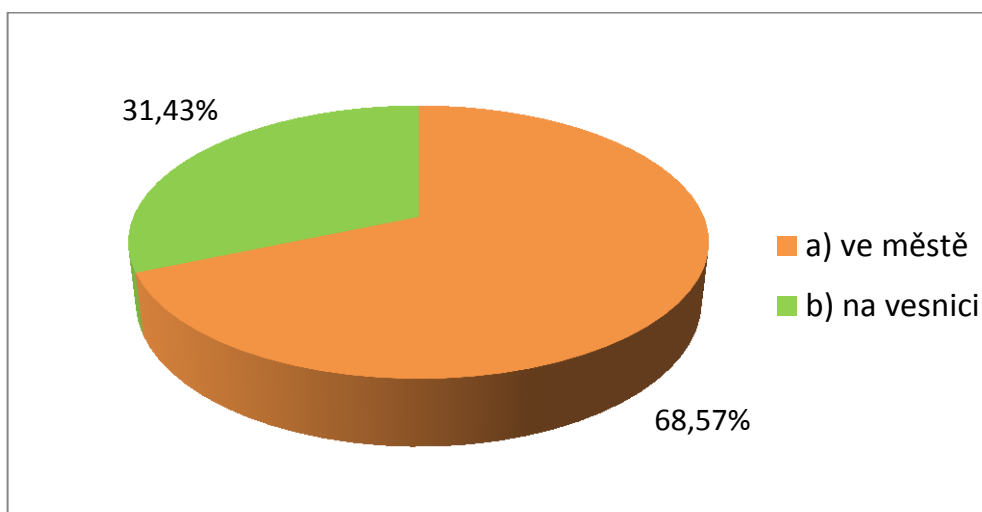

Komentář

Pro větší přehlednost jsme třídy základních škol, které navštěvují děti našich respondentů, rozdělili do 5 kategorií. Z grafu 4 je patrné, že největší počet dětí je zastoupen v kategorii 3. - 4. třída, kterou uvedlo celkem 42 respondentů (30 %). Druhou nejčastější odpovědí byla 5. - 6. třída, kterou vybralo 36 respondentů (25,71 %). V kategorii 1. - 2. třída se vyskytovalo 30 respondentů (21,43 %). 7. - 8. třídu zvolilo 20 respondentů (14,29 %) a nejméně zastoupená 9. třída byla označena 12 respondenty (8,57 %).

Otázka č. 5: Bydlíte:Tabulka 5 *Bydlení*

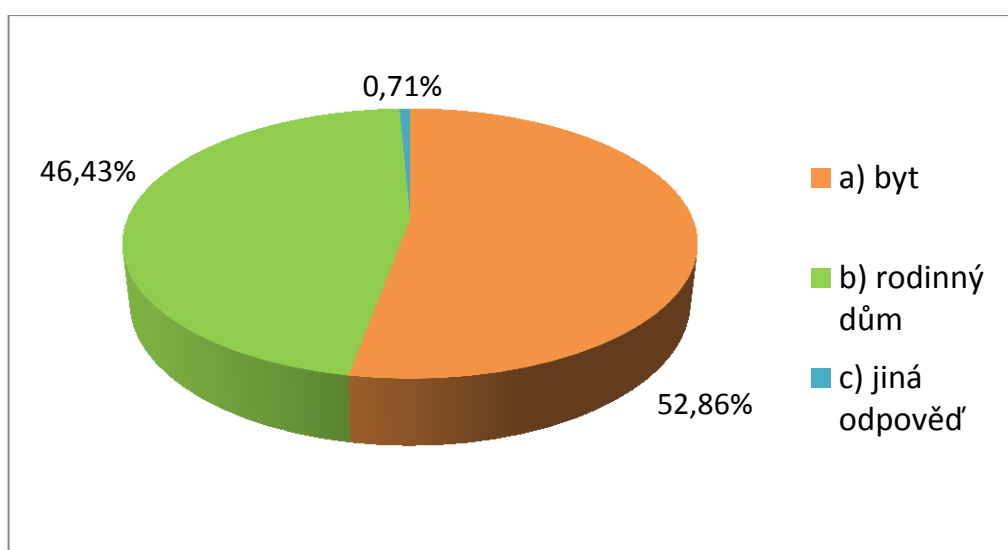
Bydlení	Absolutní četnost	Relativní četnost (v %)
Ve městě	96	68,57
Na vesnici	44	31,43
Celkem	140	100

Graf 5 *Bydlení***Komentář**

Dále jsme zjišťovali bydlení našich respondentů, které je vyjádřeno prostřednictvím grafu 5. Většina respondentů uvedla, že bydlí ve městě. Celkem se jednalo o 96 respondentů (68,57 %). Zbýlých 44 respondentů (31,43%) označilo za své bydliště vesnici.

Otázka č. 6: Typ bydlení:Tabulka 6 *Typ bydlení*

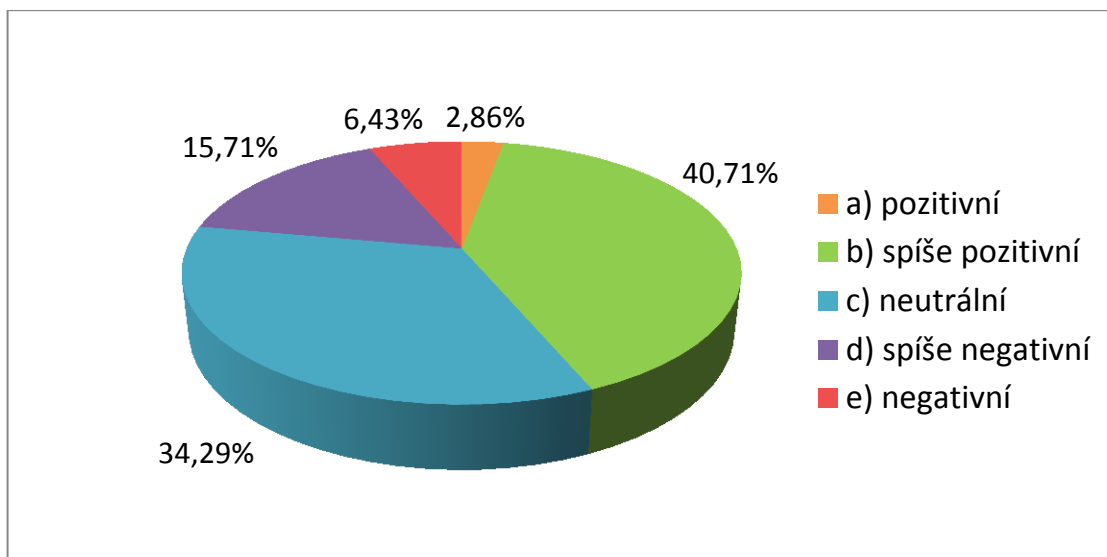
Typ bydlení	Absolutní četnost	Relativní četnost (v %)
Byt	74	52,86
Rodinný dům	65	46,43
Jiná odpověď	1	0,71
Celkem	140	100

Graf 6 *Typ bydlení***Komentář**

Graf 6 nám zobrazuje typ bydlení našich respondentů. 74 respondentů (52,86 %) odpovědělo, že bydlí v bytě. V rodinném domě bydlí 65 respondentů (46,43 %). 1 respondent (0,71 %) zvolil jinou odpověď, v rámci níž uvedl, že bydlí na chatě.

Otázka č. 7: Vztah k alkoholu ve Vaší rodině je:Tabulka 7 *Vztah k alkoholu*

Vztah k alkoholu	Absolutní četnost	Relativní četnost (v %)
Pozitivní	4	2,86
Spíše pozitivní	57	40,71
Neutrální	48	34,29
Spíše negativní	22	15,71
Negativní	9	6,43
Celkem	140	100

Graf 7 *Vztah k alkoholu***Komentář**

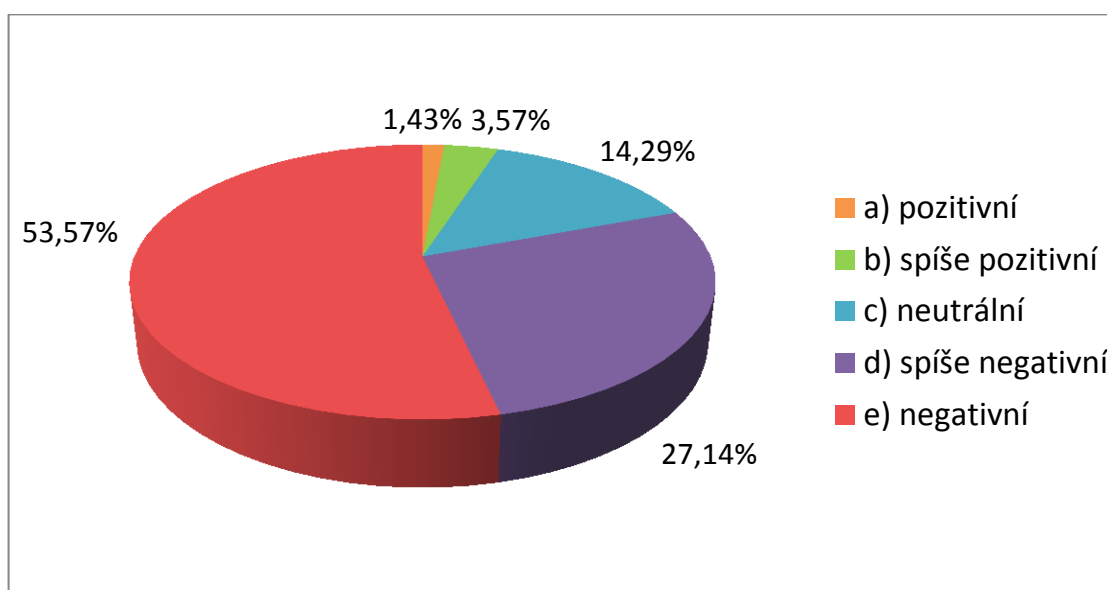
Graf 7 se věnuje vztahu k alkoholu v rodině našich respondentů. Pozitivní vztah k alkoholu zvolili 4 respondenti (2,86 %), Spíše pozitivní vztah má 57 respondentů (40,71 %). Neutrální vztah k alkoholu má celkem 48 respondentů (34,29 %). 22 respondentů (15,71 %) uvedlo, že k alkoholu má vztah spíše negativní a 9 respondentů (6,43 %) pak k alkoholu zaujímá vztah zcela negativní.

Otázka č. 8: *Vztah k jiným návykovým látkám ve Vaší rodině je:*

Tabulka 8 *Vztah k jiným návykovým látkám*

Vztah k jiným návykovým látkám	Absolutní četnost	Relativní četnost (v %)
Pozitivní	2	1,43
Spíše pozitivní	5	3,57
Neutrální	20	14,29
Spíše negativní	38	27,14
Negativní	75	53,57
Celkem	140	100

Graf 8 *Vztah k jiným návykovým látkám*

Komentář

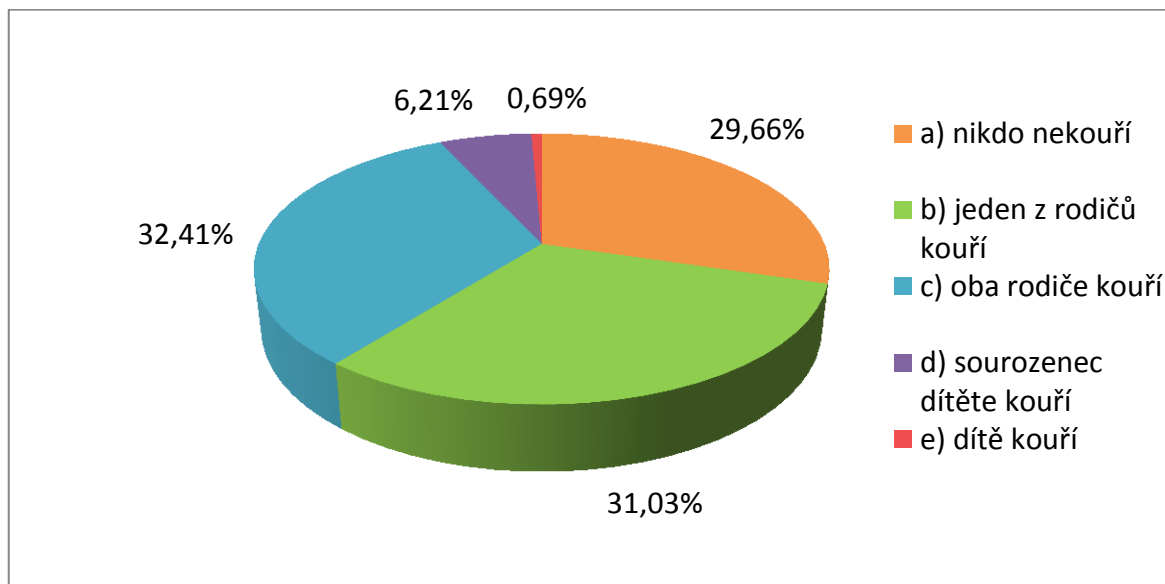
Graf 8 se dále zabývá vztahem respondentů k jiným návykovým látkám, než je alkohol. Zde pouze 2 respondenti (1,43 %) uvedli, že k návykovým látkám mají vztah pozitivní. Spíše pozitivní vztah zvolilo 5 respondentů (3,57 %). Neutrální vztah zaujímá 20 respondentů (14,29 %). Spíše negativní vztah k jiným návykovým látkám má 38 respondentů (27,14) a většina našich respondentů v celkovém počtu 75 (53,57 %) odpověděla, že má vztah negativní.

Otázka č. 9: *Ve Vaší rodině (možné více odpovědí):*

Tabulka 9 *Kouření v rodině*

Kouření v rodině	Absolutní četnost	Relativní četnost (v %)
Nikdo nekouří	43	29,66
Jeden z rodičů kouří	45	31,03
Oba rodiče kouří	47	32,41
Sourozenec dítěte kouří	9	6,21
Dítě kouří	1	0,69
Celkem	140	100

Graf 9 *Kouření v rodině*

Komentář

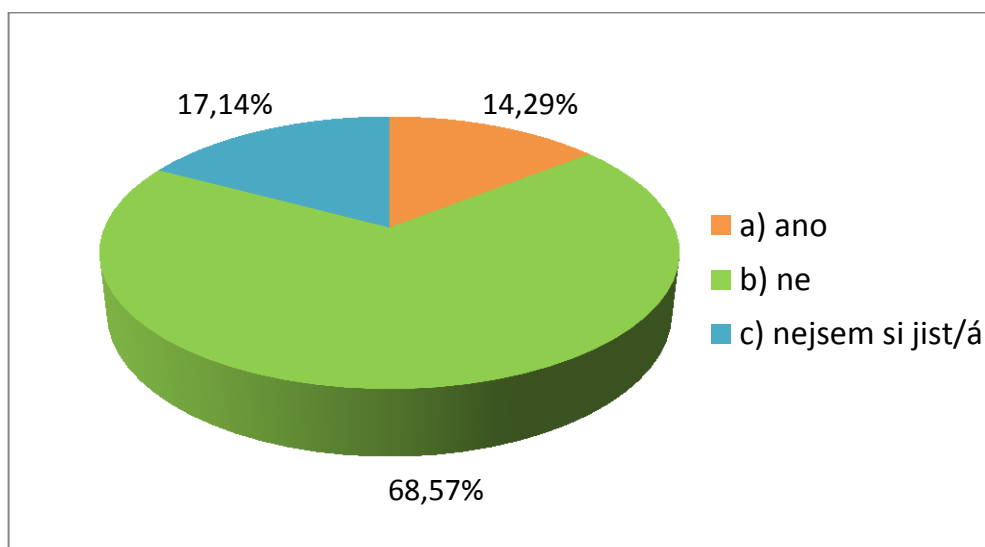
Dále jsme se zabývali otázkou kouření v rodinách našich respondentů. Z grafu 9 je zřejmé, že 43 respondentů (29,66 %) zvolilo odpověď, že v rodině nikdo nekouří. O něco více respondentů, konkrétně tedy 45 (31,03 %), uvedlo, že jeden z rodičů kouří. Celkem 47 respondentů (32,41 %) odpovědělo, že oba rodiče kouří. 9 respondentů (6,21 %) vybralo odpověď, že sourozenec dítěte kouří a pouze 1 respondent (0,69 %) uvedl, že kouří také dítě.

Otázka č. 10: *Jste si vědom/a, že by Vaše dítě někdy užilo/užívalo nějakou návykovou látku?*

Tabulka 10 *Užívání návykových látek*

Užívání návykových látek	Absolutní četnost	Relativní četnost (v %)
Ano	20	14,29
Ne	96	68,57
Nejsem si jist/á	24	17,14
Celkem	140	100

Graf 10 *Užívání návykových látek*

Komentář

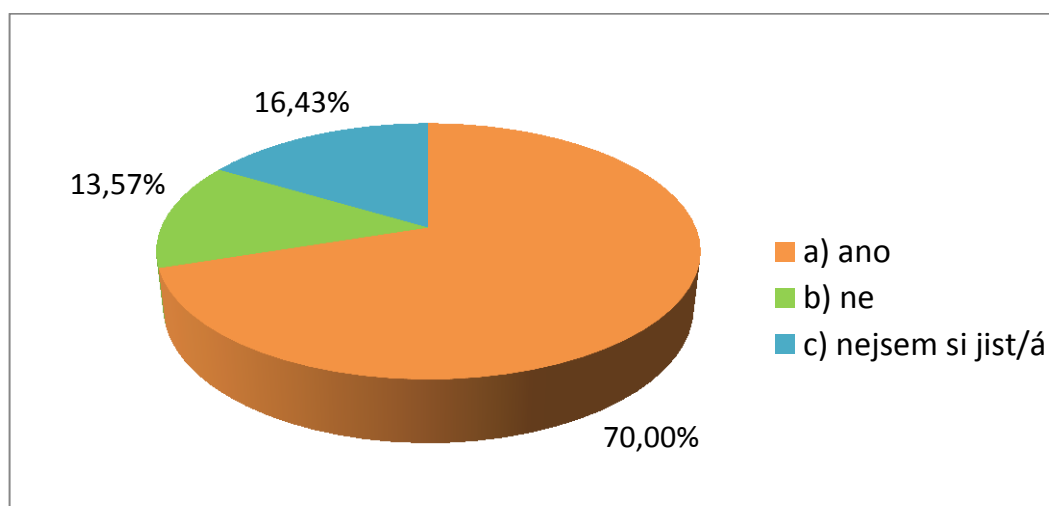
Graf 10 nám představuje odpovědi našich respondentů, tedy rodičů, zda si jsou vědomi toho, že by jejich dítě užilo či užívalo nějakou návykovou látku. 20 respondentů (14,29 %) zvolilo odpověď ano, tedy, že si jsou tohoto faktu vědomi. 96 respondentů (68,57 %) uvedlo ne, tedy, že si nejsou vědomi toho, že by jejich dítě užilo/užívalo nějakou návykovou látku. Zbylých 24 respondentů (17,14 %) vybralo jako svou odpověď „nejsem si jist/á“.

Otázka č. 11: *Jste si vědom/a rizik spojených s užíváním návykových látek u dětí?*

Tabulka 11 *Rizika užívání návykových látek*

Rizika užívání návykových látek	Absolutní četnost	Relativní četnost (v %)
Ano	98	70,00
Ne	19	13,57
Nejsem si jist/á	23	16,43
Celkem	140	100

Graf 11 *Rizika užívání návykových látek*

Komentář

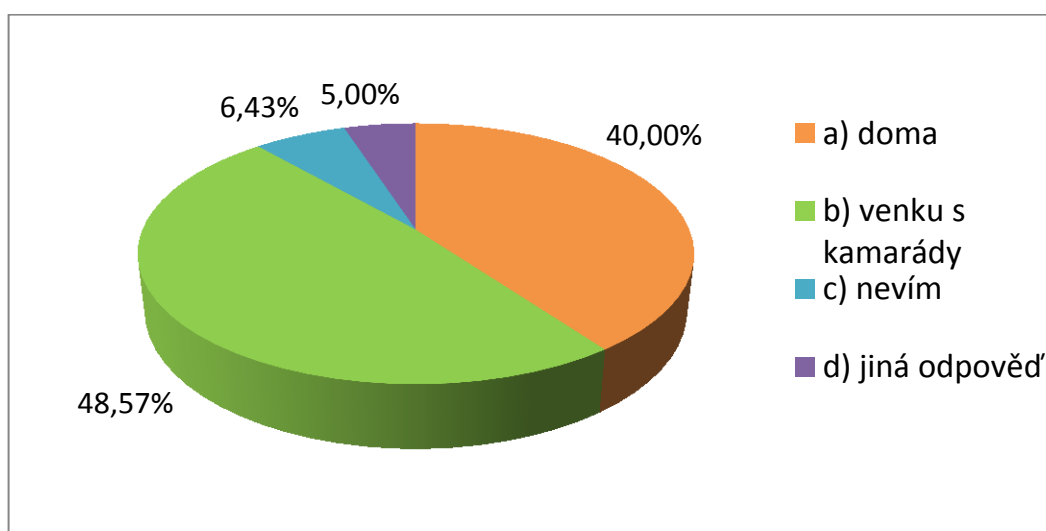
Graf 11 se zabývá povědomím rodičů o rizicích spojených s užíváním návykových látek u dětí. 98 respondentů (70 %) odpovědělo, že si jsou vědomi rizik spojených s užíváním návykových látek u dětí. Odpověď „ne“ uvedlo celkem 19 respondentů (13,57 %) a zbylých 23 respondentů (16,43 %) zvolilo odpověď „nejsem si jist/á“.

Otázka č. 12: *Víte, kde Vaše dítě nejčastěji tráví svůj volný čas?*

Tabulka 12 *Trávení volného času*

Trávení volného času	Absolutní četnost	Relativní četnost (v %)
Doma	56	40,00
Venku s kamarády	68	48,57
Nevím	9	6,43
Jiná odpověď	7	5,00
Celkem	140	100

Graf 12 *Trávení volného času*

Komentář

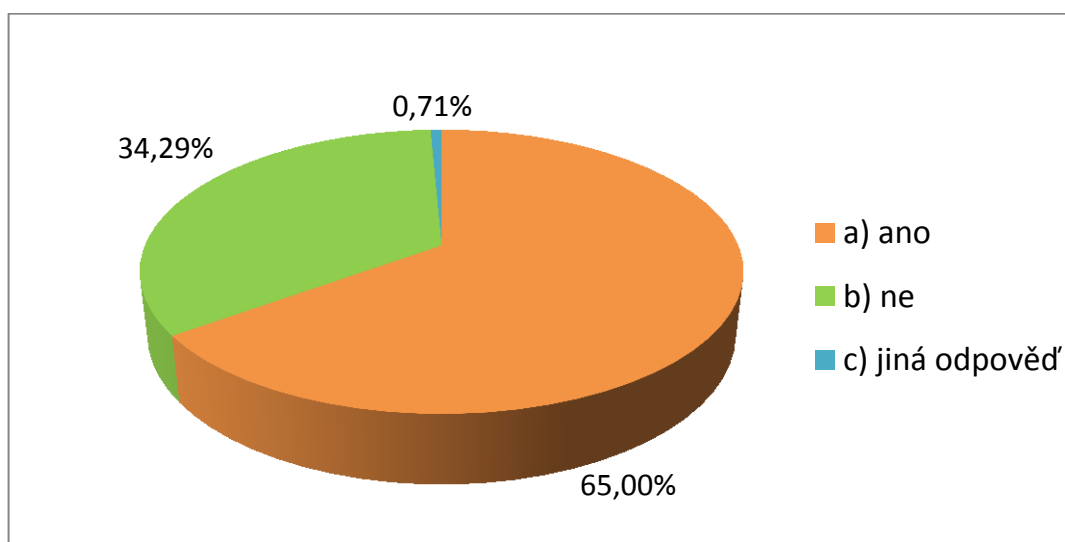
V rámci našeho výzkumu jsme se zabývali také tím, jak děti tráví svůj volný čas. Výsledky nám nastiňuje graf 12. 56 respondentů (40 %) uvedlo, že jejich dítě nejčastěji tráví svůj volný čas doma. O něco více respondentů, tedy 68 (48,57 %), vybralo odpověď „venku s kamarády“. Dále 9 respondentů (6,43 %) neví, kde jejich dítě nejčastěji tráví svůj volný čas. Pro jinou odpověď se rozhodlo celkem 7 respondentů (5 %), z čehož 5 respondentů uvedlo sport, 1 respondent zmínil kroužky a 1 respondent uvedl, že dítě tráví svůj volný čas přiměřeně doma, venku, na kroužcích a sportem.

Otázka č. 13: *Jste spokojeni s tím, jak Vaše dítě tráví volný čas?*

Tabulka 13 *Spokojenost s trávením volného času*

Spokojenost s trávením volného času	Absolutní četnost	Relativní četnost (v %)
Ano	91	65,00
Ne	48	34,29
Jiná odpověď	1	0,71
Celkem	140	100

Graf 13 *Spokojenost s trávením volného času*

Komentář

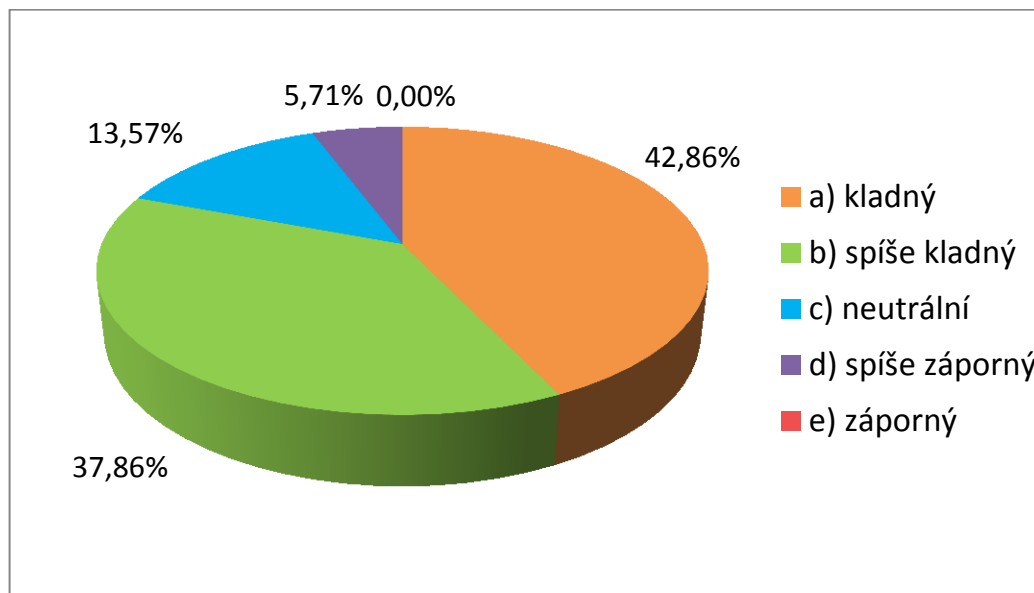
Graf 13 nám znázorňuje spokojenost rodičů s trávením volného času dítěte. Celkem 91 respondentů (65 %) je spokojeno s tím, jak jeho dítě tráví svůj volný čas. Naopak nespokojeno je 48 respondentů (34,29 %). Jinou odpověď zvolil 1 respondent (0,71 %), který uvedl „spíš ne“.

Otázka č. 14: *Váš vztah s dítětem lze označit za:*

Tabulka 14 *Vztah s dítětem*

Vztah s dítětem	Absolutní četnost	Relativní četnost (v %)
Kladný	60	42,86
Spíše kladný	53	37,86
Neutrální	19	13,57
Spíše záporný	8	5,71
Záporný	0	0,00
Celkem	140	100

Graf 14 *Vztah s dítětem*

Komentář

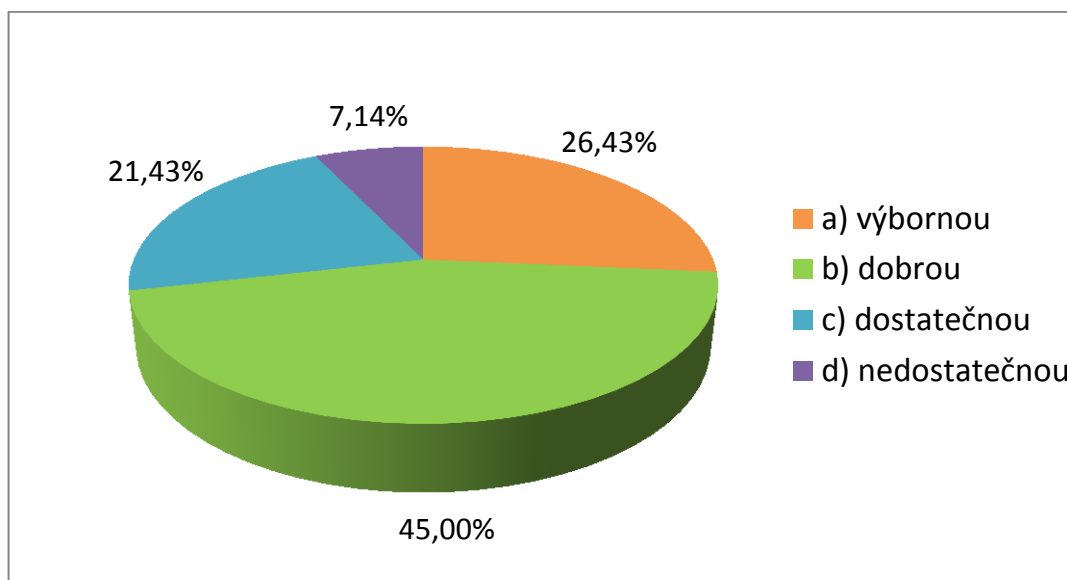
Graf 14 se věnuje vztahu mezi rodičem a dítětem. Kladný vztah s dítětem má 60 respondentů (42,86 %). Spíše kladný vztah uvedlo 53 respondentů (37,86 %). Neutrální vztah s dítětem má 19 respondentů (13,57 %). Spíše záporný vztah označilo jako svou odpověď 8 respondentů (5,71 %) a položku „záporný“ nevolil žádný respondent.

Otázka č. 15: *Spolupráci mezi rodiči a školou, kterou navštěvuje Vaše dítě, považujete za:*

Tabulka 15 *Spolupráce mezi rodiči a školou*

Spolupráce mezi rodiči a školou	Absolutní četnost	Relativní četnost (v %)
Výbornou	37	26,43
Dobrou	63	45,00
Dostatečnou	30	21,43
Nedostatečnou	10	7,14
Celkem	140	100

Graf 15 *Spolupráce mezi rodiči a školou*

Komentář

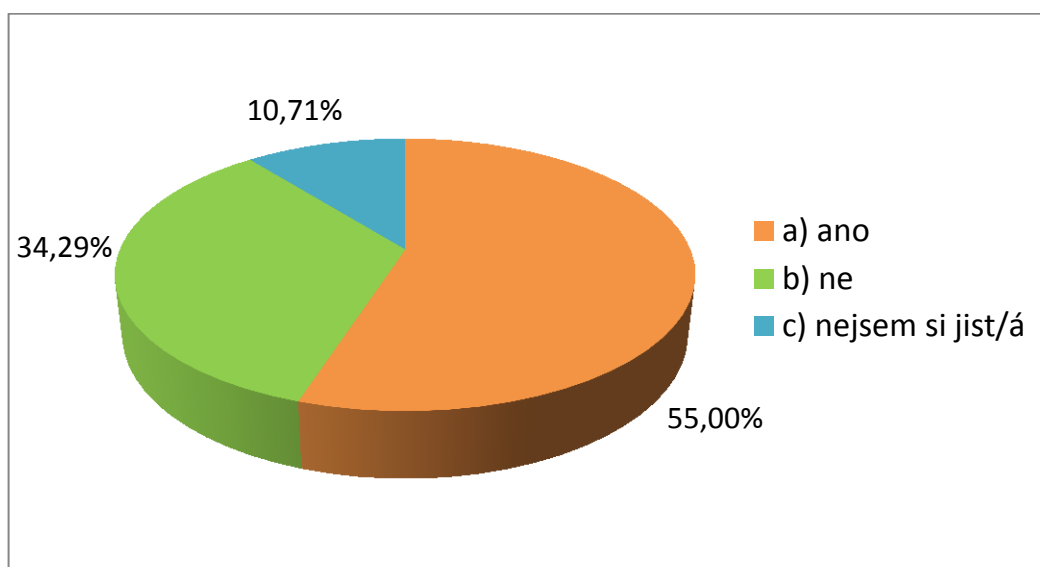
Graf 15 se věnuje spolupráci mezi rodiči a školou, kterou jejich dítě navštěvuje. 37 respondentů (26,43 %) označilo tuto spolupráci za výbornou. 63 respondentů (45 %) považuje spolupráci se školou za dobrou. Dalších 30 respondentů (21,43 %) spolupráci hodnotí dostatečně a pro zbylých 10 respondentů (7,14 %) je spolupráce se školou nedostatečná.

Otázka č. 16: *Máte povědomí o tom, kdo to je školní metodik prevence?*

Tabulka 16 *Povědomí o školním metodikovi prevence*

Povědomí o školním metodikovi prevence	Absolutní četnost	Relativní četnost (v %)
Ano	77	55,00
Ne	48	34,29
Nejsem si jist/á	15	10,71
Celkem	140	100

Graf 16 *Povědomí o školním metodikovi prevence*

Komentář

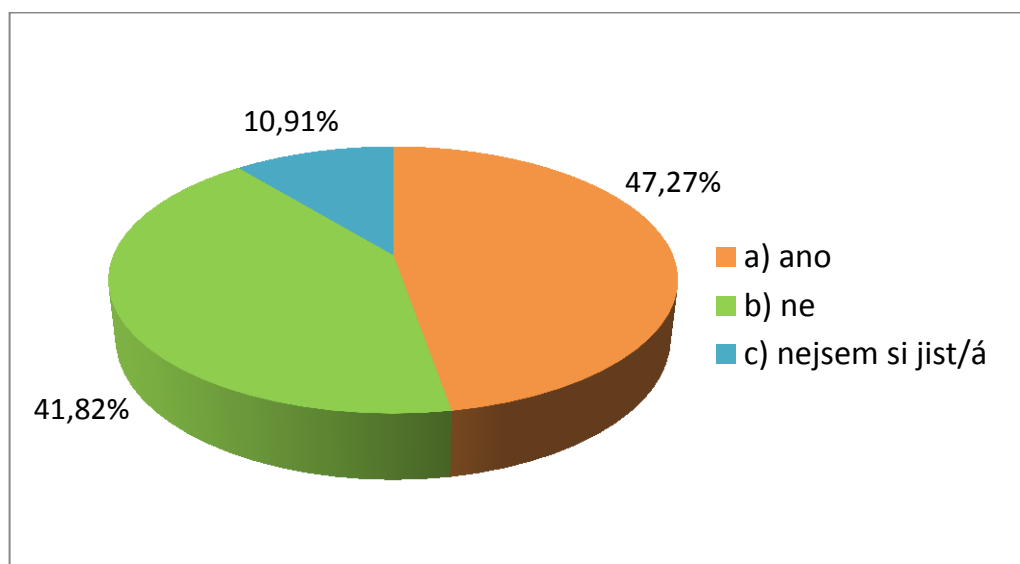
Graf 16 se zabývá povědomím respondentů o profesi školního metodika prevence. 77 respondentů (55 %) uvedlo, že má povědomí o tom, kdo je školní metodik prevence. 48 respondentů (34,29 %) označilo odpověď „ne“, tedy, že neví, kdo je školní metodik prevence. 15 respondentů (10,71 %) zvolilo odpověď „nejsem si jist/á“.

Otázka č. 17: *Pokud ano, znáte jméno školního metodika prevence ve škole, kterou Vaše dítě navštěvuje?*

Tabulka 17 *Školní metodik prevence*

Školní metodik prevence	Absolutní četnost	Relativní četnost (v %)
Ano	52	47,27
Ne	46	41,82
Nejsem si jist/á	12	10,91
Celkem	110	100

Graf 17 *Školní metodik prevence*

Komentář

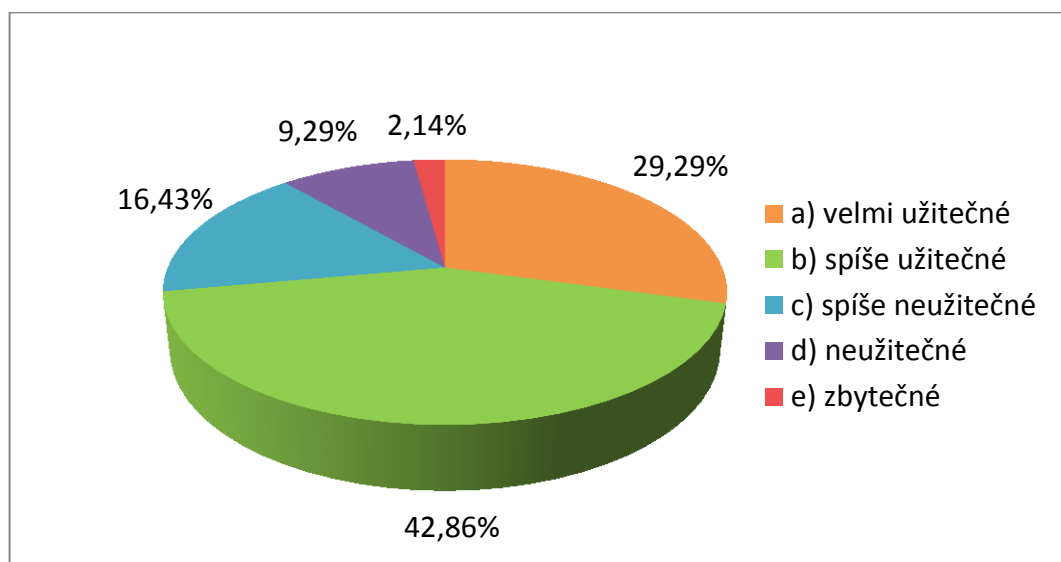
Graf 17 se opět týká profese školního metodika prevence. Konkrétně se tedy ptáme respondentů, zda znají jméno školního metodika prevence ve škole, kterou jejich dítě navštěvuje. Na tuto otázku nám odpovědělo celkem 110 respondentů. 52 respondentů (47,27 %) uvedlo, že zná jméno školního metodika prevence ve škole, kterou dítě navštěvuje. 46 respondentů (41,82 %) jeho jméno nezná a zbylých 12 respondentů (10,91 %) se vyjádřilo odpovědí „nejsem si jist/á“.

Otázka č. 18: Školní preventivní programy jsou dle Vašeho názoru:

Tabulka 18 Školní preventivní programy

Školní preventivní programy	Absolutní četnost	Relativní četnost (v %)
Velmi užitečné	41	29,29
Spíše užitečné	60	42,86
Spíše neužitečné	23	16,43
Neužitečné	13	9,29
Zbytečné	3	2,14
Celkem	140	100

Graf 18 Školní preventivní programy

Komentář

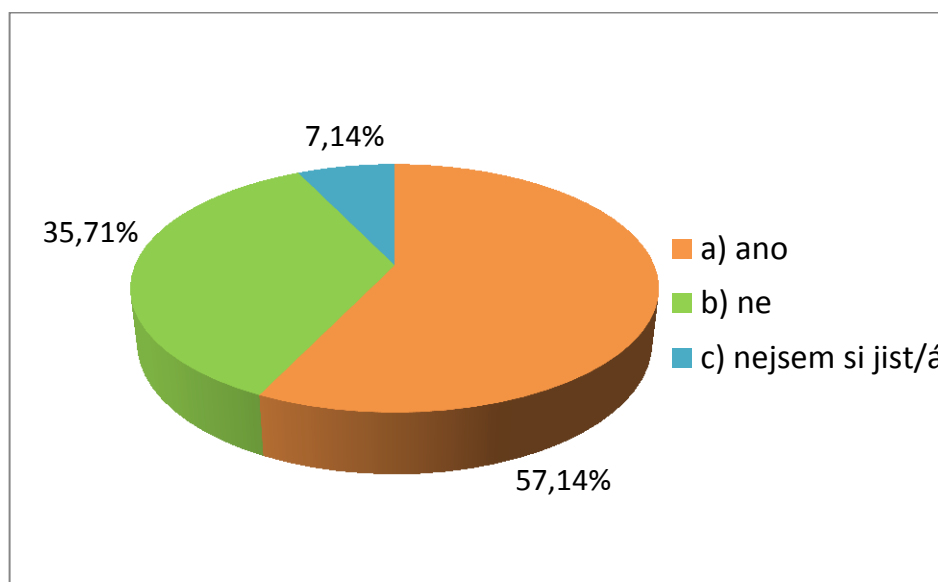
Graf 18 se zabývá problematikou školních preventivních programů. Podle 41 respondentů (29,29 %) jsou školní preventivní programy velmi užitečné. Za spíše užitečné je považuje 60 respondentů (42,86 %). Dle 23 respondentů (16,43 %) jsou školní preventivní programy spíše neužitečné. Za neužitečné je považuje 13 respondentů (9,29 %). 3 respondenti (2,14 %) je označili za zbytečné.

Otázka č. 19: *Je podle Vás důležité, aby se na prevenci zneužívání návykových látek podíleli také rodiče dítěte?*

Tabulka 19 *Podíl rodičů na prevenci*

Podíl rodičů na prevenci	Absolutní četnost	Relativní četnost (v %)
Ano	80	57,14
Ne	50	35,71
Nejsem si jist/á	10	7,14
Celkem	140	100

Graf 19 *Podíl rodičů na prevenci*

Komentář

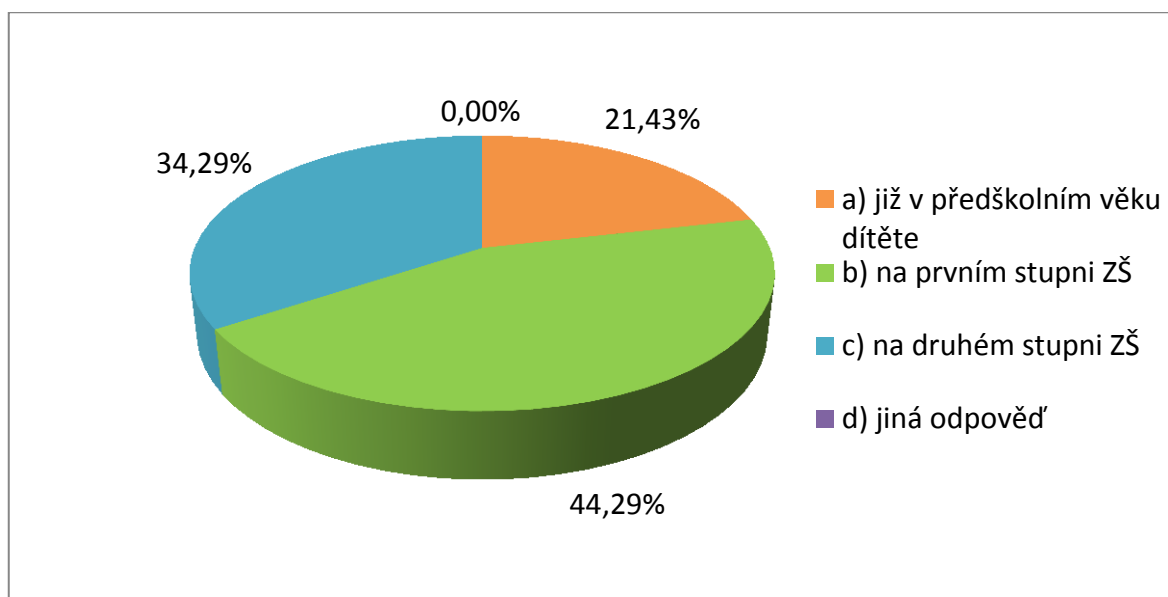
Graf 19 představuje odpovědi našich respondentů na otázku, zda je důležité, aby se na prevenci zneužívání návykových látek podíleli také rodiče dítěte. Podle 80 respondentů (57,14 %) je podíl rodičů na prevenci důležitý. Dalších 50 respondentů (35,71 %) naopak uvedlo, že není důležité, aby se rodiče podíleli na prevenci zneužívání návykových látek. Zbýlých 10 respondentů (7,14 %) zvolilo odpověď „nejsem si jist/á“.

Otázka č. 20: *Kdy by podle Vašeho názoru bylo vhodné začít s prevencí zneužívání návykových látek?*

Tabulka 20 *Počátek prevence zneužívání návykových látek*

Počátek prevence zneužívání návykových látek	Absolutní četnost	Relativní četnost (v %)
Již v předškolním věku dítěte	30	21,43
Na prvním stupni ZŠ	62	44,29
Na druhém stupni ZŠ	48	34,29
Jiná odpověď	0	0,00
Celkem	140	100

Graf 20 *Počátek prevence zneužívání návykových látek*

Komentář

Graf 20 představuje názory respondentů na otázku, kdy by bylo vhodné začít s prevencí zneužívání návykových látek. 30 respondentů (21,43 %) odpovědělo, že by se s prevencí mělo začít již v předškolním věku dítěte. 62 respondentů (44,29 %) uvedlo první stupeň ZŠ. Začátek prevence na druhém stupni ZŠ uvedlo 48 respondentů (34,29 %). Jinou odpověď nezvolil žádný z respondentů.

Otázka č. 21: *Máte-li k tématu nějakou připomínku, zde se můžete vyjádřit:*

Komentář

Poslední položku našeho dotazníku jsme věnovali připomínkám k tématu zneužívání návykových látek na základních školách. Vyjádřilo se však pouze 7 respondentů (5 %). 1 respondent uvedl, že by se školy měly více zabývat prevencí. Podle dalšího respondenta by rodiče neměli poučování o těchto tématech nechávat jen na školách a seminářích, ale měli by o nich aktivně se svými dětmi pravidelně mluvit. Někteří respondenti spatřují problém v nedostatku času, který rodiče svým dětem věnují. Další respondent se zmiňuje o tom, že návykové látky jsou pro společnost velký problém a prevenci by měli mít na starosti hlavně rodiče, nejen škola. Jeden z respondentů také uvedl, že stačí, když se v rámci prevence uplatňují pouze rodiče.

6 DISKUSE

V naší diplomové práci se zabýváme tématem zneužívání návykových látek na základních školách. Především nás zajímá pohled rodičů na tuto problematiku. Užívání návykových látek se v dnešní době mnohem častěji dává do souvislostí se staršími dětmi v rámci středních škol. Základní školy tedy nejsou v této problematice tolik zainteresované. Prostřednictvím této předložené práce proto chceme zjistit, jaký postoj zaujímají rodiče k problematice zneužívání návykových látek na základních školách. V následující kapitole s názvem diskuse se zaměříme na podrobnou interpretaci analyzovaných dat a také zde jednotlivě vyhodnotíme námi stanovené výzkumné otázky.

K získání potřebných dat pro naši diplomovou práci jsme využili dotazníkové šetření. Náš dotazník, který obsahoval celkem 21 položek, byl zprostředkován rodičům dětí, které navštěvují základní školy, a to v rámci Zlínského kraje. Celkem se našeho dotazníkového šetření zúčastnilo 140 respondentů.

V úvodní části našeho dotazníku se nacházely informační otázky. Dozvěděli jsme se tedy základní informace o našich respondentech, především z hlediska pohlaví, věku, nejvyššího dosaženého vzdělání, bydlení a třídy, kterou dítě navštěvuje. Z výsledků jsme zjistili, že většina respondentů, kteří se výzkumného šetření zúčastnili, byly ženy. Jejich zastoupení činilo celkem 55,71 %. Dále nás zajímal věk našich respondentů. Nejvíce respondentů bylo ve věku 27-36 let. Z celkového počtu respondentů se jednalo o 36,43 %. Z výzkumu nám dále vyplynulo, že většina respondentů, celkem 44,29 %, dosáhlo středoškolského vzdělání s maturitou. Následně jsme se věnovali otázkám bydlení, kde jsme se dozvěděli, že většina respondentů, celkem 68,57 %, bydlí ve městě a jako typ bydlení uvedla převážná většina respondentů, tedy 52,86 %, byt. Z hlediska získání informací o našich respondentech nás také zajímala třída, kterou dítě navštěvuje. Nejvíce respondentů, což činilo 30 %, uvedlo, že jejich dítě navštěvuje 3. - 4. třídu základní školy.

VO1: Jaký přístup zaujímají rodiče žáků základních škol k návykovým látkám?

Naše první výzkumná otázka se zabývá přístupem rodičů žáků k návykovým látkám. Prostřednictvím otázek č. 7 a č. 8 v našem dotazníku jsme zkoumali vztah k alkoholu a jiným návykovým látkám v rodině respondenta. Na základě získaných výsledků jsme zjistili, že 40,71 % našich respondentů zaujímá k alkoholu spíše pozitivní vztah. Toto zjištění však bohužel jako pozitivní neshledáváme. Druhou nejčastější odpovědí, kterou uvedlo celkem 34,29 % respondentů, byl vztah neutrální. Vzápětí se umístila odpověď

„spíše negativní“, kterou zvolilo 15,71 % respondentů. Pouze 9 respondentů, což činilo 6,43 %, zaujímá k alkoholu zcela negativní vztah a 4 respondenti, 2,86 %, vztah pozitivní. Z uvedených výsledků nám tedy vyplývá, že vztah k alkoholu v rodinách našich respondentů je spíše pozitivní.

Otázka č. 8 se dále zabývala vztahem k jiným návykovým látkám, vyjma alkoholu, v rodině respondenta. Z výsledků nám jasně vyplynulo, že většina našich respondentů, celkem 53,57 %, zaujímá k jiným návykovým látkám negativní vztah. Odpověď „spíše negativní“ uvedlo dalších 27,14 % respondentů. Neutrální vztah zaujímá 14,29 % respondentů. Pouze 5 respondentů, což činí 3,57 %, uvedlo, že vztah k jiným návykovým látkám v jejich rodině je spíše pozitivní a 2 respondenti, tedy 1,43 %, zaujímají vztah pozitivní. Můžeme tedy konstatovat, že naši respondenti zaujímají k jiným návykovým látkám vztah v rozmezí negativní až spíše negativní. Tento výsledek považujeme za velmi příznivý.

V rámci přístupu, který rodiče žáků základních škol k návykovým látkám zaujímají, jsme se zaměřili také na problematiku kouření v rodině našich respondentů. Konkrétně jsme se prostřednictvím otázky č. 9 dotazovali, zda někdo v rodině respondenta kouří. Výsledky byly opravdu různorodé, neboť 32,41 % respondentů uvedlo, že oba rodiče kouří. Dalších 31,03 % respondentů zvolilo odpověď, že jeden z rodičů kouří a v rodině 29,66 % respondentů nikdo nekouří. V kontrastu s tím z výzkumu dále vyplynulo, že v rodině 6,21 % respondentů kouří sourozenec dítěte a pouze jeden respondent, 0,69 %, uvedl, že kouří také dítě. Předložené výsledky nás potěšili v tom ohledu, že v naprosté většině rodin našich respondentů je pouze minimální počet dětí, které kouří. Co nás ale rozhodně nepotěšilo je fakt, že ve většině rodin se vyskytuje, alespoň jeden rodič, který kouří. Tento zjištěný jev hodnotíme velmi negativně, neboť rodiče by měli být pro své děti správným vzorem.

VO2: Uvědomují si rodiče rizika spojená se zneužíváním návykových látek u dětí?

Povědomím rodičů o rizicích spojených se zneužíváním návykových látek u dětí se zabírala otázka č. 11 v našem dotazníku. Zjišťovali jsme, zda jsou si rodiče těchto rizik vědomi. V rámci našeho výzkumu vyšlo najevo, že naprostá většina respondentů, tedy 70 %, si je vědoma rizik, jež se pojí se zneužíváním návykových látek u dětí. Pouze 13,57 % respondentů si tato rizika neuvědomuje a 16,43 % respondentů uvedlo, že si v této oblasti nejsou jisti. Na základě těchto výsledků se tedy ukázalo, že si rodiče uvědomují rizika spojená se zneužíváním návykových látek u dětí, což nás samozřejmě velmi těší.

VO3: Jakým způsobem nejčastěji tráví žáci základních škol svůj volný čas?

Trávením volného času žáků základních škol se zabývaly otázky č. 12 a 13. Otázkou č. 12 přímo zjišťujeme, kde nejčastěji tráví děti našich respondentů svůj volný čas. Podařilo se nám zjistit, že nejvíce dětí, celkem 48,57 %, tráví většinu svého volného času venku s kamarády. Naopak doma tráví volný čas 40 % dětí. Uvedené výsledky jsou poměrně vyrovnané. 6,43 % rodičů však dále uvedlo, že neví, kde jejich dítě svůj volný čas tráví a 5 % respondentů se rozhodlo v rámci této otázky zvolit jinou odpověď. Mezi nejčastějšími odpověďmi výrazně převládal sport. Toto zjištění považujeme za příznivé.

Prostřednictvím otázky č. 13 bylo naším cílem zjistit, zda jsou rodiče spokojeni se způsobem, jakým jejich děti tráví svůj volný čas. Potěšilo nás, že většina rodičů, celkem 65 %, je se způsobem trávení volného času dítěte spokojena. Naopak nespokojeno je celkem 34,29 % rodičů. Téměř třetina zúčastněných rodičů tedy není se způsobem trávení volného času svého dítěte spokojena, což v konečném důsledku nepovažujeme za příliš příznivé zjištění.

VO4: Jak hodnotí rodiče žáků základních škol spolupráci se školou?

Spoluprací mezi rodiči a školou se zabírala otázka č. 15 v našem dotazníku. Zde bylo naším cílem zjistit, jakým způsobem rodiče hodnotí spolupráci se školou. Bylo pro nás zajímavým zjištěním, že celkem 45 % rodičů považuje tuto spolupráci za dobrou. Za „výbornou“ považuje spolupráci se školou 26,43 % respondentů. Oproti tomu však někteří respondenti považují spolupráci se školou za dostatečnou, kdy takto odpovědělo celkem 21,43 % z nich. Za nedostatečnou považuje tuto spolupráci 7,14 % respondentů. Kvalitní spolupráce mezi rodiči a školou je pro nás významným východiskem a též stěžejním bodem dobře fungujících škol. Zjištění, ke kterému jsme prostřednictvím našeho výzkumu dospěli, hodnotíme velmi přívětivě, neboť většina našich respondentů, rodičů, považuje spolupráci se školou za dobrou až výbornou. I přesto se však domníváme, že je nutné na této spolupráci neustále pracovat, a to nejen ze strany školy, ale také rodičů.

VO5: Jaký názor zaujímají rodiče žáků základních škol na prevenci zneužívání návykových látek ve školách?

K vyhodnocení výzkumné otázky č. 5 jsme dospěli prostřednictvím analýzy otázek č. 18, 19 a 20 v našem dotazníku. Otázka č. 18 nám zkoumala, jaký je názor rodičů žáků základních škol na školní preventivní programy. Z provedeného výzkumu nám vyplynulo, že podle většiny rodičů, tedy 42,86 %, jsou školní preventivní programy spíše užitečné.

Druhou nejčastější odpovědí bylo „velmi užitečné“, kdy tuto odpověď zvolilo 29,29 % respondentů. Naopak za „spíše neužitečné“ je považuje 16,43 % respondentů a dalších 9,29 % za „neúžitečné“. Několik rodičů, celkem 2,14 %, je dokonce označilo za zbytečné. Z uvedených výsledků nám vyplývá pozitivní zjištění, tedy že respondenti hodnotí školní preventivní programy v rozmezí spíše užitečné až velmi užitečné.

Otázka č. 19 se dále zabírala tím, zda je důležité, aby se na prevenci zneužívání návykových látek podíleli také samotní rodiče dítěte. Více než polovina našich respondentů, celkem 57,14 %, odpověděla, že by se rodiče na prevenci měli podílet. Toto zjištění shledáváme jako pozitivní, avšak podle zhruba třetiny respondentů, celkem 35,71 %, není prevence ze strany rodičů důležitá. Přestože z celkového hlediska považuje většina našich respondentů prevenci ze strany rodičů za důležitou, uvedené výsledky nasvědčují tomu, že je mezi námi stále mnoho rodičů, kteří toto neshledávají za důležité a přenechávají tak zodpovědnost za prevenci v této oblasti školám.

Otázkou č. 20 jsme dále zjišťovali, kdy by podle rodičů bylo vhodné začít s prevencí zneužívání návykových látek. Podle 44,29 % našich respondentů, by se s prevencí mělo začít již na prvním stupni ZŠ. Druhou nejčastější odpovědí byl druhý stupeň ZŠ, kdy takto odpovědělo 34,29 % respondentů. Do předškolního věku by prevenci na toto téma zařadilo celkem 21,43 % respondentů. Dle názoru rodičů by tedy bylo vhodné začít s prevencí zneužívání návykových látek na prvním stupni ZŠ.

6.1 Doporučení pro praxi

Předloženou práci bychom doporučili k prostudování školním metodikům prevence a výchovným poradcům, dále pedagogům, kteří vyučují na základních školách, studentům pedagogických a sociálních oborů a v neposlední řadě samozřejmě také rodičům žáků základních škol. Práce může svým čtenářům poskytnout užitečné informace a jistý náhled do problematiky zneužívání návykových látek na základních školách.

Na základě získaných výsledků doporučujeme posílit prevenci v oblasti zneužívání návykových látek v rámci výuky na základních školách. Jako příklad si uveďme předmět „*výchova ke zdraví*“, kde by byli žáci obohaceni o informace ohledně nebezpečí a rizik spojených s užíváním návykových látek, včetně škodlivosti poměrně často podceňovaného alkoholu a kouření. Také doporučujeme zařazení interaktivních metod výuky, která může být pro žáky více zábavná a zároveň naučná.

Rodiče by měli být více motivováni ke spolupráci se školou, kterou jejich děti navštěvují. V tomto ohledu také dále doporučujeme, aby se rodiče více zapojovali do aktivit, které pro ně a jejich děti škola nabízí a také by bylo velmi žádoucí, pokud by se mohli určitým způsobem podílet na jejich přípravě. Dále bychom chtěli zmínit, že i přesto, že děti tráví ve škole mnoho času, neměli by rodiče přenechávat svou odpovědnost z oblasti prevence a výchovy pouze na škole, nýbrž se na ni také podílet.

Z hlediska prevence bychom dále neměli podcenit věk dítěte. Je třeba si uvědomit, že v dnešní době jsou děti v určitých ohledech mnohem vyspělejší, než tomu bylo u jiných generací. Na děti se přenáší smršť informací, požadavků a první setkání s drogou je patrné u stále nižších věkových kategorií. Z výše uvedených důvodů proto doporučujeme zaměřit se na prevenci zneužívání návykových látek již u dětí v předškolním věku.

Jako vhodné řešení dále navrhujeme uspořádání přednášky na téma „*Drogy mě dostaly na dno*“, kterou by vedl člověk, který si v minulosti prošel závislostí a mohl by tak ostatním umožnit názornější a nezkreslený pohled do této problematiky. Přednášky by se však neúčastnily pouze děti, ale byla by doporučena také jejich rodičům. V rámci této přednášky by byla uskutečněna diskuze, do níž by se zapojili pedagogové, děti i rodiče. V závěru by bylo vhodné, kdyby např. školní metodik prevence informoval žáky a rodiče o tom, že v případě potřeby je zde pro ně k dispozici, např. z důvodu dalších dotazů nebo poskytnutí kontaktů.

ZÁVĚR

Diplomová práce pojednává o problematice zneužívání návykových látek z pohledu rodičů žáků základních škol v rámci Zlínského kraje. Tímto tématem jsme se zabývali, neboť návykové látky jsou velmi rozšířeným problémem, s nímž se může setkat kdokoliv z nás. Jedná se o stále aktuální téma a rádi bychom před nimi ochránili ty nejzranitelnější z nás, naše děti. Prostřednictvím naší práce jsme navíc chtěli zjistit, jaký je pohled rodičů na tuto problematiku.

Teoretická část práce se věnovala základním pojmům a literatuře, jež se vztahuje k naší problematice. Vymezili jsme si předmět sociální pedagogiky a její vztah k uvedenému tématu. Přiblížili jsme si osobnost žáka základní školy, zabývali jsme se postojem škol k otázkám užívání návykových látek u dětí a dospívajících a také jsme si charakterizovali preventivní programy ve školách a školských zařízeních. Poslední kapitolou teoretické části naší práce jsme se pokusili nastínit problematiku návykových látek pohledem rodičů. Věnovali jsme se vlivu rodiny na osobnost dítěte, dále nás zajímala stránka informovanosti rodičů o nebezpečí a rizicích spojených s užíváním návykových látek a v závěru teoretické části práce jsme zmínili postoje rodičů dítěte k této problematice, jako východisko k našemu výzkumu.

V praktické části práce se zabýváme realizací našeho výzkumu. Cílovou skupinu tvořili rodiče žáků základních škol. V rámci dotazníkového šetření jsme zjišťovali, jaký je pohled rodičů na problematiku zneužívání návykových látek na základních školách. Data, která jsme prostřednictvím dotazníkového šetření získali, jsme analyzovali a poté interpretovali v grafické podobě. Závěr praktické části tvoří diskuse, kde jsme uvedli vyhodnocení výzkumných cílů a doporučení pro praxi.

Hlavním cílem diplomové práce bylo zjistit, jaký postoj zaujímají rodiče k problematice zneužívání návykových látek na základních školách. Žáci základních škol si mnohdy neuvědomují nebezpečí a rizika, které pro ně i jejich okolí návykové látky představují. Shledáváme jako důležité, aby odpovědnost za prevenci nenesla pouze škola, ale také rodiče, kteří ne vždy věnují svým dětem dostatek času, což se v dnešní době bohužel velmi často projevuje. Někteří rodiče dokonce netuší, kde jejich děti tráví svůj volný čas. Je důležité, aby před tímto tématem nebyly zavírány oči a abychom se společně snažili chránit budoucnost našich dětí.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- BAKOŠOVÁ, Zlatica, 2006. Sociálna pedagogika jako životná pomoc. 2. Vyd. Bratislava: Lorca. ISBN 80-968437-5-3.
- BANCROFT, Angus, 2009. *Drugs, Intoxication and Society*. Oxford, England: Polity Press. ISBN 978-0-745-63546-0.
- BARNARD, Marina, 2011. *Drogová závislost a rodina*. Praha: Triton. ISBN 978-80-7387-386-8.
- BĚLÍK, Václav, Stanislava HOFERKOVÁ a Blahoslav KRAUS, 2017. *Slovník sociální patologie*. Praha: Grada. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-271-0599-1.
- ČAPEK, Robert, 2013. *Učitel a rodič: spolupráce, třídní schůzka, komunikace*. Praha: Grada. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-4640-1.
- FISCHER, Slavomil a Jiří ŠKODA, 2014. *Sociální patologie: závažné sociálně patologické jevy, příčiny, prevence, možnosti řešení*. 2., rozš. a aktualiz. vyd. Praha: Grada. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-5046-0.
- GÁLIK, Stanislav, 2012. *Psychologie přesvědčování*. Praha: Grada. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-4247-2.
- GILLERNOVÁ, Ilona a Lenka KREJČOVÁ, 2012. *Sociální dovednosti ve škole*. Praha: Grada. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-3472-9.
- HAJNÝ, Martin, 2001. O rodičích, dětech a drogách. Praha: Grada. ISBN 80-247-0135-9.
- HENDL, Jan, 2005. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. Praha: Portál. ISBN 80-736-7040-2.
- HORÁKOVÁ HOSKOVCOVÁ, Simona a Lucie SUCHOCHLEBOVÁ RYNTOVÁ, 2009. *Výchova k psychické odolnosti dítěte: silní pro život*. Praha: Grada. Pro rodiče. ISBN 978-80-247-2206-1.
- CHRÁSKA, Miroslav, 2007. *Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu*. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-1369-4.
- ILLES, Tom, 2002. *Děti a drogy: fakta, informace, prevence*. Praha: ISV. ISBN 80-85866-50-1.
- JANÁČKOVÁ, Laura, 2009. *Praktická komunikace pro každý den*. Praha: Grada. Psychologie pro každého. ISBN 978-80-247-2479-9.
- JANIAKOVÁ, Danica, 2003. *Tak už dost! Východiská zo závislostí*. Bratislava: KONTAKT. ISBN 978-80-968985-0-3.

- JEDLIČKA, Richard, 2015. *Poruchy socializace u dětí a dospívajících: prevence životních selhání a krizová intervence*. Praha: Grada. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-5447-5.
- JEDLIČKA, Richard, 2017. *Psychický vývoj dítěte a výchova: jak porozumět socializačním obtížím*. Praha: Grada. Psyché (Grada). ISBN 978-80-271-0096-5.
- KALINA, Kamil, 2003. *Drogy a drogové závislosti: mezioborový přístup*. Praha: Úřad vlády České republiky. Monografie (Úřad vlády České republiky). ISBN 80-86734-05-6.
- KALINA, Kamil, 2008. *Základy klinické adiktologie*. Praha: Grada. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-1411-0.
- KALINA, Kamil, 2015. *Klinická adiktologie*. Praha: Grada Publishing. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-4331-8.
- KELNAROVÁ, Jarmila, 2013. *První pomoc II: pro studenty zdravotnických oborů. 2., přeprac. a dopl. vyd.* Praha: Grada. Sestra (Grada). ISBN 978-80-247-4200-7.
- KNOTOVÁ, Dana, 2014. *Školní poradenství*. Praha: Grada. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-4502-2.
- KRAUS, Blahoslav, 2008. *Základy sociální pedagogiky*. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-383-3.
- KROUPOVÁ, Kateřina, 2016. *Slovník speciálněpedagogické terminologie: vybrané pojmy*. Praha: Grada. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-5264-8.
- LANGMEIER, Josef a Dana KREJČÍŘOVÁ, 2006. *Vývojová psychologie. 2., aktualiz. vyd.* Praha: Grada. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-1284-0.
- LÜLLMANN, Heinz, Klaus MOHR a Martin WEHLING, 2004. *Farmakologie a toxikologie. Vyd. 2. české*. Praha: Grada. ISBN 80-247-0836-1.
- MACHOVÁ, Jitka a Dagmar KUBÁTOVÁ, 2015. *Výchova ke zdraví. 2., aktualizované vydání*. Praha: Grada. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-5351-5.
- MALÁ, Eva a Pavel PAVLOVSKÝ, 2010. *Psychiatrie: [učebnice pro zdravotní sestry a další pomáhající profese]*. Vyd. 2. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-723-7.
- MATOUŠEK, Oldřich, 2003. *Slovník sociální práce*. Praha: Portál. ISBN 80-7178-549-0.
- MATOUŠEK, Oldřich, Pavla KODYMOVÁ a Jana KOLÁČKOVÁ, ed., 2010. *Sociální práce v praxi: specifika různých cílových skupin a práce s nimi*. Vyd. 2. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-818-0.
- NAVRÁTIL, Stanislav a Jan MATTIOLI, 2011. *Problémové chování dětí a mládeže: [jak mu předcházet, jak ho eliminovat]*. Praha: Grada. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-3672-3.

- NEŠPOR, Karel, 2001. *Vaše děti a návykové látky*. Praha: Portál. Rádcí pro rodiče a vychovatele. ISBN 80-717-8515-6.
- NEŠPOR, Karel, 2018. *Návykové chování a závislost: současné poznatky a perspektivy léčby*. 5., rozšířené vydání. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-1357-4.
- NEŠPOR, Karel a Ladislav CSÉMY, 1992. *Alkohol, drogy a vaše děti: jak problémům předcházet, jak je včas rozpoznat, jak je zvládat*. Praha: Sporpropag. ISBN 80-260-3873-8.
- NOVÁK, Jan, 2007. *Jedovaté rostliny kolem nás*. Praha: Grada. Svět rostlin. ISBN 978-80-247-1549-0.
- PEŠOVÁ, Ilona a Miroslav ŠAMALÍK, 2006. *Poradenská psychologie pro děti a mládež*. Praha: Grada. Psyché (Grada). ISBN 80-247-1216-4.
- PITA, Dianne Doyle, 2000. *Nezdravá závislost: náměty pro pastorači*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství. ISBN 80-7192-377-x.
- PROCHÁZKA, Miroslav, 2012. *Sociální pedagogika*. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-3470-5.
- SANANIM, 2007. *Drogy: otázky a odpovědi: [příručka pro rodinné příslušníky a pomáhající profese]*. Praha: Portál. Rádcí pro zdraví. ISBN 978-80-7367-223-2.
- SKUTIL, Martin a kol., 2011. *Základy pedagogicko-psychologického výzkumu pro studenty učitelství*. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-778-7.
- SOBOTKOVÁ, Veronika, 2014. *Rizikové a antisociální chování v adolescenci*. Praha: Grada. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-4042-3.
- ŠPAŇHELOVÁ, Ilona, 2009. *Komunikace mezi rodičem a dítětem: styly a techniky komunikace, komunikace rodiče ve vztahu k dítěti, vývojová období dítěte, komunikace v náročných situacích*. Praha: Grada. Pro rodiče. ISBN 978-80-247-2698-4.
- TYRLÍK, Mojmir, ed., 2012. *Zátěž v adolescenci*. Brno: Masarykova univerzita. ISBN 978-80-210-6042-5.
- VÁGNEROVÁ, Marie, 2012. *Vývojová psychologie: dětství a dospívání*. Vyd. 2., dopl. a přeprac. Praha: Karolinum. ISBN 978-80-246-2153-1.
- Vyhláška č. 197/2016 Sb. *Vyhláška, kterou se mění vyhláška č. 72/2005 Sb., o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních, ve znění pozdějších předpisů, a některé další vyhlášky*. In: *Sbírka zákonů*. 2. 6. 2016. ISSN 1211–1244.
- Zákon č. 40/2009 Sb., *trestní zákoník*. In: *Sbírka zákonů*. 8. 1. 2009. ISSN 1211–1244.

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

K-centrum Kontaktní centrum

MŠMT ČR Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy České republiky

ZŠ Základní škola

SEZNAM GRAFŮ

Graf 1 <i>Věk</i>	50
Graf 2 <i>Pohlaví</i>	51
Graf 3 <i>Vzdělání</i>	52
Graf 4 <i>Třída ZŠ</i>	53
Graf 5 <i>Bydlení</i>	54
Graf 6 <i>Typ bydlení</i>	55
Graf 7 <i>Vztah k alkoholu</i>	56
Graf 8 <i>Vztah k jiným návykovým látkám</i>	57
Graf 9 <i>Kouření v rodině</i>	58
Graf 10 <i>Užívání návykových látek</i>	59
Graf 11 <i>Rizika užívání návykových látek</i>	60
Graf 12 <i>Trávení volného času</i>	61
Graf 13 <i>Spokojenost s trávením volného času</i>	62
Graf 14 <i>Vztah s dítětem</i>	63
Graf 15 <i>Spolupráce mezi rodiči a školou</i>	64
Graf 16 <i>Povědomí o školním metodikovi prevence</i>	65
Graf 17 <i>Školní metodik prevence</i>	66
Graf 18 <i>Školní preventivní programy</i>	67
Graf 19 <i>Podíl rodičů na prevenci</i>	68
Graf 20 <i>Počátek prevence zneužívání návykových látek</i>	69

SEZNAM TABULEK

Tabulka 1 <i>Věk</i>	50
Tabulka 2 <i>Pohlaví</i>	51
Tabulka 3 <i>Vzdělání</i>	52
Tabulka 4 <i>Třída ZŠ</i>	53
Tabulka 5 <i>Bydlení</i>	54
Tabulka 6 <i>Typ bydlení</i>	55
Tabulka 7 <i>Vztah k alkoholu</i>	56
Tabulka 8 <i>Vztah k jiným návykovým látkám</i>	57
Tabulka 9 <i>Kouření v rodině</i>	58
Tabulka 10 <i>Užívání návykových látek</i>	59
Tabulka 11 <i>Rizika užívání návykových látek</i>	60
Tabulka 12 <i>Trávení volného času</i>	61
Tabulka 13 <i>Spokojenost s trávením volného času</i>	62
Tabulka 14 <i>Vztah s dítětem</i>	63
Tabulka 15 <i>Spolupráce mezi rodiči a školou</i>	64
Tabulka 16 <i>Povědomí o školním metodikovi prevence</i>	65
Tabulka 17 <i>Školní metodik prevence</i>	66
Tabulka 18 <i>Školní preventivní programy</i>	67
Tabulka 19 <i>Podíl rodičů na prevenci</i>	68
Tabulka 20 <i>Počátek prevence zneužívání návykových látek</i>	69

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha P I: Rešerše použité literatury

Příloha P II: Slovník pojmů

Příloha P III: Dotazník

PŘÍLOHA P I: REŠERŠE POUŽITÉ LITERATURY

BAKOŠOVÁ, Zlatica, 2006. Sociálna pedagogika jako životná pomoc. 2. Vyd. Bratislava: Lorca. ISBN 80-968437-5-3.

Autorka ve svém díle předkládá poznatky z oboru sociální pedagogiky. Zabývá se jejími teoretickými východisky, cíli, metodami, dále se zaměřuje na osobnost sociálního pedagoga a věnuje se také vztahu sociální pedagogiky k jiným vědám. Kniha rovněž nastiňuje možnosti sociální pedagogiky ve vztahu k různým specifickým skupinám.

BANCROFT, Angus, 2009. Drugs, Intoxication and Society. Oxford, England: Polity Press. ISBN 978-0-745-63546-0.

V knize se její autor zabývá drogovou problematikou ve společnosti a odpověďmi na otázku, proč lidé užívají drogy. V této knize autor charakterizuje užívání drog z širšího úhlu pohledu. Kromě historického hlediska užívání alkoholu a drog zde nacházíme zajímavé informace o kontrole a regulaci drog a farmaceutických korporacích.

BARNARD, Marina, 2011. Drogová závislost a rodina. Praha: Triton. ISBN 978-80-7387-386-8.

Autorka poukazuje na souvislosti užívání návykových látek a jejich dopadu na rodinu. Nejde o pouhý odborný text, nýbrž i o autentický pohled na tuto problematiku. Součástí knihy jsou výzkumná šetření a rozhovory s příslušníky rodin, v nichž se vyskytl problém s drogami.

BĚLÍK, Václav, Stanislava HOFERKOVÁ a Blahoslav KRAUS, 2017. Slovník sociální patologie. Praha: Grada. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-271-0599-1.

Jedná se o obsáhlý slovník, který shromažďuje klíčové pojmy z oboru sociální patologie. V publikaci se mimo jiné objevují také termíny z oblasti sociální práce, pedagogiky, psychologie apod.

ČAPEK, Robert, 2013. Učitel a rodič: spolupráce, třídní schůzka, komunikace. Praha: Grada. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-4640-1.

Hlavním tématem knihy ze školního prostředí je vztah mezi učitelem a rodičem. Autor vymezuje oblast spolupráce, včetně popisu jejich konkrétních forem a nových způsobů. Kniha dále obsahuje poznatky z praxe, součástí jsou rovněž výzkumy a případové studie.

FISCHER, Slavomil a Jiří ŠKODA, 2014. Sociální patologie: závažné sociálně patologické jevy, příčiny, prevence, možnosti řešení. 2., rozš. a aktualiz. vyd. Praha: Grada. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-5046-0.

Autoři této publikace pojednávají o problematice sociálně patologických jevů. Jsou zde zahrnuty a definovány základní pojmy a teoretická východiska z oboru sociální patologie. Další zaměření této publikace spočívá v postojích společnosti, prevenci a možnostech léčby.

GÁLIK, Stanislav, 2012. Psychologie přesvědčování. Praha: Grada. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-4247-2.

Autor se ve své knize zabývá tématem přesvědčování, manipulace a ovlivňování. Poutavě zde nastiňuje problematiku postojů a postojevých změn, zmiňuje zde přesvědčovací techniky a široce se zabývá termínem persvaze.

GILLERNOVÁ, Iona a Lenka KREJČOVÁ, 2012. Sociální dovednosti ve škole. Praha: Grada. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-3472-9.

Publikace je cílena na školní prostředí, především ze sociálního hlediska. První kapitola je věnována charakteristice sociálního světa školy. Dále jsou zde specifikovány sociální dovednosti ve vztahu k učitelům i žákům. Závěrečná kapitola se zabývá otázkami rozvoje sociálních dovedností žáků ve škole.

HAJNÝ, Martin, 2001. O rodičích, dětech a drogách. Praha: Grada. ISBN 80-247-0135-9.

V této publikaci pojednává autor o drogové problematice ve vztahu k dětem a rodině. Nejprve jsou zde definovány základní druhy návykových látek a jejich účinky. Dále se v ní dozvídáme rizikové faktory a důvody užívání drog. Kromě toho kniha zahrnuje otázky rodinných zvyklostí, rodičovské výchovy a jejího vlivu na dítě. Velmi cenné jsou také rady a návody, jak postupovat v problémových situacích.

HENDL, Jan, 2005. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. Praha: Portál. ISBN 80-736-7040-2.

Autor ve své knize popisuje základní teorie, metody a aplikace z oblasti kvalitativního výzkumu. Kromě samotného kvalitativního výzkumu zde nacházíme také obecné základy z oblasti vědecké metodologie a výzkumných procesů. Kniha se též dotýká vztahu mezi kvalitativním a kvantitativním výzkumem. Dále se kniha věnuje vývoji kvalitativního výzkumu, školám, základním přístupům, popisuje metody získávání a vyhodnocování dat a hodnocení kvality výzkumu.

HORÁKOVÁ HOSKOVCOVÁ, Simona a Lucie SUCHOCHLEBOVÁ RYNTOVÁ, 2009. *Výchova k psychické odolnosti dítěte: silní pro život*. Praha: Grada. Pro rodiče. ISBN 978-80-247-2206-1.

Autorky se v knize zaměřují na vývoj psychické odolnosti dítěte a jeho výchovu. Dobrá psychická odolnost je totiž důležitým hlediskem a předpokladem pro kvalitní a spokojený život dítěte v budoucnosti. Součástí knihy jsou také osobní zkušenosti autorek a příklady z praxe. Cílovou skupinou, pro niž je tato kniha určena, jsou zejména rodiče. Dozvídáme se zde informace o nápodobě, důsledcích chování, úspěchu, náročných životních situacích a jistotě v dětství.

CHRÁSKA, Miroslav, 2007. *Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu*. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-1369-4.

Publikace zprostředkovává poznatky kvantitativního výzkumu z oblasti pedagogických věd. Nastiňuje základní metody, které se využívají při sběru a analýze dat nebo při testování hypotéz. Publikaci lze označit za přehledný studijní materiál nejen pro studenty, ale také pro pedagogy.

ILLES, Tom, 2002. *Děti a drogy: fakta, informace, prevence*. Praha: ISV. ISBN 80-85866-50-1.

Publikace obsahuje nejdůležitější fakta a informace o problémech spojených s dostupností a škodlivostí drog, především v souvislosti s dětskou populací. Je určena nejen pedagogům a vychovatelům, nýbrž také rodičům, kteří v knize mohou nalézt nezbytné rady.

JANÁČKOVÁ, Laura, 2009. *Praktická komunikace pro každý den*. Praha: Grada. *Psychologie pro každého*. ISBN 978-80-247-2479-9.

Autorka svou knihou zdůrazňuje důležitost komunikace, kterou každý den vedeme. Pojednává o zvláštnostech komunikace, prvním dojmu, komunikačních problémech nebo sdělování beze slov. Kniha slouží k osobnímu rozvoji.

JANIAKOVÁ, Danica, 2003. Tak už dost! Východiská zo závislostí. Bratislava: KONTAKT. ISBN 978-80-968985-0-3.

Odborná kniha od autorky je tvořena souborem rozhovorů s lékaři, psychology či dobrovolníky, kteří se zabývají protidrogovou problematikou na Slovensku. V této naučné knize je pojednáváno o léčbě různorodých závislostí, nacházíme zde také informace o prevenci a o tom, kam a na koho se v případě potřeby lze obrátit. Prostřednictvím rozhovorů se nám také nabízí pohled na problematiku závislostí z lékařské praxe.

JEDLIČKA, Richard, 2015. Poruchy socializace u dětí a dospívajících: prevence životních selhání a krizová intervence. Praha: Grada. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-5447-5.

Ústředním tématem knihy je oblast socializace a s ní spojené poruchy, které svým způsobem ovlivňují děti a dospívající. Kniha nastiňuje problematiku socializačního procesu a výchovného systému ve školství, dále se zabývá pojmy jako je norma a normalita a zaměřuje se na zvládání zátěžových situací. Poutavým způsobem jsou v knize reflektovány také expresivní aktivity, které nacházejí své uplatnění v rámci pozitivní prevence.

JEDLIČKA, Richard, 2017. Psychický vývoj dítěte a výchova: jak porozumět socializačním obtížím. Praha: Grada. Psyché (Grada). ISBN 978-80-271-0096-5.

Publikace se zaměřuje na vývoj dítěte z psychologického hlediska a také se zaměřením na výchovu. Kniha je obohacena o případové studie, pojímá specifika vývoje z období ještě před narozením až po dospívání. Nastiňuje témata, jako je komunikace, rozvoj osobnosti, proměny v rolích nebo socializační poruchy.

KALINA, Kamil, 2003. Drogy a drogové závislosti: mezioborový přístup. Praha: Úřad vlády České republiky. Monografie (Úřad vlády České republiky). ISBN 80-86734-05-6.

Problematika drog a drogových závislostí ze širokého úhlu pohledu. Jedná se o obsáhlou publikaci, v níž se autor zabývá návykovými látkami, jejich rozdělením, charakteristikou,

účinky, dále diagnostikou, prevencí, léčbou a také specifiky práce s různorodou klientelou. To vše v souladu s bio-psycho-sociálním modelem a prostřednictvím mezioborového přístupu.

KALINA, Kamil, 2008. Základy klinické adiktologie. Praha: Grada. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-1411-0.

Obsah odborné knihy zahrnuje témata klinické adiktologie jako celku. Zaměřuje se v první řadě na prevenci návykového chování, osobnostní predispozice, dále na neurobiologii závislosti a diagnostiku. V dalších částech knihy se autor soustřeďuje na léčbu, následnou péči a také se zabývá prací se specifickými skupinami.

KALINA, Kamil, 2015. Klinická adiktologie. Praha: Grada Publishing. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-4331-8.

Tématem uvedené knihy je adiktologie, tedy vědní obor, zabývající se prevencí, léčbou a výzkumem v oblasti zneužívání návykových látek. Autor definuje základní pojmy a také se věnuje přímé práci s klientem.

KELNAROVÁ, Jarmila, 2013. První pomoc II: pro studenty zdravotnických oborů. 2., přeprac. a dopl. vyd. Praha: Grada. Sestra (Grada). ISBN 978-80-247-4200-7.

Jedná se o druhý díl učebnice, určené především pro studenty zdravotních oborů. Publikace obsahuje ucelené a přehledně zpracované poznatky z oblasti první pomoci. Součástí je široké spektrum fotografií, obrázků a modelových úloh.

KNOTOVÁ, Dana, 2014. Školní poradenství. Praha: Grada. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-4502-2.

Knihy obsahuje souhrnné informace a praktické rady z oblasti poradenství, psychologie a pedagogiky. Její využití může být široké, avšak lze ji považovat také za zajímavý studijní materiál pro studenty pedagogických oborů. Kniha se věnuje poradenským službám ve školství, problematice poradenského rozhovoru, mimořádně nadaným žákům nebo žákům se speciálními potřebami.

KRAUS, Blahoslav, 2008. Základy sociální pedagogiky. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-383-3.

Publikace charakterizuje obor sociální pedagogiky z mnoha hledisek. Uvádí její metodologická východiska a kromě jejího pojetí v současnosti se zaměřuje také na historické hledisko. V knize dále nacházíme problematiku sociálního a školního prostředí pohledem sociální pedagogiky.

KROUPOVÁ, Kateřina, 2016. Slovník speciálněpedagogické terminologie: vybrané pojmy. Praha: Grada. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-5264-8.

Ve slovníku nacházíme definice klíčových pojmů z oblasti speciální pedagogiky. Jsou zde odborně vymezeny základní i specializované termíny.

LANGMEIER, Josef a Dana KREJČÍŘOVÁ, 2006. Vývojová psychologie. 2., aktualiz. vyd. Praha: Grada. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-1284-0.

Autoři publikace umožňují nahlédnout do vývojové psychologie člověka. Publikace, která je pojata jako učebnice, se obecně zabývá oborem vývojové psychologie a jejími hraničními disciplínami. Dále specifikuje jednotlivá období lidského života a teorie duševního vývoje člověka. Zajímavým zpestřením je aplikace poznatků z vývojové psychologie přímo v praxi.

LÜLLMANN, Heinz, Klaus MOHR a Martin WEHLING, 2004. Farmakologie a toxikologie. Vyd. 2. české. Praha: Grada. ISBN 80-247-0836-1.

Jedná se o významné dílo předních zahraničních profesorů, které je určeno především do rukou lékařů či mediků. Tato přehledně zpracovaná a obsáhlá publikace obsahuje poznatky z oblasti farmakologie a toxikologie.

MACHOVÁ, Jitka a Dagmar KUBÁTOVÁ, 2015. Výchova ke zdraví. 2., aktualizované vydání. Praha: Grada. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-5351-5.

Publikace nachází uplatnění především u studentů a vyučujících v předmětu výchova ke zdraví. Obsahuje základní poznatky a terminologii z oblastí zdraví, prevence, životního stylu, psychologie nebo životního prostředí. Nalezneme zde však také informace o civilizačních chorobách, úrazech a návykovém chování

MALÁ, Eva a Pavel PAVLOVSKÝ, 2010. Psychiatrie: [učebnice pro zdravotní sestry a další pomáhající profese]. Vyd. 2. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-723-7.

Jedná se o odbornou učebnici psychiatrie, která je určena zdravotním sestřám, případně studentům dalších pomáhajících profesí. Učebnice je konstituována jako ucelený přehled základních znalostí z oboru psychiatrie, včetně praktické stránky práce s psychiatrickými pacienty.

MATOUŠEK, Oldřich, 2003. Slovník sociální práce. Praha: Portál. ISBN 80-7178-549-0.

Slovník poskytuje přehled základní terminologie z oblasti sociální práce. Součástí jsou také definice pojmů z dalších vědních oborů, jež se sociální prací úzce souvisejí a často se v této oblasti užívají.

MATOUŠEK, Oldřich, Pavla KODYMOVÁ a Jana KOLÁČKOVÁ, ed., 2010. Sociální práce v praxi: specifika různých cílových skupin a práce s nimi. Vyd. 2. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-818-0.

Obsah knihy poskytuje náhled do životních oblastí, kde nachází své uplatnění obor sociální práce. Nalezneme v ní poznatky o konkrétních skupinách, jako jsou např. nezaměstnaní, osoby bez přístřeší, osoby s určitým postižením, riziková mládež apod., kde působí sociální pracovníci. Jsou zde také podrobně rozpracovány metody práce se zmíněnými skupinami. Kniha je dále obohacena o případové studie a poznatky z praxe.

NAVRÁTIL, Stanislav a Jan MATTIOLI, 2011. Problémové chování dětí a mládeže: [jak mu předcházet, jak ho eliminovat]. Praha: Grada. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-3672-3.

Autoři skrze svou publikaci přibližují téma problémového chování dětí a mládeže z několika úhlů pohledu. Kniha blíže definuje výchovné modely, vnitřní potřeby a hodnoty, dále se zabývá školním prostředím, konkrétněji průběhem vyučování a možnostmi žáků. Poslední kapitola pojednává o rozdílných představách a odlišných názorech, také se věnuje oblasti emočních prožitků a strategiím při řešení školních konfliktů.

NEŠPOR, Karel, 2001. Vaše děti a návykové látky. Praha: Portál. Rádcí pro rodiče a vychovatele. ISBN 80-717-8515-6.

Uvedenou publikaci doporučuje autor především rodičům, kteří se chtějí orientovat v problematice zneužívání návykových látek u dětí. V publikaci je přátelskou a nenásilnou

formou vhodně prezentována problematika návykových látek z více pohledů. V knize je hned několik kapitol věnováno prevenci, a to nejen z hlediska rodiny, ale také v rámci školy či vrstevnických skupin. Dále zde nacházíme dotazníková šetření.

NEŠPOR, Karel, 2018. Návykové chování a závislost: současné poznatky a perspektivy léčby. 5., rozšířené vydání. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-1357-4.

V knize, která je koncipována jako příručka, autor nejprve seznamuje čtenáře se základními pojmy, léčbou, mechanismy návykového chování a návykovými problémy u specifických skupin. Mimo to zde nalézáme přehled typů závislostí, zvláštností z hlediska věku, pohlaví, rodiny či kultury a podněty pro praxi. Druhá část knihy je věnována konkrétním terapeutickým postupům, které jsou používány v rámci léčby závislostí.

NEŠPOR, Karel a Ladislav CSÉMY, 1992. Alkohol, drogy a vaše děti: jak problémům předcházet, jak je včas rozpoznat, jak je zvládat. Praha: Sporpropag. ISBN 80-260-3873-8.

Publikace svým obsahem cílí především na rodiče, kteří se v ní mohou dočíst o nejčastějších tématech v problematice alkoholu a jiných drog ve vztahu k dětem. Kromě základních poznatků z oblasti návykových látek publikace dále zprostředkovává odpovědi na otázky typu, co dělat a jak reagovat, pokud dítě přijde domů pod vlivem návykových látek, případně čemu bychom se měli vyhnout.

NOVÁK, Jan, 2007. Jedovaté rostliny kolem nás. Praha: Grada. Svět rostlin. ISBN 978-80-247-1549-0.

Knih, doplněná o velké množství fotografií, pojednává o rostlinách, se kterými se poměrně často setkáváme, avšak ne vždy jsme si vědomi jejich toxicity. Dozvídáme v ní zásadní informace o léčivých látkách, příznacích otravy, včetně případné první pomoci.

PEŠOVÁ, Ilona a Miroslav ŠAMALÍK, 2006. Poradenská psychologie pro děti a mládež. Praha: Grada. Psyché (Grada). ISBN 80-247-1216-4.

Knih je cílena především na studenty psychologických a pedagogických oborů. Jedná se o odborný studijní materiál, v němž autoři nastiňují problematiku poradenské psychologie ve vztahu k dětem a mládeži. Součástí jsou také kazuistiky.

PITA, Dianne Doyle, 2000. Nezdravá závislost: náměty pro pastorači. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství. ISBN 80-7192-377-x.

Kniha je odbornou příručkou, ve které se nacházejí rady pro práci a léčbu drogových závislostí. Mimo to, v knize nalézáme porozumění pro osoby závislé, abychom dokázali oddělit jedince od nemoci bez výčitek a obviňování.

PROCHÁZKA, Miroslav, 2012. Sociální pedagogika. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-3470-5.

Kniha obsahuje ucelený přehled z oblasti sociální pedagogiky. Autor se zaměřuje na rozvoj tohoto oboru, dále na vliv výchovy a prostředí a v neposlední řadě se také zamýšlí nad otázkami současných problémů v rodině, ve škole, mezi vrstevníky apod.

SANANIM, 2007. Drogy: otázky a odpovědi: [příručka pro rodinné příslušníky a pomáhající profese]. Praha: Portál. Rádci pro zdraví. ISBN 978-80-7367-223-2.

Příručka pro rodinné příslušníky a pomáhající profese je dílem kolektivu autorů občanského sdružení SANANIM. Zajímavostí je netradiční pojetí této publikace, kdy jsou informace z drogové problematiky prezentovány ve formě autentických otázek a odpovědí.

V závěru příručky jsou uvedeny užitečné kontakty na zařízení, které se specializují na drogovou problematiku.

SKUTIL, Martin a kol., 2011. Základy pedagogicko-psychologického výzkumu pro studenty učitelství. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-778-7.

Uvedená publikace pojednává o pedagogicko-psychologickém výzkumu. Jedná se o naučnou literaturu určenou především pro studenty pedagogických oborů, jako studijní materiál. Nacházíme v ní základní poznatky z oblasti kvantitativního a kvalitativního výzkumu.

SOBOTKOVÁ, Veronika, 2014. Rizikové a antisociální chování v adolescenci. Praha: Grada. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-4042-3.

Autorka nastiňuje problematiku rizikového a antisociálního chování v adolescenci z několika úhlů pohledu. Nejprve specifikuje samotné stádium adolescence, následně popisuje rizikové a antisociální chování v různých kontextech. V neposlední řadě se zabývá souvislostmi užívání návykových látek.

ŠPAŇHELOVÁ, Ilona, 2009. Komunikace mezi rodičem a dítětem: styly a techniky komunikace, komunikace rodiče ve vztahu k dítěti, vývojová období dítěte, komunikace v náročných situacích. Praha: Grada. Pro rodiče. ISBN 978-80-247-2698-4.

Uvedená publikace, v níž se autorka kromě základních parametrů komunikace věnuje také vývojovým obdobím dítěte a situacím náročných na komunikaci, je věnována především rodičům.

TYRLÍK, Mojmír, ed., 2012. Zátěž v adolescenci. Brno: Masarykova univerzita. ISBN 978-80-210-6042-5.

Publikace, která nastiňuje problematiku zátěže v adolescenci, je rozdělena do čtyř kapitol. Nejprve zde nacházíme odborné definice základních pojmů, dále je v publikaci podrobně pojednáváno o konfliktech mezi rodiči adolescentů a autoři se zmiňují též o pojetí strachu v tomto období života. Třetí kapitolu tvoří volnočasové aktivity, které nalézají své uplatnění při zvládnutí zátěžových situací. Poslední kapitola pojednává o zvládnutí sociálního vyloučení u osob z etnických menšin.

VÁGNEROVÁ, Marie, 2012. Vývojová psychologie: dětství a dospívání. Vyd. 2., dopl. a přeprac. Praha: Karolinum. ISBN 978-80-246-2153-1.

V knize je zachycen a detailně popsán psychický vývoj dítěte v různých životních etapách. Kromě teoretického hlediska vývojové psychologie v knize nalézáme zásadní informace o socializaci, vlastní identitě a dětských potřebách, včetně jejich naplňování.

PŘÍLOHA P II: SLOVNÍK POJMŮ

ABÚZUS - nadměrné užívání.

ADIKTOLOGIE - vědní obor, zabývající se prevencí, léčbou a výzkumem v oblasti užívání návykových látek a závislostí.

AGRESE - jednání, kdy dochází k záměrnému útoku a nepřátelskému chování.

AMFETAMIN - stimulační látka, působí na centrální nervový systém.

EFEDRIN - má stimulační účinky. Jedná se o látku, často užívanou při hubnutí, neboť snižuje pocit hladu a zvyšuje termoregulaci.

EXTÁZE - uměle vytvořená droga, která má výrazné stimulační účinky.

EXTREMISMUS - takové jednání, které se výrazně liší od jednání většiny společnosti, neuznávání hodnot a zákonů.

INTOXIKACE - otrava.

KOFEIN - nejrozšířenější stimulant, působí na centrální nervovou soustavu a má vliv na fyziologické pochody v těle. Jeho nadměrné užívání je škodlivé.

KOKAIN - vysoce návyková droga, působí jako lokální anestetikum a má silné stimulační účinky.

PERVITIN - metamfetamin, způsobuje euforii a nespavost. Může vést k těžké závislosti.

RECIDIVA - opětovné navrácení se do nežádoucího stavu či situace.

VANDALISMUS - bezdůvodné poškozování či ničení majetku.

XENOFOBIE - nepřátelství, předsudky, nadměrný strach z něčeho neznámého či cizího.

PŘÍLOHA P III: DOTAZNÍK

Vážení respondenti,

jmenuji se Kristýna Drobna a jsem studentkou studijního oboru Sociální pedagogika na Fakultě humanitních studií Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně. V rámci své diplomové práce na téma „Zneužívání návykových látek na základních školách pohledem rodičů“ bych Vás chtěla požádat o vyplnění tohoto dotazníku, který je určen pro obyvatele Zlínského kraje. Dotazník je zcela anonymní a slouží k účelu získání informací, které budou použity výhradně pro vypracování mé diplomové práce.

Předem děkuji za Vaši ochotu a čas, který dotazníku věnujete.

1. Váš věk:

- a) 26 a méně
- b) 27-36
- c) 37-46
- d) 47 a více

2. Pohlaví:

- a) žena
- b) muž

3. Vaše nejvyšší dosažené vzdělání:

- a) základní
- b) středoškolské bez maturity
- c) středoškolské s maturitou
- d) vyšší odborné
- e) vysokoškolské

4. Vaše dítě navštěvuje třídu ZŠ:

- a) 1. - 2. Třída
- b) 3. - 4. Třída
- c) 5. - 6. Třída
- d) 7. - 8. Třída
- e) 9. třída

5. Bydlíte:

- a) ve městě
- b) na vesnici

6. Typ bydlení:

- a) byt
- b) rodinný dům
- c) jiná odpověď

7. Vztah k alkoholu ve Vaší rodině je:

- a) pozitivní
- b) spíše pozitivní
- c) neutrální
- d) spíše negativní
- e) negativní

8. Vztah k jiným návykovým látkám ve Vaší rodině je:

- a) pozitivní
- b) spíše pozitivní
- c) neutrální
- d) spíše negativní
- e) negativní

9. Ve Vaší rodině (možné více odpovědí):

- a) nikdo nekouří
- b) jeden z rodičů kouří
- c) oba rodiče kouří
- d) sourozenec dítěte kouří
- e) dítě kouří

10. Jste si vědom/a, že by Vaše dítě někdy užilo/užívalo nějakou návykovou látku?

- a) ano
- b) ne
- c) nejsem si jist/á

11. Jste si vědom/a rizik spojených s užíváním návykových látek u dětí?

- a) ano

- b) ne
- c) nejsem si jist/á

12. Víte, kde Vaše dítě nejčastěji tráví svůj volný čas?

- a) doma
- b) venku s kamarády
- c) nevím
- d) jiná odpověď

13. Jste spokojeni s tím, jak Vaše dítě tráví volný čas?

- a) ano
- b) ne
- c) jiná odpověď

14. Váš vztah s dítětem lze označit za:

- a) kladný
- b) spíše kladný
- c) neutrální
- d) spíše záporný
- e) záporný

15. Spolupráci mezi rodiči a školou, kterou navštěvuje Vaše dítě, považujete za:

- a) výbornou
- b) dobrou
- c) dostatečnou
- d) nedostatečnou

16. Máte povědomí o tom, kdo to je školní metodik prevence?

- a) ano
- b) ne
- c) nejsem si jist/á

17. Pokud ano, znáte jméno školního metodika prevence ve škole, kterou Vaše dítě navštěvuje?

- a) ano
- b) ne
- c) nejsem si jist/á

18. Školní preventivní programy jsou dle Vašeho názoru:

- a) velmi užitečné
- b) spíše užitečné
- c) spíše neužitečné
- d) neužitečné
- e) zbytečné

19. Je podle Vás důležité, aby se na prevenci zneužívání návykových látek podíleli také rodiče dítěte?

- a) ano
- b) ne
- c) nejsem si jist/á

20. Kdy by podle Vašeho názoru bylo vhodné začít s prevencí zneužívání návykových látek?

- a) již v předškolním věku dítěte
- b) na prvním stupni ZŠ
- c) na druhém stupni ZŠ
- d) jiná odpověď

21. Máte-li k tématu nějakou připomínku, zde se můžete vyjádřit:

Děkuji Vám za spolupráci a za Váš čas.